

FUGI

Bl. f. ... N. Belgisch - Kent.
W. Harris

Reunis

600091859

1242

f.

195

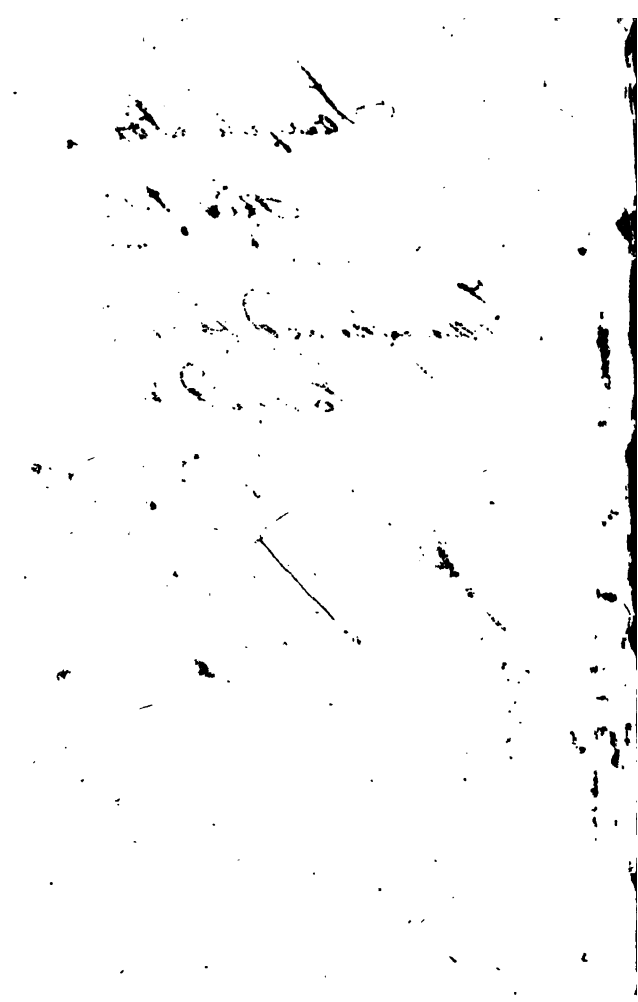
Joseph Jones

This Book

Transferred to his son

Edward Jones

June 14th 22

A N N E R C H

Y

CYMRY,

I'W GALW

Oddiwrth y llawer o bethau at yr un
peth angenrheidiol, er mwyn cadw
eu heneidiau ;

HYN

Pw cyfarwyddo i adnabod Duw a CHRIST, yr
hyn yw bywyd tragywyddol: A dysgu
ganddo ef, mal y delont yd ddoethach, nag
eu hathrawon.

O Waith ELLIS PUGH.

Argraffad newydd a chywir.

IER. ii. 13.

*Hwy a'm gadawsant i, ffynnon y dysrodd byw, ac
a gloddiasant iddynt ei bunain bydewau, is
bydewau wedi eu tori, ni ddaliant ddwfr.*

LLUNDAIN:

ARGRAFFEDIG GAN

WILLIAM PHILLIPS.

1801.

CYNNWYSIAD.

Am y Creëdigaeth, Cwmp a Phryniad	1
Am yr Ysgrythyrau, ac ymddangofiad yfbrydol ein Iachawdwr	17
Pa beth yw y Gred Achubol	51
Cyanorthwy yn erbyn pechod	71
Am y Bedydd	108
Am y Cymmsa, neu ymborth yr enaid	136
Am Wrthodiad	154
Am Erlidiadau	177
Anghrist, Dymchweliad Babilon, y Bwydfil a'r gau Brophwyd	204
Y gwir Addoliad	227

HANES YR AWDWR.

At y Darllenydd,

ELLIS PUGH â aned yn mhlwyf Dolgellau, swydd Feirionyn, Nghymru, yn y chweched mis yn y flwyddyn 1656. Ei rieni oeddynt bobl grefyddol; ac yntau â adawyd yn amddifad, fel aderyn y to unig a'r ben y Ty; Ei Dad wedi marw cyn ei eni, a'i Fam ychydig ddyddiau ar ol: A phan oedd yn ei ieuenctid, yn myned gyda'r lliaws i ynfydrwydd, rhyng-oedd bodd i Dduw sefyll yn ei ffordd ef â'i farn, a pheri iddo ystyried y pethiau â berthynai i dragywyddol heddwch ei enaid.* Ac yn dair ar bymtheg oed ymweloedd Duw ag ef yn fwy hynod, drwy ennynu Bryd ynddo i wasanaethu ei Greawdwr yn fanylach, gwedi cael ei gyrhaeddyd hefyd drwy dystiolaeth Sion ab Sion, un o'r bobl â elwir Crynwyr.

* 1674.

† Amser yr oedd y bobl hyny dan Erelliaeth.

Duw, yr hwn à addawoedd y byddai yn Dâd i'r amddifad, a'i hymgel-eddoedd, ac a'i cynnysgaethoedd â'i râd; ac ynghylch y flwyddyn 1680, â roddes iddo ran o weinidogaeth Efengyl Crist; et nad oedd un o ddoethion y byd, nac wedi cael dysg-eidaeth dynol, gwnaeth ef yn offeryn buddiol i droi amryw oddiwrth oferedd, ac i annog a chadarnâu llawer yn eu taith ysbrydol y'ngwlad ei enedigaeth, ac yn y wlad yma, lle gorphenoedd ei ymdaith.

Yn y flwyddyn 1686, efe a'i deulu, ac amryw o'u cydnabyddiaeth, â ddechreuafant eu taith i Bensilvania; a thra yr oeddynt yn aros am y llong i fod yn barod, daeth blinder a thrafferth mawr arno, hyd onid aeth ef yn glaf drôs rai diwrnodiau; ac yn y cyfyngder hwnw Duw â ddang-osoedd iddo y byddai trallodion a thrafferthion i gyfarfod â nhwy yn eu taith; a bod ganddo ef waith iddo yn y wlad hono, ac y byddai raid iddo ddychwelyd

ddychwelyd yno drachefn. Ar ol iddynt gychwyn, tymhestlodd, cyfyngderau, a blinder à gyfarfu â hwy; ac wedi bod ar y mor terfysglyd trwy y gauaf, yn y mis cyntaf hwy aethont i Farbadoes, lle y cawfont eu derbyn a'u croesawu yn gariadus gan eu cyfeillion; ac yn yr haf ar ol hyny, yn y flwyddyn 1687, y daethont i Bensilvania. Ar ol iddo fyw yno hyd y flwyddyn 1706, perthynas oedd yn aros arno ef am ymweled â thrigolion gwlad ei enedigaeth, yn ol y peth à ddatguddiasai Duw iddo cyn ei ddyfod oddiyno: Ar ol iddo gyflawni, y gwasanaeth hwnw, yr hyn á fu llesol, a chymmeradwy gan lawerodd, fe á ddychweloedd at ei deulu yn y flwyddyn 1708; a pherthynas à arsoedd arno i ysgrifenu y llyfyr sydd yn canlyn, i gyfarwyddo y Cymry annysgedig ac o isel radd, i adnabod Duw a Christ, y bywyd tragwyddol; yr hwn á ysgrifenoedd ef gan mwyaf yn ei glefyd diweddaf.

Yr oedd ei ymddygiad yn ei deulid, yn ei gymmydogaeth, ac yn yr Eglwys, yn addfwyn, yn hawddgar, ac yn heddychol; a'i weinidogaeth yn fywiol, yn llefol, ac er adeiladaeth; ag ymarweddiad diniwed, yn ddiwair, ynghyd ag ofn Duw, yn barchedig ymhlith ei gyfeillion, ac o air da ymysg pob math ar bobl yn gyffredinol; yn amyneddgar yn ei glefyd, yr hwn â fu faith; yn fodlongar yn dysgwyl amfer yr Arglwydd, ef â hunoedd gyda ei Dadau y trydydd dydd o'r degfed mis 1718, mewn derbyniad gyda Duw, gan roddi gogoniant iddo ef.

Y Darllenydd hawddgar, dyma iti beth cyfrif oblegid yr Awdwr, yr hwn â oedd wr yn ofni Duw, ac yn cilio oddiwrth ddrygioni. Darllen heb raggarn, ystyria yn ddiuedd, a Daw a'rh gyfarwyddo yn y ffordd fydd yn rhyngu bodd iddo ef,^c mal y bo iti, yn

^c 2 Tim. iv. 8.

Y diwedd, gael Coron Cyfiawnder,
yr hon á rydd yr Arglwydd, y barnwr
cyfiawn, i bawb á garant ei ym-
ddangosiad ef

BYDD WYCH!

T Y S T I O L A E T H

Y Cyfarfod Misol yn Ngwynedd, yn
swydd Philadelphia yn Mhensilvania,
oblegid ein Cyfaill ELLIS PUGH,
Awdwr y Traethod fydd yn canlyn.

YR Arglwydd, o'i fawr drugaredd,
á hir gyd-ddýgoedd, ac á fynych
alwoedd ar ein hol, ac á agoroedd
ryw fefur ar ein golygon i weled y
gwagedd, a'r oferedd yr oeddym yn
ei ddilyn, ac yn yr amser hyny, mewn
dychryn am ein heneidiau, yn ceisio
ymbalfalu am y ffordd i ryngu bodd
Duw: Ac yn nechreuad ein cynnulliad
ynghyd

ynghyd yn y cyflwr yma i ddyfgywlwrth yr Arglwydd, fe weloedd yn dda barotôl ein cyfaill a'n cydwladwr ELLIS PUGH i fod yn offeryn buddiol yn ei law, i'n hymgeleddu, a'n hyfforddi, mewn addfwynder, a thyn-erwch, i roi ufyddod i'r hyn yr ydoedd Duw wedi ei hysbyfu i ni o'i ewyllys, ac i ddilyn, ac adnabod gwaith ei ysbryd ef, yn eglurâu ini ddichellion gelyn ein heneidiau; ei ewyllys da, a'i ymgeledd cariadus, â fu yn foddion mwy buddiol yn llaw yr Arglwydd ymhlith ereill, ac ydoedd wedi eu cymhwyso at yr un gwasanaeth, tuag at ein cyfarwyddo, a'n adeiladu yn ffordd y gwirionedd, na'r weinidogaeth y buona dani, o'n ieueinftid; oblegid yr oeddyn yn credu fod ei ddyfgeidiaeth ef o Dduw, wrth y rhywiogrwydd, y tynerwch, â ydoedd fel gwlyth yn disgyn ar ein heneidiau, tra byddem yn eistedd tan ei dyfiolaeth; fe baroedd yn yr

an diwydrwydd yn ei wafanaeth, hyd oni chafodd yn ei galon fyned i ymweled a'i gydgenedl yn ngwlad ei enedigaeth.

Yr ydym yn credu fod ei ymweliad yn gymmeradwy lle yr ydoedd drws agored i'w dderbyn; wedi ei ddychweliad, ei wafanaeth, a'i fynych ymweliad ini á fu fuddiol.

I mae gyda ni grybwyll ychydig yn mherthynas ffyrdd yr Arglwydd tuag atto; oblegid yr hyn, i cymmerafom ni sylw, fod yr Arglwydd yn agos atto, yn amser ei brofedigaeth. Gwedi ei ddychweliad adref, tri o'i blant, yn mlodau eu hoedran á fuant feirw, tu fewn i'r un mis; y rhai o'u hieueintid á rodiesynt yn weddus, ac yn obeithiol. Ef alaroedd, nid fel un heb obaith; cafoedd allu i ddwyn ei brofedigaeth; yr hyn dystiolaeth oedd yn gyhoeddus, i gyfur y gwrandawyr. Mewn Cynnulliad Cyhoeddus, ymhlith amryw bethau ereill, á ydoedd

*

er adeiladaeth, efe á ddywedoedd, os byddai iddo allel ymddwyn yn ei brofedigaeth yn gymmeradwy y'ngolwg yr Arglwydd, y byddai hyny fel mer i'w esgyrn: Ei breswylfod, y pryd hyny, ydoedd nes attom, nog o'r blaen, yr hyn á ddygoedd ei fywyd, a'i fuchedd yn fwy hysbys, a'i gyfelliach yn fwy cartrefol i ni. Yr ydoedd ef o ysbryd addfwyn a llonydd, yn bwyllig ac yn arafaidd yn ei farn, yn anaml ei eiriau; a'i duedd ydoedd i gynnal, ac adeiladu cariad, ac undeb, rhwng pawb, yn fwy enwedig yn nheulu y ffydd; yn ei alwedigaeth yn onest, ac yn ofalus rhag rhoi achos cyfiawn i anesmwytho neb; yr hyn á ddygoedd amryw i ddywedyd am y lles á dderbyniesynt o herwydd ei ymddygiad diwair a'i ymddyddanion hoffus, tra buasai yn eu plith: yn eu hamryw deuluodd, eu coffadwriaeth am dano yn fuan nis diflanna.

Yr amser y daeth rhybudd attom
oblegid

oblegid ymadawiad ein Cyfaill o'r bywyd yma, Griffith Owen (gwr haeddol o goffadwriaeth yn yr eglwys a'r wladwriaeth, yr hwn y mae ei enw, o arogl da, yn y lle amlwg yr ydoedd ef yn byw, o ran ei ymarweddiad bucheddol, yn ei alwedigaeth ymhlith y bobl o bob gradd) á oedd yn cydweithio ag ef y pryd hynny y cymmeroedd dolur ef, bob yn ychydig á brifioedd yn glefyd marwolaeth iddo; yr hyn afiechyd, á ddywed, "á barâes ynghylch blwyddyn a thri mis, heb allel fawr ddilyn ei alwedigaeth; Yn y cyfamfer ei fywyd anianol cedd yn gwanychu, ond ei ganwyll, sef goleuni ei enaid ydoedd yn llewyrchu yn oleuach, fel y gall y darllenydd diduedd ganfod, a theimlo ei gariad a'i ewyllys da, yn y traethawd fydd yn canlyn, megis ei ewyllys diweddaf, o Annerchiad cariadus at ei Gydgenedl y Cymry y'ngwlad ei enedig- aeth; yr hyn á ysgrifenoedd ef a'i law, yn ei iaith ei hun, yn amfer ei hir glefyd,

glefyd, y pryd yr ydoedd gwrthrych ei olwg tu ag at yr hyn oedd yn perthyn i dragywyddoldeb; yn fwyaf penodol at y rhai, neu er mwyn y rhai, yr ydoedd annerchiad ei fywyd, tros for a thir, yn cyrhaedd, er annogaeth a chyfarwyddyd i'r rhai ydoedd yn ymfyn y ffordd i Sion, yr Ierusalem Newydd, Dinas y Brenin mawr, yr hon i mae iechydwrfaeth yn gaerau ac yn rhagfur iddi; am ogoniant yr hon i mae llawer yn son, ac yn ysgrifenu am dani, ymhlith addefwyr Cŕed, drwy astudio, a rhagfyfyrion, i grynôl, drwy rym dysgeidiaeth, a doethineb dynol, i ddal allan harddwch a godidogrwydd hon, sef priod yr Oen. Cei weled, os darlleni yn ddiduedd, yr hyn à brofoedd ac a deimloedd ef o ddaionus air y bywyd, ac o'r ffordd fydd yn arwain at y Tâd, yn yr hon yr ymni yn credu y gorphwysoedd, ac y rhoddoedd ei ben i lawr mewn heddwch."

“ Yn amfer ei ddolur, tra bu ef yn gallel rhodio o amgylch, yn agos at ei ddiwedd, fe ymweloedd â ni, fef. Cyfarfod Diweddaf y bu ef yn ein plith, yn wan yn ei gorph, etto yn wrefog yn ei ysbryd, gyda llawer o rywiogrwydd a thynnerwch, fel un yn canu yn iach y tro diweddaf, gan ddywedyd iddo gael ei ddymuniad gan yr Arglwydd, i ddyfod i ymwelod â ni unwaith ychwaneg. Gan fynych gofio ini am ymgadw yn yr undeb a'r cariad, a chadw allan o'n plith, hyd y gallem, bob ymryson a gwahaniaeth; a phan ymddanghofai dim ag â fai yn tueddu at hyny, gofod dwylaw yn ebrwydd, i'w ddiweddu, ac na byddai i neb ymddiried i'w law, i'w lygad, nag i'w glorian ei hun, mewn barn.”

Yr ydoedd ef wedi ei gymhwyso i gynghori ereill, o herwydd bod ei fywyd a'i ymarweddiad yn gyfattebol i'w dystiolaeth; ymhlith ei deulu yn dyner

dyner, ac yn ofalus i'w cyngbori i fyw gan ofni Duw.

Yr ydoedd ein golwg ni arno, a'n meddwl am dano, ei fod fel un wedi gorphen ei waith, a bod amser ei ymddattodiad yn agos, ac y gallai feddywedyd y'ngeiriau Paul, yn ol ei fefur, myfi ymdrechais ymdrech deg, mi orphenais fy ngyrfa, mi gedwais y ffydd, o hyn allan rhoddwyd Coron Cyfiawnder i'w chadw' imi, yr hon a rydd yr Arglwydd y Barnwr cyfiawn imi yn y dydd hwnw, ac nid yn unig i mi, ond hefyd i bawb a garant ei ymddangosiad ef."

A gadarnâwyd yn enw y dywed-
edig Gyfarfod gan

John Hugh,	David Meredith,
Edward Foulk,	Thomas Evan,
John Humphrey,	Robert Evan,
Edward Robert	Owen Evan,
Hugh Griffith,	Cadwalader Evan,
Meredith David,	Robert Jones,
Thomas Pugh,	Evan Evans,
Rowland Ellis	John Evans.

ANNERCH

ANERCH Y CYMRY.

Y BENNOD GYNTAF.

*Am y Cread, Cwmp a Phryniad
Dyn.*

YN y dechreuad y creoedd Duw bob peth wrth ei fodd ei hunan, a dyn ar ei ddelw ei hun, uwchlaw yr holl greaduriaid, mewn cyflwr pur, yn gymhwys i wasanaethu, ac i anrhydeddu ei Greawdwr: ond y sarnh, yr ysbryd cyfrwys gelyniaethol, a dwylloedd Efa, a hi a weloedd fod y Ffrwyth gwaharddedig yn beth dymunol; felly Adda ac Efa a dorasant y gorchymmyn, trwy ufyddâu i'r un
A drwg,

drwg, ac anufyddâu i Dduw, yno
 pechod a llygredigaeth á gymmeroedd
 afael ar ddynol-ryw. Ond eu Tâd
 trugarog á ymweloedd â hwy gydag
 awel y dydd, i'w ceryddu, ac i'w
 ymgeleddu; yr hwn á ddywedoedd,
 y cae hâd y wraig figo pen y farph;
 felly ffrwd o lygredigaeth pechod ac
 anufyddod á ddilynoedd blant dyn-
 ion, fel gwahanglwyf; ond hâd y
 wraig oedd y cynorthwy a'r amddi-
 ffyn, â roddes Duw iddynt, fel y
 gallent orchyfugu Satan, yr hwn hâd
 yw Crist, yr un, yr hwn á laddwyd,
 er feiliad y byd (o lygredigaeth yn
 nghalonau dynion) ac efe á drefnwyd
 hefyd i farw yn gorphorol y'ngghyf-
 lawnder amser, i brynu dynion, ac i'w
 dwyn adref at eu Tâd, ac i wneuthur
 eu Cymmmod, canys ef á roddwyd yn
 oleuni i'r Cenedlodd, ac yn Iechyd-
 wriaeth hyd eithaf y ddaiar.* Ac er
 i Satan, a llygredigaeth, wneuthur y

* Eſay xlix. 6.

dynion

dynion yn anghymhwys ac yn analluol o honynt eu hunain i wneuthur dim gwafanaeth cymmeradwy i'w gwneuthurwr; etto drwy gymhorth y Gair tragywyddol, a'r goleuni yr hwn á oleuoedd bob dyn á ddaeth i'r byd, fe ddarfu i'r gwyr duwiol, yn yr oesfodd gynt wafanaethu Duw wrth ei fodd; canys y grefydd yr oedd yr Arglwydd yn ei chanmol, oedd crefydd Iob, oblegid fe á ddywedoedd wrth Satan,* A roddaiſt ti dy galon, neu á ddeliaist ti ar fy ngwâs Iob, nad oes gyffelyb iddo ar y ddaiar yn wr cywir ac uniawn, yn ofni Duw, ac yn cilio oddiwrth ddrygioni.

Ac fel y dywedoedd y gwr doeth, fum y cwbl á glybuwyd, yw ofna Dduw, a chadw ei orchymmynion : Canys hyn yw holl ddyled dyn. Ond pob math o bechodau, a drygioni á dyfoedd ymhlith dynion pryd y cydnabyddynt fod rhyw wafanaeth yn ddyl-

* Iob i. 8.

•odus i'r Arglwydd, oddiar eu dwylaw Satan á ddysgai iddynt ddychymmyg rhyw lun, rhyw eulyn o wafanaeth, ac addoliad; rhai fel hyn, ac ereill mewn modd arall, i geisio bodloni Duw, heb ei ofn ef, na rhoddi ufyddod iddo.

Pawb yn derchafu ei heulynod eu hunain, ac yn ymgrymu iddynt, felly y byd á lanwoedd, o goelgrefyddau ac amcanion; a'r diafol, fel hyn, á roddes ddynion ar waith i gafâu eu gilydd, ac i ryfela, a thywallt gwaed eu gilydd; felly efe á wnaeth y byd yn anialwch, ac yn dywyllwch, a llywodraethoedd ynddo. Am hyny i galwyd ef tywysog y byd hwn;¹ hefyd tywysog llywodraeth yr awyr, yr ysbryd fydd yn gweithio y'mhlant yr anufyddod.

Ac fel yr oedd Satan yn tori i mewn i bob gwinllan, am hyny yr oedd cwyn yr Arglwydd, trwy ei Broph-

¹ Iob xiv. 30 Ephes. ii. 2.

wyd, yn erbyn plant Israel:⁶ Hwy a'm gadawfant fi, ffynnon y dyfrodd byw, ac á gloddiasant iddynt eu hunain bydewau wedi tori, y rhai ni ddalient ddwfr. Canys gwell oedd, ac ydyw etto gan ddyinion, y'ngghylwr natur, eu dyfrodd ffaidd eu hunain, na dwfr y bywyd, yr hwn y mae Crist yn ei rodde i'r sawl fydd yn dyfod atto ef, yr hwn ddwfr fydd yn golchi, ac yn iachau yr eneidiau: ond i mae y gelyn yn gosod dynion ar waith i gloddio pydewau am ddyfrodd meirwon, a gwenwynig, y rhai i mae ef yn ei wneuthur yn felys, ac yn ddymunol i chwantau cig a gwaed. Ond er hyn i gyd, yr oedd Duw yn parâu yn ei gariad, a'i drugaredd, tuag at waith ei ddwyllaw, gan foreugodi, a danfon ei brophwydi i'w galw, ac i'w gwahoddi trwy gyhoeddi iddynt ammodau heddwch, os dychwelent

⁶ Ier. ii. 13.

atto ef, oddiwrth eu ffyrdd drygionus, megis ac y gwelir.

^a O! deuwch i'r dyfrodd, bob un y mae fyched arno; ie yr hwn nid oes arian ganddo: Deuwch, prynwch, a bwytêwch; ie deuwch, prynwch win a llaeth heb arian, ac heb werth. Pahan y gweriwch arian am yr hyn nid ydyw fara, a'ch llafur am yr hyn nid yw yn digoni? Gan wrando, gwrandedwch arnafi, a bwytêwch yr hyn fydda; ac ymhyfryded eich einaid mewn brasder; gogwyddwch eich clust, a deuwch attaf; gwrandedwch a bydd byw eich enaid; ac mi á wnaf gyfammod tragywyddol â chwi, sef ier drugareddau Dafydd. Ceisiwch yr Arglwydd tra y galler ei gael ef; gelwch arno tra byddo yn agos. Gadawed y drygionus ei ffordd, a'r gwr anwir ei feddyliau, a dychweled at yr Arglwydd, ac efe á gymmer drugaredd arno, ac at ein Duw ni, o her-

^a Esay lv. 1, 2, 3, 6, 7, 8.

wydd efe á arbed yn helaeth. Canys nid fy meddyliau i yw eich myddyliau chwi ; ac nid eich ffyrdd chwi yw fy ffyrdd i, medd yr Arglwydd.

Ac y mae tyftiolaethau y gwir brophwydi yn gyflawn o'r un fath wahoddiadau, ar yr un ammodau, sef troi at yr Arglwydd, oddiwrth anwiredd. Ond gwell oedd gan ddynion eu ffyrdd eu hunain, a'u meddyliau eu hunain, a'u prophwydi eu hunain, na rhai yr Arglwydd. Canys yr oedd y gwir brophwydi yn cyhoeddi gwae, a dinistr yn eu herbyn, am eu pechodau, oni ddychwelynt at yr Arglwydd, oddiwrth eu drwg fucheddau ; ond yr oedd y gau brophwydi yn crio heddwch i'r annuwolion, gan ddyweddyd, onid yw yr Arglwydd yn ein plith ? ni ddaw drwg arnom ; cleddyf a newyn ni bydd yn y tir hwn.

Ac fel y mae yn naturiol i gig a gwaed goelio y goreu am danynt eu hunain : A choelio y gwaethaf am y rhai

rhai à ddywedo yn eu herbyn; am hyny hwy a gasânt y gwir brophwydi, ac a'u herlidient, gan eu lladd megis gau brophwydi. Felly y bu yn nyddiau Ahab, yr oedd Meibion Israel wedi gwrthod Cyfammod yr Arglwydd, a distrywio ei allorau ef,¹ a lladd ei brophwydi a'r cleddyf; a phentyru iddynt eu hunain fynteiodd o'r gau brophwydi: Felly nid heb achos yr oedd yr Arglwydd yn cwyno, Gwrandewch nefodd; clyw dithau ddaiar, canys yr Arglwydd á lefaroedd; megais a meithrinais feibion, a hwy á wrthryfelasant i'm herbyn. Yr ych á edwyn ei feddiannydd, a'r afyn bresyb ei berchenog; ond Israel nid edwyn, fy mhobl ni ddeall. Ond er hyny, y Duw hwyrfrydig i ddig, a mawr ei drugaredd, efe á ddanfonoedd ei unig-anedig Fâb at y gwinllanwyr gwrthryfelgar i gael ei ladd; yr hwn á fu fodlon i farw dros bechad-

¹ Bren. xiv. 20.

uriaid, i'w gollwng yn rhydd o'u caethiwed; yr hwn, pan ei ganwyd yn Bethlehem Iudea, fe á ddanfonoedd yr Arglwydd ei Angel i hyfbyfu i'r bugeiliaid, nid i'r gwyr doethion, a dyfgedig, llawn o gyfiawnderau hunanol, ond i'r rhai tylodion, truain, anllythyrenog, y rhai o ifel radd,^k y cyfryw oedd yn gwilied eu práidd liw nos. A'r Angel á safoedd gerllaw iddynt, a gogoniant yr Arglwydd á ddyfgleirioedd o'u hamgylch, ac ofni yn ddirfawr á wnaethant. A'r Angel á ddywedoedd wrthynt, nag ofnwch; canys wele yr wyfi yn mynegi i chwi newyddion da, o lawenydd mawr, yr hwn á fydd i'r holl bobl. Canys ganwyd i chwi heddyw geidwad yn ninas Dafydd, yr hwn yw Crist yr Arglwydd. A hyn fydd arwydd i chwi: Chwi á gewch y dyn bach, wedi ei rwymo, mewn cadachau, a'i ddodi yn y presfeb. Ac

^k Luc. ii. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16. 17.

yn ddifymwth yr oedd gyda'r Angel
liaws o lu nefol, yn molianu Duw,
ac yn dywedyd, Gogoniant yn y gor-
uchaf i Dduw, ac ar y ddaiar tangnef-
edd, i ddynion ewyllys da. A bu,
pan aeth yr angylion ymaith oddi-
wrthynt i'r nef, y bugeiliaid hwythau
á ddywedafant wrth eu gilydd, Awn
hyd Bethlehem, a gwelwn y peth
hyn á wnaethpwyd, yr hwn á hysbyf-
oedd yr Arglwydd i ni. A hwy á
ddaethant ar frys, ac á gawfant Mair
a Ioseph, a'r dyn bach yn gorwedd
yn y preseb. A phan welfant, hwy
á gyhoeddafant y gair á ddywedafid
wrthynt am y bachgen hwn. A
phawb ar a'u clywsant á ryfeddafant
am y pethau á ddywedafid gan y bu-
geiliaid wrthynt. Eithr Mair á gadw-
oedd y pethau hyn oll, gan eu
hystyried yn ei chalon. A'r bugeil-
iaid á ddychwelafant, gan ogoneddu,
a molianu Duw am yr holl bethau
á glywsent, ac á welfent, fel y dywed-
afid wrthynt.

Dyma

Dyma y fath bobl â bregethasant Crist ar ei Enedigaeth, i ryfeddod eu gwrandawyr, y rhai hyn â gredasant, ac â dderbyniafant y genadwri nefol, ac â wnaethant frys i fyned i'w weled ef; a gwedi ei weled, hwy â gredasant ynddo, ac â ddychwelasant dan ogon eddu a moliannu Duw. Ni thramgwyddoedd y bugeiliaid ddim wrth ei ymddangosiad ef, er ei fod yn gorwedd yn y presyb, mewn cadachau; ond nid dyna y fath frenin, yr oedd y gwyr doethion, a'r penaethiaid yn ymosfyn am dano. Pan ddaeth yr amser i'r Iesu i gyflawni ei weinidogaeth i bregethu, ac i wnetthur gwrthiau, nis gallai y byd dderbyn mono ef; na'i adnabod, oblegid nid eu ffordd hwy, oedd ei ffordd ef. Ond pwy a'i derbynioedd? Y rhai tylodion annysgedig, pysgodwyr, a'r gwyr o isel radd; y rhai hyn hefyd â ddewisoedd yntau iddo yn ddyfgybillion; yr oedd y rhai hyn heb eu llenwi

llenwi â chyfiawnderau hunanol, na thyb uchel am danynt eu hunain, nag am eu crefydd; yr oedd ganddynt le i dderbyn teyrnas Duw: Am hyny hwy â adawfant bob peth, ac â ddi-lynasant Crist, yr hwn â ddaeth i roddi diwedd ar yr amryw Offrymau, Aberthau, a Defodau, y rhai oedd gyfgodau, yn arwyddo ei ddyfodiad ef, yr hwn ydyw yr Aberth mawr tragwyddol, yr hwn fydd yn rhoddi diwedd ar y cwbl, gan eu cyflawni â'i un Aberth ei hunan; â'r hwn y prynoedd ef holl ddynol-ryw, drwy ddwyn i mewn y Cyfammod newydd, a gweinidogaeth fwy nefol, a mwy ysbrydol. Ond er bod yr archoffeiriaid, a'r ysgrifenyddion, a'r pharifeaid yn darlên, ac yn dyfsgwyl am ddyfodiad Crist, er hyny nid oeddynt hwy yn ei adnabod ef, na'i dderbyn, na chredu; oblegid nad oedd ef wrth eu bodd hwy; canys yr oedd efe yn tystio yn eu herbyn hwynt a'u ffyrdd anwireddus.

anwireddus. Ac er iddo wneuthur yn eu plith wrthiau nefol, fef iachâu pob math o ddoluriau a chyfodi y meirw; ond er hynny, nid oedd lle i'w air ef ynddynt; canys yr oeddynt hwy yn llawn o ddoethineb dynol, a daiarol, ac ni fynent ddyfod atto ef, fel y caent fywyd; ond fwyfwy ei gasâu, a myned yn clynyion iddo. Ac mewn gwirionedd, hwn yw y maen à wrthodwyd gan yr adeiliadwyr y'mhob oes. Dyma y gair à wnaethpwyd yn gnawd, ac à drigoedd yn ein plith ni (fef y pysgodwyr anllythyrenog, tylodion, o isel radd), Ac ni á welfom ei ogoniant ef, gogoniant megys yr Unig-anedig oddiwrth y Tâd, yn llawn rhâd a gwirionedd.¹ Ond medd rhyw un, pa fodd y daeth y gwyr annyfgedig hynny i adnabod Crist? A'r gwyr dyfgedig heb ei adnabod ef? Yr ateb yw, am fod y pysgodwyr yn dylodion yn eu hyf-

¹ Job i. 1.

bryd. Am hyny yr oedd teyrnas nefodd i fod yn eiddo iddynt.^a Y rhai tylodion fydd yn adnabod newyn a fyched am gyfiawnder; y mae addewid iddynt gael eu diwallu; mae y rhai hyn yn adnabod eu Hachubwr, wrth ei rât, ei rinwedd a'i ysbrydoliaeth nefol; canys yr oedd Duw yn ei ddatguddio ef iddynt. Canys pan ddywedoedd Petr,^a Tydi yw Crist, Mâb y Duw byw, yr ateb oedd, Nid cig a gwaed á ddatguddioedd hyn iti, ond fy Nhâd, yr hwn fydd yn y nefodd.

Yr oedd y rhai hyn yn weigion, ac mewn teimlad o'u heisiau a fyched eu heneidiau; am hyny-yr oeddynt hwy yn barod i ddyfod at y ffynnon, ac i yfed o'r dwfr bywiol, yr hwn oedd felys iddynt. Ac am hyny yr oeddynt hwy yn caru Crist, ac yn glynu wrtho, ac yr oedd ef hefyd yn adnabod, ac

^a Mal. v. 7. ^a Matth. xvi. 17.

yn gwybod pwy oedd y rhai clwyfus, ac arnynt eisiau meddyg.

Am hyny yr oedd ef yn eu galw hwynt. Ac wedi iddynt adnabod ei werthfawrogrwydd, yr oeddynt yn gallu dywedyd,^o At bwy yr awn ni? genyt ti y mae geiriau bywyd tragywyddol.

Ond y gwyr doethion, a dysgedig, yr oeddynt hwy yn llawnion, ac nid oedd ganddynt mo'r lle i dderbyn; yr oeddynt hwy yn iâch, ac nid oedd arnynt eisiau meddyg, nid oeddynt hwy ychwaith yn ymofyn am beth mor wael, ac mor ddirmygus ag oedd Crist yn eu golwg hwynt.^p Am hyny eifieu bod ei ymddangosiad ef oddiallan yn fwy gogoneddus i ateb eu meddyliau, hwynt a'i gwrthodafant ef, yr hwn oedd y maen i fod yn ben i'r gongl, ac oedd ffynnon y dwfr byw, a goleuni y bywyd.

Ond er hyny fe gafodd Crist ddilyn-

^oIoan vi. 68 ^pPsaln cxii. 22. Mat. xxi. 42. Dat. vii. 17.

wyr, y rhai, oblegid y tylodi ysbrydol à henwed o'r blaen, á wnaeth iddo ef eu dewis hwy; a nhwythau i'w ddewis yntau i'r cyfryw rai y dysgoedd ef gyfraith y Cyfammod newydd, yr hon fydd yn rhagori ar un Moses, gan bregethu iddynt efengyl teyrnas Duw, a'i roddi ei hunan allan iddynt yn ffordd, yn oleuni, yn ysbryd, yn fywyd, yn arweinydd, yn ffynnon, yn winwydden, ac yn fugail, yn y cyfryw ffordd nas gallai, ac nis gall y byd dderbyn mono; ond yn hytrach ei wrthod, a dywedyd yn ei erbyn, megys ag y gwelir heddyw ymhlith addefwyr Cred.

YR AIL BENNOD.

*Am yr Ysgrythyrau, ac Ymddangosiad
Ysbrydol ein Iachawdwr.*

CRIST á ddywedoedd, ⁹ Myfi yw
y ffordd, a'r gwirionedd, a'r bywyd ;
nid yw neb yn dyfod at y Tâd, ond
trwof fi. Ond hwy à ddywedant,
yr ysgrythyr ydyw y ffordd, fydd i'n
harwain ni at y Tâd ; a'r ysgrythyr yw
y gwirionedd fydd i'n dysgu, ac i'n
cyfarwyddo, ac i ddywedyd i ni
ewylllys Duw, a'i orchymmynion, ac
felly yr ym ni yn gobeithio cael byw-
yd.

Ond pa ysgrythyrau fydd yn dy-
wedyd i ni fod y bywyd yn sefyll yn
y traethawd, nag yn yr ysgrifennu ?
Ond yw yr holl ysgrythyrau yn cyf-
arwyddo, ac yn galw pobl at Grist ?

⁹ Ioan xiv. 6.

Ac yntau yn galw atto ei hunan? Efe â ddywedoedd wrth yr Iuddewon, y rhai oedd yn cwerylu yn ei erbyn,[†] Chwiliwch yr ysgrythyrau, canys ynddynt hwy yr ydych chwi yn meddwl cael bywyd tragywyddol; a hwynt hwy yw y rhai fydd yn tystiolaethu am danaf. Ond ni fynwch chwi ddyfod attafi, fel y caffoch fywyd.

Ac onid ydyw addefwyr yr oes hon yn gymhwys o'r un feddwl a'r addefwyr hyny; nhwy â fynant gael bywyd yn yr ysgrythyrau, ond ni fynant hwy mo Grift, yr hwn ydyw y bywyd. Yr Iesu â ddywedœedd,[‡] Goleuni y byd ydwyfi; yr hwn a'm dilyno ni rodia mewn tywyllwch, eithr efe â gaiff oleuni y bywyd. Ond hwy â ddywedant mai yr ysgrythyr yw y goleuni goreu, yr hwn y dylai pawb ei ddilyn; yr hwn fydd (meddant hwy) yn ddigonol i arwain dynion i iechydwrïaeth. Ond dyma dywyll-

[†] Ioan v. 39, 40.

[‡] Ioan viii. 12.

wch,

wch, cabledd, a chyfeiliornedd, sef doddi yr ysgrythyr o flaen, ac uwchlaw Crist, a'i gwneuthur yn fwy digonol i arwain i iechydwriaeth? Yr hyn nis gallant mq'i wneuthur allan. Ond Crist á roddwyd yn ben, uwchlaw pob peth, i'r Eglwys.

Ond cyd-ddygwch â myfi i ddadlëu ychydig y'mhlaid y gwirionedd yn ngeiriau yr ysgrythyrau. Yn y lle cyntaf, i'r wyfi yn coelio, nad oes neb â gais wadu; ond bod yn rhaid i bawb fydd tan enw Cristion, gyfadd-eu, mai Crist ydyw y gair yr hwn á wnaethpwyd yn gnawd, ac á drigoedd ymblich ei apostolion.¹ Beth gan hyny, ond hwn oedd y gair oedd o'r dechreuad gyda Duw?² A Duw oedd y gair. Trwyddo ef y gwnaethpwyd pob peth. Ynddo ef yr oedd y bywyd, a'r bywyd oedd oleuni dynion. Yr oedd gwr wedi ei anfon oddiwrth Dduw, a'i enw Ioan: hwn

¹ Ioan i. 14. ² Ioan i. 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 12.

â ddaeth i ddwyn tyfïolaeth am y
 goleuni. Nid efe oedd y goleuni,
 eithr efe â anfonnid, fel y tyfïolaethai
 am y goleuni. Ond paham nas gellir
 dywedyd yr un modd? Mae yr ysgry-
 thyr wedi ei danfon oddiwrth Dduw
 i ddwyn tyfïolaeth am y goleuni; ond
 nid yr ysgrythyr yw y goleuni; eithr
 hi anfonwyd fel y tyfïolaethai am y
 goleuni; ond hwn ydoedd y gwir
 oleuni, yr hwn fydd yn goleuo pob
 dyn ar fydd yn dyfod i'r byd; yr
 hyn nis gellir mo'i ddywedyd am yr
 ysgrythyr, canys nid oes ond rhan fach
 o'r byd wedi derbyn yr ysgrythyrau,
 a llawer o'r rhai hyny etto heb dder-
 byn y gwir oleuni, yr hwn fydd yn
 goleuo pob dyn, gan lewyrchu yn y
 tywyllwch y'nghalonau dynion; a'r
 tywyllwch heb ei amgyffred ef, a'r
 byd heb ei adnabod, na'i dderbyn.
 Ond cynnifer ag a'i derbyniasant ef,
 efe â roddes idynt allu i fod yn feibion
 i Dduw; sef i'r sawl â gredant yn ei
 enw

enw ef. Ond i mae profiad yn dywedyd i ni y gall dynion dderbyn yr ysgrythyrau, a'u darllen; heb dderbyn gallu i fod yn blant i Dduw; canys mae y gallu, a'r bywyd yn Nghrist, yr hwn yw y gwir oleuni; y sawl fydd yn derbyn y goleuni yma, ac yn rhodio ynddo; mae y rhai hyn yn cael cymdeithas a'u gilydd: A gwaed Iesu Grist fydd yn eu glanâu hwynt, oddiwrth bob pechod. Ond i mae addefwyr Crêd, y rhai fydd yn derchafu yr ysgrythyrau uwchlaw Crist, mewn amrafaelion yn erbyn eu gilydd; i maent hefyd yn gwrthod y ffynnon, lle y gallent gael eu golchi. Ond hwn yw yr un i mae y byd yn ei gafau?*" A hon yw y farnedigaeith, ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch, yn fwy na'r goleuni; canys yr oedd eu gweithredodd hwy yn ddrwg. O herwydd pob un ag fydd yn gwneuthur drwg,

* Ioan iii. 19, 20, 21.

fydd yn casâu y goleuni, ac nid yw yn dyfod i'r goleuni, fel nad argyhoedder ei weithredodd. Ond yr hwn fydd yn gwneuthur gwirionedd, fydd yn dyfod i'r goleuni, fel yr eglurâer ei weithredodd, mai yn Nuw y gwnaed hwynt.

Mae yn eglur yma yr achos, paham y mae dynion yn caru y tywyllwch, am fod yn esmwythach iddynt bechu yn y tywyll; a chafâu y goleuni, am ei fod yn amlygu eu holl weithredodd drwg hwynt, ac yn eu hargyhoeddi yn eu calonau eu hunain. Ac yn gymaint nad ydynt hwy yn adnabod mo hono ef, na'i rinweddau, ddim pellach na rhyw beth yn eu hargyhoeddi, ac nad ydynt yn bwriadu mo'r dychwelyd wrth ei gerydd ef, ond i gafglu rhesymau i ddywedyd, ac i ddadleu yn ei erbyn; nad yw ef ddim ond goleuni anianol; ac nad yw ef yn ddigonol i arwain i iechyd-wriaeth. Ond mewn gwirionedd, os
nad

nad yw Crist, fel i mae efe, yn Dduw, â phob gallu ynddo; ac fel y mae ef yn air tragywyddol, yn Ysbryd Glân, yn fywyd, ac yn oleuni, a phob gwir ddoethineb, a gwybodaeth wedi ei dryfori ynddo, yn abl i arwain i iechyd-wriaeth; nis gwn i pa beth fydd abl ond hwn, yr ysbryd yr hwn fydd yn tywys i bob gwirionedd, yr hwn yr oedd Crist yn dywedyd am dano,* Ysbryd y Gwirionedd, yr hwn ni ddichon y byd ei dderbyn; am nad yw yn ei weled, nag yn ei adnabod. Ond chwi a'i hadwaenoch ef, o herwydd y mae yn aros gyda chwi, ac ynoch y bydd efe. Nis gadawaf chwi yn amddifad: mi â ddeuaf attoch chwi. Y dydd hwnw y gwybyddwch fy mod i yn fy Nhàd, a chwithau ynosi, a minnau ynoch chwithau.

Ond ni fyn addefwyr yr oes hon fod mo Grift yn ei bobl. Pa fodd wrth hyny y maent yn eiddo Crist;

* Iosn xiv. 17, 20.

oblegid⁷ yr hwn fydd heb ysbryd
 ganddo, nid yw hwnw yn eiddo ef.
 Ac os yw Crist ynoch, i mae y corph
 yn farw, o herwydd pechod; eithr
 yr ysbryd yn fywyd, o herwydd cyf-
 iawnder. Canys pan ydyw Crist yn
 dyfod i gymmeryd meddiant y'nghal-
 onau dynion, y mae ef yn gosod i
 fyny ei deyrnas, a'i gyfraith, a'i lyw-
 odraeth sef deddf ysbryd y bywyd,
 yr hon fydd yn rhyddâu oddiwrth
 ddeddf pechod a marwolaeth. Yno
 y mae diafol yn colli ei deyrnas, ac
 yn colli eid deiliaid, yn colli ei lywod-
 raeth y'nghalonau dynion, pan ydyw
 Crist yn dyfod i'w fwrw allan, ac i
 gymmeryd y meddiant. Am hynny
 mae yr hen elyn cyfrwys yn rhoddi
 ei holl ddichellion ar waith, i gadw
 plant y byd yn ei deyrnas dywyll,
 gan ganiatâu iddynt bob math o fodd-
 ion oddiallan i'w trwsio eu hunain i
 ymddangos yn grefyddol, ac i'w

⁷ Rhuf viii. 9, 10.

gwneuthur yn rhyfygus, ac yn hyd-
crus o'u bod yn y ffordd.

Hwy á gânt y faint à fynont o dra-
ddodiadau, a defodau eglwysig : hwy
á gânt ddarllen yr ysgrythyrau, a
phob llyfrau ar à fynont ; a hwy á
gânt fon am Grist : iddo ef farw trost-
ynt, a'i gyfodi, a'i dderchafu i'r
nefodd, a'i fod ef yn eistedd ar ddeheu-
law y mawredd. Canys y mae gan
Satan ddigon o brofiad, nad ydyw
hyn i gyd yn atebol i ddwyn ei
weision allan o'i law ; am hyny fe á
ganiatêiff iddynt gael pob peth, ond
adnabyddiaeth o Grist oddifewn,
gobaith y gogoniant. Fe á ddy-
wedoedd yr apostol,² Profwch chwy-
chwi eich hunain, á ydych yn y ffydd ;
holwch eich hunain, ai nid ydych yn
adnabod eich hunain, sef bod Iesu
Grist ynoch, oddieithr i chwi fod yn
anghymmeradwy. Fe á wyr Satan
hyn, ond nis mynai ef i'w ddeiliaid,

² 2 Cor. xiii. 6.

mo'u bod yn ei wybod. Am hynny dynion a'u cyfrifant eu hunain, eu bod yn y ffydd, ac yn ddigon cymmeradwy, er nad ydynt yn adnabod Crist ynddynt, yn oleuni i oleuo arnynt, ac i ddangos eu cyflwr iddynt: fel ac y mae ef yn ysbryd y gwirionedd i'w tywys i bob gwirionedd; fel y mae ef yn fywyd tragywyddol, i fyw-âu, ac i iachâu yr eneidiau clwyfus llwythog, a blinderog: Ac i'w fymmud o deyrnas y tywyllwch i'w deyrnas ei hunan, i fod dan ei lywodraeth, fel y byddo iddo drigo ynddynt hwy, a nhwythau ynddo-yntau. Dyma lle y mae Satan yn colli y maes, a'i ddi-chellion yn cael eu hegluro. Canys ped fae gan ddyn yr holl lyfrau, a'r hyll wybodaeth ar fydd yn y byd, a gwybod gwyddorion pob crefydd, a'u tryfori hwynt yn ei ben; ond etto, heb i Grist gymmeryd gafael ar ei galon, a meddiant ynddi, mae yno er hynny igyd, le i ddiabol i nythu ac i weithio,

weithio, ac i gadw meddiant; canys pa le nad yw Crist yn cael lle i weithio ar galonau dynion, mae Satan yn sicr ddigon o fod yno yn gweithio; canys efe ydyw yr ysbryd fydd yn gweithio y'mhlant yr anufyddod: y mae ef yn eu harwain i bob drygioni.

Ond y rheol á addawoedd Crist roddi i'w ddilynwyr i rodio wrthi, ac i fod gyda hwynt hyd ddiwedd y byd, oedd ei ysbryd ef ei hunan.* Wele yr wyfi gyda chwi hyd y diwedd. Mi á weddiaf ar y Tâd, ac efe á rydd i chwi Dddydanudd arall, fel yr aroso gyda chwi yn dragywyddol; sef Ysbryd y Gwirionedd, yr hwn oedd yn aros gyda hwynt, ac i fod ynddynt; y Dyddanudd, yr Ysbryd Glân, yr hwn oedd i'w dysgu, ydyw yr un peth angenrheidiol, heb pa un ofer yw i ddyn feddwl y geill ef wneuthur dim at waith ei Iechydwrriaeth. Y mae hwn hefyd yn ddigonol o hono

* Ioan xiv. 46.

ei hunaf, i arwain ei ddilynwyr hyd wir lwybrau y bywyd. Efe fydd yn rhoddi gallu iddynt i fod yn feibion i Dduw.^b Canys y fawl à arweinir gan ysbryd Duw, y rhai hyn fydd blant i Dduw. Ond y dynion tywyll à ddywedant, y fawl à arweinir gan yr ysgrythyr, fydd blant i Dduw. Drachefn, os ydych yn marweiddio gweithredodd y corph trwy yr ysbryd; byw à fyddwch. Ond hwy à ddywedant, mai trwy yr ysgrythyr y mae marweiddio gweithredodd y corph. Ond trwy yr ysbryd yr oedd Duw yn egluro i'w bobl y pethau ni weloedd llygad, ac ni chlywoedd clust, ac ni ddaeth i galon dyn, y pethau à ddarparoedd ef i'r rhai a'i carant ef.^c Felly pethau Duw, nid edwyn neb, ond ysbryd Duw. Am hyny; y mae gormod o addefwyr Cred heb adnabod, na deall mo'r ysgrythyr, na'r pethau à ddarparoedd Duw, i'r

^b Rhyf. viii. 13, 14. ^c I Cor. ii. 9, 11.

rhai a'i carant ef, am na dderbyniant hwy mo'i ysbryd ef.^d Ond ebai yr apostol, Nyni á dderbyniasom, nid ysbryd y byd, ond yr ysbryd fydd o Dduw; fel y gwypom y, pethau à rad-roddwyd i ni gan Dduw. Eithr dyn anianol nid yw yn derbyn y pethau fydd o ysbryd Duw; canys ffolineb ydynt ganddo ef, ac nis gall eu gwybod; oblegid yn ysbrydol y bernir hwynt. Ac fel y dywedoedd Crist,^e Yr ysbryd yw yr hwn fydd yn bywâu. A'r bywyd tragywyddol ydyw adnabod y Tâd a'r Mab.

A pha fodd i'w adnabod ef? Ond trwy ddatguddiad ei ysbryd ef ei hunan, yn y dyn oddifewn. Canys oddi mewn i mac ei faint ef, a'i ddilynwyr, yn ei adnabod ef yn oleuni i oleuo eu llwybrau,^f yn fywyd i'w heneidiau, yn ffynnon o ddwfr bywiol yn tarddu i fywyd tragywyddol, i yfed o honi,

^d 1 Cor. ii. 12, 14. ^e Ioan vi. 63. Pen. xvii. 3.

^f Ioan iv. 14.

fel na fychedant yn dragywydd. Ac oddimewn i mae ef yn dyddanu, ac yn cyfurò yr Eneidiau lluddedig a diffygiol gan daith eu pererindod; dyma y bywyd tragywyddol, yr hwn fydd i'w gael yn rhâd, i'r fawl à agoro ddryfau eu calonau, i dderbyn brenin y gogoniant i mewn.

Mae y dwfr bywiol yma i'w gael yn rhâd, i'r tylodion annysgedig, crefftwyr a llafurwyr, bugeiliaid a physgodwyr; ond iddynt droi eu meddyliau i'r tu mewn iddynt eu hunain; ac yno ymddarostwng o flaen eu Duw, yn yr ystyriaeth o'i drugareddau, ac o'i waredigaethau, ei gariad a'i hirymaros tuag attynt; gan ddyf-gwyl ei fod yn rasol iddynt. Canys agos ydyw yr Arglwydd at y rhai a'i ceisiant ef, tra y galler ei gael; ac à alwant arno tra byddo yn agos. Gan hyny onid yw rhagorffaint o adnabodffynnon y dyfrod byw ynnom ein hunain, gennym ni, y bugeiliaid, a'r crefftwyr

crefftwyr tylodion, yn hytrach na'r gwyr o ddyfg, y rhai fydd wedi ymlenwi â gwybodaeth, yr hwn fydd yn ymchwyddo; nag i'r gwyr mawrion, oblegid mae yn waith mawr iddynt hwy ddyfod i lawr mor ifel, i gymmeryd eu dyfgu gan beth mor fychan yn eu golwg hwy, ag ydyw hedyn teyrnas Duw.

Canys mae ef yn rhy gyffredin yndd-ynt hwy yn lleiaf o'r holl hadau; felly mae yn alluadwy i'r bugail ar ol ei braidd, a'r crefftwr wrth ei alwedigaeth ddyfod at y ffynnon yma, ac yfed o honi, i ddyddanu ac i ddyfrâu eu heneidiau sychedig.* Canys y rhai newynog â lanwoedd yr Arglwydd â phethau da; ac efe anfonoedd ymaith y rhai goludog yn weigion; ond y truan a'r cystuddiedig y mae ef yn edrych arno. Ac y mae Duw yn preswyllo gyda'r cystuddiedig, a'r

* Luc. i. 53. Esa. lxvi. 2, Esa. lvii. 15.
Math. xviii. 10

ifel o ysbryd, i fywâu y rhai ifel o ysbryd, ac i fywâu calon y rhai cystuddiedig. Felly gweddi dylawd y publican aeth i glustiau yr Arglwydd yn fwy cymmeradwy nag un y pharifead. Mewn gwirionedd, pan ddel y rhai tylodion hyn yn gydnabyddus â'r ymweliadau ysbrydol yma, yn eu calonau, mae eu-heneidiau hwynt yn cael eu bywâu, a'u hadnewyddu, ac ennyn ynddynt fryd duwiol am wafan-aerhu yr Arglwydd. Y mae rhai hyn yn dyfod i adnabod Crist oddimewn, yn rhoddi bywyd yn eu heneidiau; yno hwy â allant fod yn gywir dystion, mai ynddo ef y mae y bywyd. Ac megys ag y dywedoedd Ioan, y dysgybl anwyl,^h Yr hwn fydd yn credu yn Mâb Duw, fydd ganddo dystiolaeth ynddo ei hun: Yr hwn nid yw yn credu i Dduw a'i gwnaeth ef yn gelwyddog, oblegid na chredoedd y dystiolaeth â dystiolaethoedd Duw am ei

^h I Ioan v. 10, 11, 12.

Fâb. A hon yw y dystiolaeth, roddi o Dduw i ni fywyd tragywyddol: A'r bywyd hwn fydd yn ei Fâb ef. Gan hyny y rhai fydd yn dal allan, fod y bywyd tragywyddol yn yr yf-grythyrau, ac yn eu Sacramentau, mae y rhai hyn heb gredu dystiolaeth Duw am ei Fâb, ond ceisio ei wneuthur ef yn gelwyddog; am na chredant fod y bywyd tragywyddol yn ei Fâb ef. Drachefn yr hwn y mae y Mâb ganddo, mae bywyd ganddo: A'r hwn nid yw ganddo Fâb Duw, nid oes ganddo fywyd.

Gwelwn yma, nad oedd yr apostol yn fon am ddim i'w ddodi gyda Christ i wneuthur i fyny y bywyd; ond yr hwn y mae y Mâb ganddo y mae bywyd ganddo; oblegid y mae pob peth angenrheidiol i fywyd, ac iechydwrriaeth, wedi ei dryfori yn y Mâb. Drachefn, yr hwn nid yw ganddo Fâb Duw, nid oes ganddo fywyd. Ac mewn gwirionedd, y rhai fydd

fydd heb y bywyd, mae y rhai hynny etto yn feirw mewn camweddau a phechodau, heb eu cydfywau gyda Christ, pa bethau bynag ar fydd ganddynt,¹ nid ydynt hwy ond pethau meirwon; mae hyn yn cyttuno yn dda ddigon â hen ddiarheb y Cymry, Heb Dduw, heb ddim, ond Duw a digon. Etto fe â ddywed rhai pobl druain anwybodus, nis gwyddom ni ddim, nid oes gennym ni ond coelio y gwyr o ddyfg; y peth â ddywedont i ni, oblegid y maent hwy yn darllen, ac yn gwybod.

Ond nid dyna y ffordd itti i ddyfod byth yn un o ddefaid Crist; oblegid pe buasai y pyfgodwyr, a'r gwyr anllythyrenog gynt, yn coelio y gwyr o ddyfg, ni buafent byth yn credu yn Nghrist, nag yn dyfod yn ddilynwyr iddo. Ac er bod dyfgawdwyr yn yr oes hon, yn addefu eu bod yn credu yn Nghrist; ond er hynny os

¹ Eph. ii.

dilyni di eu hathrawiaeth hwy, ni ddeui di byth i ymosyn am Ysbryd Duw i'th arwain, fel y delych di yn blentyn i Dduw; hefyd nis derbyni byth mo Grist, goleuni y bywyd, yr hwn sydd yn rhoddi gallu i'r sawl a'i derbynio ef, i fod yn feibion i Dduw, trwy gael eu geni, nid o waed, nag o ewyllys y cnawd, nag o ewyllys gwr, eithr o Dduw. Am hyny, gwell itti o lawer, gymmeryd cynghor yr apostol,* O bydd ar neb o honoch eifieu doethineb, gofyned gan Dduw, yr hwn sydd yn rhoi yn haelionus i bawb, ac heb ddannod, a hi á roddir iddo ef. Pob rhoddiad daionus, a phob rhodd berffaith, oddiuchod y mae, yn disgyn oddiwrth Dâd y goleuni, gyda yr hwn nid oes gyfnewidiad, na chyfgod troedigaeth.

Ond pan ydyw yr Arglwydd yn dechreu ei waith ar galonau dynion, gan ddangos iddynt eu cyflwr pechad-

* Ioan i. 12, 13. Iago. i. 5.

urus, a chodi ynddynt ofn am eu heneidiau, a dymuniad am adnabod y ffordd i gael heddwch gyda Duw yn eu cydwybod, mae yn hawdd gan amryw ymgynghori a'u dysgawdwyr, neu â'r rhai y byddont yn edrych arnynt yn ddoethion, ac yn abl i roddi cynghor. Ac ond odid iawn, na chânt gyfarfod â meddyginiaeth lawer gwaeth na'r clwyf, o eifeu bod y meddygon yn adnabod gwaith Duw ar eu heneidiau eu hunain; hwy á fyddant tebyg i'w cynghori i gymmeryd gofal rhag meddyliau trymion, rhag i Satan eu hudo i anobaith, ac i'w colli eu hunain, gan eu hannog nad rhaid iddynt ofn am eu heneidiau, os ydynt yn byw fel eu cymmydogion, neu eu gwahoddi i gymmeryd y Sacrament, a chrio yddynt heddwch, a thywallt rhyw ddwfr i ddiffoddi y tân yr oedd Duw gwedi dechreu ei ennyn; trwy ddechreu ei farn yn erbyn pechod yn eu calonau.

Canys

Canys Sion á waredir drwy farn : ond pa beth á wneiff y dyn, pan yw ef yn dyfod i ofni am ei iechydwriaeth, a'i bechod yn dyfod yn faich iddo, ac nis gwyr ef pa fodd i gael esmwythdra ond ar y cyfryw rai yr oedd Crist ei hun yn galw ? Gan ddywedyd,¹ Deuwch attafi bawb ag y fydd yn flinderog, ac yn llwythog ; a mi á esmwythaf arnoch : Cymmerwch fy iau arnoch, a dysgwch genyf, canys addfwyn ydwyf, a gostyngedig o galon ; a chwi á gewch orphwysdra i'ch eneidiau. A'r fawl fydd yn adnabod Crist trwy ysbryd ei rád, yn eu dysgu, ac yn eu tywys i bob gwirionedd, fe á wyr y rhai hyn nad oes yr un dysgawdwr tebyg iddo ; canys efe yw yr canneiniad, at ddysgeidiaeth pa un yn unig, yr oedd yr apostol yn cyfarwyddo y feintiau,^m yn yr amser yr oedd Anghristiau lawer wedi myned allan i geisio twyllo, a hudo y gwir

¹ Math. xi. 28. ^m : Ican ii. 18. 20.

grifionogion. Am hyny yr oedd yn dywedyd wrthynt, Mae gennyh chwi enneiniad oddiwrth y Santaidd hwnw, a chwi á wyddoch bob peth. Os crys ynoch, yr hyn à glywfoch o'r dechreuad, chwithau hefyd á gewch aros yn y Mâb, ac yn y Tâd. Ac i'w sefydlu ar y graig ddisigl, fel y gallent wrthsefyll pob tymhestlodd, gwyntodd, a llifddyfrod; ac i atgofio iddynt eu twr cadarn, a'u hamddiffynfa. Mae yr enneiniad, à dderbyniasoch ganddo ef, yn aros ynoch chwi, ac nid oes arnoch eisieu dysgu o neb chwi; eithr fal y mae yr un enneiniad, yn eich dysgu am bob peth, agwir yw, ac nid yw gelwydd; ac megys i'ch dysgoedd chwi, yr arosfych ynddo. Felly mae yr enneiniad yn aros, yn y gwir Grifionogion, a hwythau yn aros ynddo yntau, a thrwy hyny yn cael aros yn y Mâb, ac yn y Tâd, y rhai hyn yw y canghenau fydd gwedi cael eu himpio yn y
wir

wir winwydden, wrth ba rai y mae ef yn dywedyd,ⁿ Arofwch ynofi, a mi ynoch chwi; megys na all y gangen ddwyn ffrwyth o honi ei hun, onid crys yn y winwydden, felly ni ellwch chwithau, onid arofwch ynofi. Gwelwn yma mor angenrheidiol i bob gwir Gristion adnabod ei fod yn cael ei impio yn Nghrist, y wir winwydden. A chwedi ei impio, aros ynddo, yn y dyn oddi mewn, sef yn ei rât ef, ac yn ei ysbryd, yn ei ysbrydoliaeth, yn ei natur bur ef, yn ei rinwedd, a'i gariad, a'i gymdeithas. Dyma y nôdd iachusol, yr hwn y mae y winwydden yn llawn o hono, yr hwn fydd yn derchafu i fyny i'r canghenau, i beri iddynt dyfu, a blodeuo, a dwyn ffrwythau peraidd, cymmwys i'r llafurwr, y rhai fydd yn tarddu yn naturiol oddiwrth y gwreiddyn anllygredig: Y cyfryw ffrwythau nis gall dyn mo eu dwyn

ⁿIoan. xv. 4.

allan trwy ddim moddion ereill, er iddo arferu ei holl ddeall, a'i nerth i geisio agweddu ei weithredodd i ateb yr Ysgrythyrau, a thori ymaith ei bechodau, y rhai fydd yn tarddu yn naturiol oddiwrth wraidd y winwydden wyllt, yr hwn á fyna darddu allan drwy y canghènau, gwneled dyn à fyno, nes iddo gael ei dori ymaith o'r winwydden wyllt, a'i impio yn y wir winwydden.

Ond wedi i rai dynion ymdrechu, a llafurio yn erbyn pechod, a methu cael yr oruchafiaeth, mae yn gorfod iddynt ymrôl i angori yn y fugndraeth, a'r lle anobeithiol, gan gredu nad oes dim gallu i'w gael i ladd y pechod; ond bod yn rhaid i'r faint, a phobl Duw, fyw ynddo holl ddyddiau eu bywyd, a hyny o achos, eisieu iddynt ddyfod at Grist ynddynt eu hunain, i gael ei ysbryd ef, yr hwn fydd yn tywys i bob gwirionedd, i fod yn llyw

llyw, ac yn gwmpas iddynt, i hwylio eu pererindod wrtho.

Canys y rhai fydd yn cymmeryd eu harwain ganddo ef, y mae yn eu tywys i'r porthladd dymunol, lle mae efe yn rhoddi iddynt esnwythyd, a gorphwysfa, fef ynddo ei hunan, yr hwn yw y wir winwydden, am yr hwn y dywedpwyd : Yr hwn fydd yn aros ynddo ef, nid yw yn pechu. Drachefn ebai ef,* Myfi yw y wir winwydden ; chwithau yw y canghenau ; yr hwn fydd yn aros ynofi, a minnau ynddo yntau ; hwnw fydd yn dwyn ffrwyth lawer. Oblegid hebofi ni ellwch wneuthur dim. Ond trueni ydyw na bae yr athrawiaeth yma yn cael myned i'r areithfeydd yn eglwyfydd Crêd, i oleuo dynion, ac i ddangos iddynt ffordd iechydwrïaeth ; ond i mae y diafol yn ofalus am ei chadw allan, rhag colli ei deyrnas, a'i lywodraeth. Canys, fel y dywedœdd

* Ioan iii. 6. Ioan xv. 5.

Arglwydd drwy y prophwyd,^p pe safasai y prophwydi yn fy nghyngor, a phe traethasent fy ngeiriau i'm pobl, yna y gwnaethent iddynt ddychwelyd o'u ffordd ddrwg, ac oddiwrth ddrygioni eu gweithredodd. Ond mae llais Crist, a'i brophwydi, a'i apostolion yn rhedeg fel afon, yr un ffordd yn gyson, ac yn gyttunol; eithr mae llais y byd yn llawn o gymmysgedd ynddo ei hunan, ac yn llwyr wrthwynebol i lais y gwir Fugail, ond yn llais dieithr. Am hyn y mae y defaid yn ffoi oddiwrtho, oblegid nad adwaenent lais dieithraid. Efe ydyw drws y defaid,^q a'r rhai fydd yn myned i mewn drwyddo ef, hwy á gânt fywyd; ond y cyfryw fydd yn dringo ffordd arall, lladron, ac ysbeilwyr ydynt. Efe á ddywed-oedd, y mae fy nefaid i yn gwrande fy llais, ac mi a'u hadwen hwynt, a hwy a'm canlynant i. A minnau

^p Iere. xiii. 22.^q Ioan x. 5. 27, 28.

ydwyf yn rhoddi iddynt fywyd tragwyddol. Onid dyma fwm crefydd y gwir Gristion, a sylwedd iechyd wriaeth; yr un peth angenrheidiol? Sef adnabod llais Crist oddifewn, yr hwn yw y gwir Fugail, a'i ddilyn ef y'mhob peth; a chael bywyd tragwyddol ganddo. Dyma hefyd y rhad a ymddangosoedd, sef rhad Duw yr hyn fydd yn dwyn Iechyd wriaeth i bob dyn.* Gan ein dysgu ni i wadu annuwioldeb, a chwantau bydol, a byw yn fyber, ac yn gyfiawn, ac yn dduwiol yn y byd fydd yr awron. Gwelwn mai dyma yr un oedd yn dysgu yr apostolion.

Gellir gweled hefyd, fod y rhai fydd yn cymmeryd arnynt, eu bod hwy yn dysgu gan yr Ysgrythur, yn methu gwadu annuwioldeb, a chwantau bydol: maent hefyd yn cyfaddef, nad yw eu bywyd a'u buchedd hwynt, yn debyg i fywyd y gwyr duwiol gynt,

* Tit. ii. 11, 12.

am ba rai mae yr yfgyrthyr yn mynegi i ni, eu bod yn cael eu harwain gan Yfbyrd Duw, a'i rât; ond yr achos o hyny ydyw, eifieu eu bod hwy yn dyfod i gymmeryd eu harwain gan yr un Yfbyrd, a'u dysgu gan yr un rhad; canys mae yr un nodd yn y wir winwydden, i beri i'r canghenau ddwyn yr un ffrwythau da.

Mae yr un rhinwedd yn y rhad i ddyfsgu bucheddu yn dduwiol; mae yr un gallu yn yr Yfbyrd Glân i dywys i bob gwirionedd: A chwedi ei roddi i blant Duw, i fod gyda hwynt hyd y diwedd. Ond mawr ydyw twyll yr hen elyn cyfrwys, i gadw dynion yn ei deyrnas dywyll, gan beri iddynt goelio, nad oes mo Yfbyrd Duw i'w gael, i arwain ei bobl yn yr oesfodd hyn: Pa beth gan hyny à ellir ei feddwl? Os nad yw Yfbyrd Duw yn arwain neb yn y dyddiau hyn; nid oes gan Dduw yn y dyddiau hyn, ddim plant, na
dim

dim pobl ar y ddaiar; mae yn wir ddigon, mai hyny ydyw ewyllys diafol; canys oni bydd ysbryd Duw yn arwain y dyn, efe á arweinir gan ei chwantau cnawdol, a chan ysbryd y byd yma, sef ysbryd Satan, yr hwn fydd yn tywys i bob anwiredd, a drygioni: Canys mae ysbryd dyn yn ddarostyngedig i gymmeryd ei arwain gan ryw ysbryd; ac nid oes ond dau ysbryd, a dwy anian, sef y drwg a'r da, i reoli calonau dynion: am hyny fe á wyr y gelyn, nad oes dim yn tynu dyn allan o'i gyrhaedd ef, ond ysbryd Duw: Am hyny y mae yn dallu, ac yn llygadtynu trigolion y ddaiar, y rhai fydd wedi meddwi gan win puteindra Babilon gan ddarlunio o'u blaen, a dangos iddynt ffyrdd creill i fod yn blant i Dduw, heb law cael eu harwain gan ei ysbryd ef.

Ond mae y ffyrdd hyn mor ddigroes, wedi y delo dyn o hyd iddynt, fe á cill bechu y faint à fyno i fodloni ei chwantau

chwantau cnawdol, ac i wafanaethu diafol; ac er iddo ganiatâu iddynt gael yr Ysgrythyr i'w darllen, ni chaniatêiff byth iddynt ddyfod at y peth y mae yr Ysgrythyr yn galw atto; canys mae yr Ysgrythyr yn galw pawb at Grift, ac at yr adnabyddiaeth o hono fel ag y mae ef (megys ag y dywedpwyd o'r blaen) i'w Saint yn ysbryd, yn fywyd, yn oleuni, yn rhâd, yn ffynnon, yn winwydden, yn fugail, i weithio yr enedig-aeth newydd.

Mae yn wirionedd fod yr Ysgrythyrau gwedi eu doddi allan gan ysbrydoliaeth Duw, ac à darddoedd oddiwrth ei ysbryd ef, yr hwn oedd yn y gwyr duwiol, a'r prophwydi, Crist ei hun, a'i apostolion, y rhai oedd yn yr ysbryd, a thrwy yr ysbryd, ac y mae eu tyfhiolaethau hwynt yn wir, ac yn fuddiol er cyngor, a chyfur, ac adeiladaeth i bob ymdeithydd fydd a'i wyneb tua Chaerfalem, Newydd.

Ond

Ond i mae modd i'r dyn y'ngnyflwr anian, yr hwn fydd am gyflawni ei chwantau, allu pechu y faint à fyno, er bod y Bibl ganddo ef, yr hyn nis gallai, ped fae Crist, drwy ei ysbryd, wedi cymmeryd gafael a meddiant ar ei galon ef, a'i enaid.

Ond fe allai, y dywed rhyw un, pe bae yr Ysgrythyr wedi cael gafael ar galon dyn, hi à fyddai yn help iddo i beidio â phechu. Ond pwy à egyr y galon i dderbyn yr Ysgrythyr, ond yr Arglwydd? Efe á agoroedd galon Lydia i dderbyn yr hyn à ddywedpwyd gan Paul: Ynddo ef yn unig y mae y gallu i agor calonau dynion. Canys lle y mae Satan yn cadw meddiant, ni chaiff dim da ddyfod i mewn, hyd oni ddel yr hwn fydd gryfach nag ef, i'w fwrw allan, ac i gymmeryd meddiant, ac i agoryd y galon i dderbyn i mewn bob daioni, y rhai y mae Duw wedi ei ganiatâu i'w bobl er adeiladaeth.

Ac

Ac mewn gwirionedd, pan ydyw Crist, trwy ysbryd ei râd yn cymmeryd gafael ar galonau dynion, mae ofn Duw yn dyfod i gael lle ynddynt, i'w dychrynu, ac i beri iddynt grio am help i ymadel â drygioni, ac y mae yr Arglwydd yn agos, ac yn barod i sefyll gyda hwynt, yn erbyn profedig-aethau Satan; ac fel y bont yn ffyddlon mae efe yn cyfrânu iddynt o ysbryd y rhad, i'w sefeinio, a'u newid, a'u gwneuthur yn greaduriaid newyddion; mae y rhai hyn yn cael fwyfwy o'r anian nefol, yr hon fydd yn y winwydden, i newid eu hanfawdd, a'u holl ferchiadau, gan edysgu iddynt garu Duw, a charu pob daioni, a charu pob dyn; caru eu gelynion, a gweddio drostynt, a gwneuthur daioni i bawb. Mae ef yn dysgu iddynt hefyd gasâu pob drygioni, a chilio, oddiwрто, megys oddiwрто eyn marwol, yr hwn fydd am dōri yr heddwch rhyngddynt a'r Arglwydd: Yr hwn

hwn heddwch y maent hwy yn ei gyfrifo uwchlaw pob peth arall : I'r cyfryw rai y mae iau Crist yn esmwyth, a'i faichi ef yn ysgafn ; ac y mae yn esmwythach iddynt gadw gorchymynion Duw, na'u tōri ; canys mae eu tōri yn tōri yr heddwch.

Ac mewn gwirionedd, dyma y grefydd yr oedd ac y mae Duw y Nefodd yn ei chanmol, a'i llwyr berchi, fel y dywedpwyd o'r blaen. A ddoliaist ti ar fy ngwās Iōb, nad oes gyffelyb iddo ar y ddaiar, yn wr perffaith ac uniawn, yn ofni Duw, ac yn cilio oddiwrth ddrygioni? Onid dyma sum y cwbl à glybuwyd, a holl ddyledswydd dyn? A'r dyn fydd ganddo y grefydd yma, pa gwr bynag o'r byd y mae ef yn trigo, o ba iaith, a llwyth, a chenedl bynag, o ba alwedigaeth bynag ar y byddo, dyma y dyn y bydd ei lamp ef yn golcwo ar y pen diweddaf, a'r drws yn agored. Ond y dyn fydd heb ofni Duw, na chadw mo ei orchymynion, na chilio oddiwrth

E

ddrygioni,

ddrygioni, er iddo wneuthur addefiad uchel o Gristionogaeth, ac ymffrost am ei ffydd, ei grêd, ei grefydd, a'i weithredodd, mewn hyder mawr rhyfygus; ond pan edrycho hwn yn wyneb angeu, ei lamp a fydd yn diffodd, a'r hyder yn cwympto i lawr; canys mae colyn angeu yn pigo, a'r pechod yn cnoi y gydwybod, a'r wisg yn fudr, heb ei golchi na'i chânu y'ngwaed yr Oen,* fel y bydd yr enaid yn gymmwys i sefyll o flaen yr orfeddfainc, gyda 'r Saint yn y gwisgodd gwynion. Ond yn awr, o ddyn pechadurus, mae yn ofid itti gosio dy ffyrdd, a'th weithredodd, a chosio hefyd fel y bu yr Iesu yn curo wrth ddrws dy galon, tra y parâes dydd dy ymweliad, gan alw am edifeirwch, a gwellâd buchedd, a thydi heb wrando arno, ond myned ar ol dy chwantau nwyfus, i foddi dy enaid yn y pwell diwaelod.

* Dan vii. 14.

Y DRYDEDD BENNOD.

Dangosiad pa beth yw y Gred achubol.

MEWN gwirionedd, mawr yw y rhyfyg y mae diafol yn ei weithio, yn y fath ffieiddiaf o bechaduriaid, gan beri iddynt goelio eu bod yn yr uniawn ffordd, a'u bod yn y wir eglwys; lle nad oes dim perŷgl o golli iechydwrïaeth; am hynny fe á gair clywed y meddwon, a'r godinebwyr, a-phob math o ddrygweithredwyr, yn ymffrostio o'u crefydd, ac yn dadleu drosti yn wynebuchel, er na byddo ganddynt ddim crefydd oll: ac y mac yn gyffredin, pa fwyaf cyfeiliornus, mwyaf y fydd eu rhyfyg a'u gau hyder; canys, pa fwyaf pechadurus, mwyaf deillion ydynt, lleiaf yw eu cariad tuag at eu cyd-greaduriaid, creulonaf yw eu barn yn

erbyn pob plaid arall, ac yn ddidrugaredd, aberthu y cwbl i'r tân uffernol ond hwynthwy eu hunain: Gellir gweled hyny yn amlwg ddigon yn aelodau Eglwys Rufain, ac y mae yn ymlusgo i mewn drwy y natur lygredig i bleidiau creill, i wneuthur pechaduriaid yn rhyfygus: canys er bod gormod o ddynion yn anghyfnewidiol, etto er hyny, hwy á fynant fod ganddynt grefydd, felly bwriadant ryw adeiladaeth i'w cysgodi eu hunain tano, ac i addo y nef iddynt eu hunain, er eu bod yn wafanaethwyr llygredigaeth.

Ac i fuo iddynt eu hunain, i gael cyfsgu yn efnwyth mewn pechod ac anwiredd; gan hyny fe á ddywed rhai yn dra hyderus: Y mae geanyrn ni ffydd yn Nghrist, yr hwn á fu farw drofom, ac a'n prynoedd wrth ddyoddef y groes; ac efe á gymmroedd ein pechodau arno ef ei hun, ac eu cyfrifwyd yn bechodau iddo ef,
yr

yr hwn oedd ddibechod: Felly fe â gyfrifir i ninnau gael bod yn gyfranogion o'i gyfiawnder yntau, er na byddo ynom ni ddim cyfiawnder. Ond dyma athrawiaeth â llawer o ryfyg ynddi? I wneuthur dynion yn hyfach ac yn fwy hyderus am gael pechu digon yn rhâd, ar gôst yr Arglwydd, gan dafu eu holl fudreddi a'u pechodau ffaidd ar Grist, yr hwn â fu farw dros bechaduriaid, er eu gwaredu allan o'u pechodau, a'u golchi, a'u glanâu; canys efe ydyw y ffynnon â gyfodoedd i dy Iuda, ac i breswylwyr Ierufalem, i olchi ymaith bechod ac anwiredd.

Ond wrth yr athrawiaeth hon ni ddaeth Crist i olchi dynion oddiwrth eu pechodau, ond yn hytrach i'w cyfiawnâu hwy ynddynt, fel y gallont bechu y faint â fynont, yn hyf ac yn ddiosfn, a'u tafu ar Grist yr hwn â ddywedoedd wrth Petr, Oni chafi dy olchi di, nid oes itti ddim rhan ynoffi:

Etto fe allai y bydd y dyn yn barod i ddywedyd, er fy mod i yn bechadur aflan, etto yr wyfi yn credu yn Nghrist, ei genedlu ef o'r Yfbyrd Glân, a'i eni o forwyn bur; ei wrthiau ef a'i ddyoddefaint, ei adgyfodiad, a'i esgyniad i'r nefodd, i cistedd ar ddeheulaw y mawredd.

Mae hyn yn wir ddigon ynddo ei hunan, ac y mae dilynwyr Crist yn meddiannu yr iechydwrïaeth â ddarparoedd iddyn t trwy ei ddyoddefaint; ond mae Satan yn gwybod hyn igyd; ac yr oedd y cythrenliaid yn addef mai efe oedd Mâb Duw,¹ er nad oedd iddynt hwy, ddim â wnelent ag ef; ond ceisio ffoi oddiwrtho. Ond fe á ddywed y dyn yr wyfi yn credu i Crist, trwy ei farwolaeth, fy mhrynu, a thalu y gwerth drosof: Mae yn ddigon, fod y brenin nefol wedi prynu holl ddynol ryw, a thalu drostynt, i'r dyben i'w gollwng yn

¹ Math. viii. 29.

rhydd o'u pechodau, a'u tynu o deyrnas Satan, ac o'i gadwynau ef; a'u symmud i'w deyrnas ei hun, fel y byddont ynô dan ei faniar ef, a'i gyfraith, a'i lywodraeth.

Ond pa gyfran fydd itti yn y brenin yma, nag yn ei deyrnas, tra y byddych di yn byw mewn anufyddod i'r brenin a'i lywodraeth, mwy nag fydd i'r Pagan, Indiad, a'r Barbariad, y rhai fydd wedi eu prynu, a'r un gwaed wedi talu drostynt? Ond fe â ddywed y dyn yn brysur, yr wyfi wedi clywed, neu ddarllen am fy mhrynedigaeth, fel y goddefoedd Crist drosofi; ac yr ydwyf yn credu hyny igyd: minnau â allaf ddywedyd, mayfi â glywais fod brenin yn Frainc, mewn awdurdod yn rheoli ac yn gosod ei gyfreithiau ymhlith ei ddeiliaid, a hwythau tan ei faniar ef yn milwrio mewn ufyddod i'r brenin a'i orchymynion: Ond er fy mod i yn credu hyn i gyd, etto nid oes genyfi ddim meddwl

meddwl i fod byth yn un o'i ddeiliaid ef, nag i ddyfod tan ei faniar ef, i fod yn ufydd iddo: Pa hawl gan hyny fydd i mi yn y brenin hwnw, nag yn ei deyrnas, na'i gyfreithiau? Oblegid yr wyfi wedi ymrwymo dan frenin arall, yr hwn, fe allai, fydd iddo ef yn elyn penaf? Ac am hyny, nid oes i mi ddim rhan, na chyfran yn y brenin hwnw, nag yn ei deyrnas, na'i lywodraeth. Ond fe á ddywed y dyn, i mae yr ysgrythyr yn dywedyd, yr hwn á gredo, ac á fedyddir, á fydd cadwedig; gan hyny yr wyfi yn credu. Onid yw hyn yn rhan o waith fy iechydwríæth? Credu yn Nghrist mewn gwirionedd ydyw y wir ffordd achubol, a sylfaen iechydwríæth, wrth ba un y mae y gwir fedydd wedi ei glymu. Os wyti yn credu yn Nghrist, mae yn rhaid itti goelio Crist; onid e pa fodd y gelli di ddywedyd dy fod yn credu ynddo; cányd pan oedd ef yn pregethu ar y mynydd, ac yn gosod allan gyfraith y cyfammed newydd, yr hon oedd.

hwnw

oedd i fod yn gyfraith i bob gwir Grifftion; hefyd y ffrwythau ysbrydol yr oeddynt i'w dwyn allan, fel i'r adwaenid pawb wrth eu ffrwythau; canys y ffrwythau yw y rhagoriaeth oedd, ac fydd rhwng y gwir grifftionogion a'r gau grifftionogion; yr oedd gau grifftionogion, a gau brophwydi, a gau athrawon, i ddyfod i mewn i blith y gwir grifftionogion.

Am hyny yr oedd ef yn amlygu iddynt y ffordd i'w hadnabod.⁵ Wrth eu ffrwythau yr adnabyddwch hwynt. A gasgl rhai y grawn-gwin oddiar y drain, neu figys oddiar ysgall? Felly pob pren da fydd yn dwyn ffrwythau da, ond y pren drwg fydd yn dywn ffrwythau drwg. Ac er cadarnâu, a ficcrâu y dystiolaeth, fe â ddywedoedd drachefn: Ni ddichon pren da ddwyn ffrwythau drwg, na phren drwg ddwyn ffrwythau da. Pob pren, heb ddwyn ffrwyth da, â ddir i lawr, ac

⁵ Math. vii. 16, 16, 18, 19, 21, 26.

â deflir yn y tân. Ond pa beth â
 ddywed y dyn anfucheddol, fydd yn
 fôn ei fod ef yn credu yn Nghrist,
 wrth y pethau hyn? Os wyti yn
 credu ynddo ef, mae yn rhaid itti
 goelio, a chredu y pethau hyn: Ac
 os credi y pethau hyn, mae yn rhaid
 itti wellâu dy fuchedd, a gweddio ar
 Dduw am râd, i dori ymaith dy
 bechodau, a dwyn ffrwythau addas
 i edifeirwch; heb hyn nid oes yma
 itti ddim addewid, ond dy dori i
 lawr; a'th dafu i'r tân, lle y mae
 diafol a'i angylion. Gwel yma
 ymhellach: Nid pob un fydd yn
 dywedyd wrthyf, Arglwydd, Ar-
 glwydd, â ddaw i mewn i deyrnas
 nefodd, ond yr hwn fydd yn
 gwneuthur ewyllys fy Nhâd, yr hwn
 fydd yn y nefodd. Ac yn niwedd ei
 bregeth, wedi iddo ofod allan y
 gyfraith nefol, efe â ddywedoedd
 wrthynt: Pob un ar fydd yn gwrando
 fy ngeiriau hyn, ac heb eu gwneuthur,
 â gyffelybir

á gyffelybir i wr ffôl, yr hwn a
 adciladoedd ei dy ar y tywod. Yr
 hwn dy á fyrthioedd, pan ddaeth
 gwyntodd a themheflodd : Dyma fel
 y fyrth gobaith yr anuwiol, yn yr
 amser rheitiaf, pan ddel clefyd angeu,
 gwasgfa, a chaledi, yno y galwant
 arno, Arglwydd, Arglwydd, oni ddar-
 fu i ni gyfaddef dy enw ? Ond hyn
 oedd yr ateb, Nis adnabum chwi er-
 ioed ; cwch ymaith oddiwrthyf, chwi
 weithredwyr anwiredd ! Ond mewn
 gwirionedd, y rhai fydd yn gwir
 gredu yn Nghrist, mae y rhai hyn
 yn ei ddewis ef i fod iddynt hwy yn
 Dduw, yn Dâd, yn Dywyfog ac yn
 Fugail : Yn Dduw i'w ofni, ac i'w
 anrhydeddu ; i ymddarostwng ger ei
 fron ef, a rhoddi iddo y gogoniant,
 parch, ac ufydddod, ac i'w garu ef
 â'r holl galon, ac â'r holl enaid, ac
 â'r holl feddwl ; canys hwn ydyw y
 gorchymmyn mwyaf : " Yna fe á eill

" Mat. xxii. 37.

y cyfryw

y cyfryw un gredu yn yr Arglwydd, ac ymddiried ynddo, a hyderu ar ei drugareddau, y bydd iddo wrando ei weddi ef yn nydd cyfyngder, a'i gadw oddiwrth awr y brofedigaeth, yr hon á ddaw ar yr holl fyd, i brofi y rhai fydd yn trigo ar y ddaiar.*

Hefyd, mae efe yn Dâd iddynt, yr hwn fydd yn eu perthi, ac yn eu hamgeleddu, ac yn cyfranu iddynt holl angenrheidiau y cyrph a'r encidiau: Maent hwythau yn blant ufydd yn derbyn ei drugareddau ef oddiwrth ei law, mewn iselder, a diolchgarwch, gan ei gymmeryd yn rhwymedigaeth arnynt i fendithio ei enw mawr ef am y cwbl o'i drugareddau.

Mae ef iddynt hwy yn Dywyfog i'w gwisgo ag arfogaeth ysbrydol, fef gair Duw, yr hwn, ydyw cleddyf yr ysbryd, tarian y ffydd, helm yr iechyd-wriaeth, felly gallont orchfygu diafol a'i holl gynllwynion; mae yr Ar-

* Dat. iii. 10.

glwydd hefyd yn myned gyda hwynt i bob brwydr; ac y mae y rhai hyn wrth filwrio tan ei faniar ef, yn derbyn ffydd, a chrediniaeth, am oruchafiaeth, a thragywyddol obrwy: mae y rhai hyn yn weision tan eu harglwydd, gan fwriadu bod yn ufydd, ac yn ffyddlon yn eu gwafanaeth iddo, fel i byddo iddo yntau eu trefnu a'u Hywodraethu; a gofod pob un ar ei waith pennodol: Ac fel y cadwont eu lle, maent yn credu, ac yn ymddiried yn eu harglwydd, y bydd iddo ef eu gobrwyo yn helaeth, tu hwnt i'w teilyngdod.

Ac y maent yn ei gymmeryd yn Fugail, i wrando ar ei lais, ac i'w ddilyn, gan ymadel a'u holl chwantau cnawdol, a dewis dwyn y groes; canys y rhai à gredasant ynddo, hwy á adawsant bob peth i'w ddilyn ef. Ond ofer i'r dyn annuwiol son am ei ffydd yn Nghrist, ac yntau yn gwrthod Crist i fod yn Arglwydd iddo, ond
 gwrthryfela

gwrthryfela beunydd yn ei erbyn, gan ddewis gwafanaethu diafol; canys ffydd fydd yn cael ei gweithio drwy gadw gorchymmynion Duw, megys ag y dywedoedd Crist. O cherweh fi, cedwch fy ngorchymmynion. Yr hwn fydd a'm gorchymmynion ganddo, ac yn eu cadw hwynt, efe yw yr hwn fydd yn fy ngharu; a'r hwn fydd yn fy ngharu i ágerir gan fy Nhâd: A minnau ai caraf ef, ac a'm hegluraf fyhun iddo, Os câr neb, fi, efe á geidw fy ngair, a'm Tâd a'i câr yntau; a nynti á ddeuwn atto, ac á wnawn ein trigfa gydag ef. Felly mae holl weision Crist yn caru Crist, gan gadw ei orchymmynion, ac yntau yn eu caru nhwythau, ac yn cyfranu iddynt ffydd, a nerth yn arfogaeth ysbrydol, fel y gallont wrthsefyll eu chwantau cnawdol, a phrofedigaethau Satan.

Ond y dyn fydd yn gwnéuthur

† Ican xiv. 15, 21, 23.

swm am ei ffydd, a'i grêd, a'i grifion-
 ogeiddrwydd, ond heb ddyfod tan
 gyfraith y cyfammod newydd, ofer
 yw y cwbl iddo. Ac fal y dywedoedd
 yr apostol am y rhai oedd o'r
 enwaediad, fal ag yr oeddynt yn
 rhwym i gadw y ddeddf.* Eithr os
 trofeddwr y ddeddf ydwyf, aeth dy
 enwaediad yn ddiennaediad. Felly y
 gellir dywedyd wrth y dyn an-
 fucheddol, os trofeddwr cyfraith Crist
 ydwyf ti, fe aeth dy grifionogaeth yn
 angrifionogaeth. Drachefn, os y
 diennaediad, gan hyny, á geidw
 gyfiawnderau y ddeddf, oni chyfrifir
 ei ddiennaediad ef yn enwaediad?
 Felly y cenedlodd, y rhai fydd heb
 dderbyn fawr wybodaeth, trwy ddar-
 llen na thrwy bregethiad, ond etto yn
 adnabod Duw, yn ysgrifenu ei gyfraith
 yn eu calonau, a thrwy help y rhâd
 yn bucheddu yn dduwiol.

Oni chyfrifir eu hangrifionogaeth

* Rhuf ii. 25.

hwy yn grifionogeiddrwydd? Ond ni chaniatêiff addefwyr Crêd, y geill neb fod yn gyfranog o'r iechydwriaeth à ddarparoedd Crist iddynt; ond y rhai à glybu am ei ddyoddefaint ef. Pa fodd wrth hyn y daeth y dynion, drwy holl gyrau y byd, i fod yn gyfranogion o'r farwolaeth à ddaeth drwy Adda; y rhai ni chlywfant erioed fôn am Adda, nag am ei gwmp? Ond yr hâd farphaidd á aeth allan ar led i glwyfo, ac i archolli: Ond hâd y wraig, sef Crist Iesu, á roddwyd i iachâu, ac i feddyg-iniaethu; a llawer á gawfant eu hiachâu yn yr ôfoddd gynt, cyn iddo ef ymddangos yn y cnawd, ac á tdaethant yn gyfranogion o'r iechydwriaeth, yr hon á ddarparoedd ef iddynt yn ei ddyoddefaint;* canys yr oedd Iôb yn gwybod fod ei brynwr ef yn fyw, ac y safai ef yn y diwedd ar y ddaiar. Felly yr oedd ef yn

* Iôb. xix. 25.

cwyno yn amser ei gyfyngder am ddyddiau á fuafai arno.

O! na bawn i fal yn y misodd o'r blaen!^b Mal yn y dyddiau pan gadwai Duw fi;^c pan wnai efe i'w oleuni lewyrchu ar fy mhen; wrth oleuni yr hwn y rhodiwn drwy dywyllwch! Pan oeddwn yn nyddiau fy ieuenctid, a dirgelwch Duw yn fy mhabell! Pan oedd yr Hollalluog etto gyda mi! Felly yr oedd gan Iôb ffydd yn ghrift, yr hwn yr oedd ef yn ei adnabod yn brynwr iddo, ac yn oleuni yn tywynu arno i oleuo ei lwybrau, fal y gallai rodio drwy dywyllwch, gan ei adnabod ef yn graig, yr hon oedd yn tywallt iddo afonydd o olew.

Dyma graig yr oesodd, am yr hon yr oedd Dafydd yn dywedyd: **O** Arglwydd, fy nghraig, a'm prynwr.^d A gorfoledd Abraham oedd, wled dydd Crist; ac ef à gweloedd hefyd, ac á lawenychodd. Ac mewn gwirionedd,

^b Iôb xxv. 2, 3, 4, 5. ^c Psalm xix. 14. ^d Ioan viii. 56.

ionedd, yr oedd, ac y mae y bobl duwiol yn mhob oes, ac yn mhob twr i'r byd, yn gyfranogion o Grist; canys y rhai fydd yu cael eu golchi oddiwrth eu pechodau, y rhai hyny fydd yn cael y budd oddiwrth yr hyn a wnaeth ef drostynt, trwy iddynt ei adnabod ef ynddynt eu hunain yn oleuni, i oleuo eu llwybran, yn fywyd i fywân, eu heneidiau, yn rhâd i ddyfgu iddynt fyw yn dduwiol; yn ffynnon o ddwfr buwiol i ddiodi, y dyn oddifewn, ac i olchi eu gwisgodd. Drwy y moddion hyn y daeth milodd yn gyfranogion o Grist a'i ddyoddefaint a'i brynedigaeth: A hyny cyn iddo ymddangos mewn cnawd, i gyflawni yr hyn yr oedd ei Dâd gwedi ei ddarparu iddo; sef i'w roddi ei hun yn aberth dros holl ddynol-ryw, ac i ddatguddio ei weinidogaeth ysbrydol ef ei hun, yn fwy eglur, yn fwy goleu a dysglair, gan ei thynu oddi tan y cyfgodau, a'r arwyddion, y rhai

rhai oedd yn arwyddocâu ei ddyfodiad ef, i ofod i fyny gyfraith y cyfammod newydd, ac i'w ysgrifenu y'nghalonau dynion, a'u dysgu hwynt ei hunan; ond mae yn wirionedd mai yr un goleuni fydd i'w goleuo, yr un ysbryd i'w harwain, ac i'w bywáu, yr un rhâd i'w dysgu, yr un ffynnon i yfed o honi, yr un ffydd, yr hon oedd gan Abraham, Tâd y ffyddloniaid, yr hon à dderbynioedd ef oddiwrth Dduw, am ei ffyddlondeb, a'i ufydddod, pryd yr oedd ef etto yn y dienwaediad. Felly yr oedd gan Grist ddefaid yn mhob oes, a chyrau y byd, etto heb eu clasglu i'r un gorlan, ond er hyny yn adnabod ei lais ef, yn eu tywys i'r dyfrodd i gael eu golchi: Canys fe á weloedd Ioan yn y nefodd, * dyrfa fawr, yr hon ni allai neb ei rhifo, o bob cenedl, a llwythau, a phoblodd, ac icithodd, yn sefyll ger bron yr Oen, wedi eu gwisgo mewn gynau gwynion, a phalmwydd yn eu dwylaw

dwylaw ac yn moliannu Duw a'r Oen. Ac un o'r henuriaid á ddywedoedd wrth Ioan : Y rhai hyn yw y fawl à ddaethant allan o'r cystudd mawr ; ac á olchafant eu gynau, ac a'u canafant hwy y'ngwaed yr Oen. O herwydd hyny y maent ger bron gorfeddfainc Duw, yn ei wafanaethu ddydd a nôs yn ei deml ; a'r hwn fydd yn eistedd ar yr orfeddfainc á drig yn eu plith hwynt.

Gwelwn yma yr achos paham yr oedd y rhai hyn wedi dyfod i gael y braint uchel, o sefyll ger bron yr orfeddfainc ; ond o herwydd iddynt olchi eu gynau a'u canu y'ngwaed yr Oen ; canys y golchiad yma fydd yn gwneuthur dyn yn Gristion, gan roddi iddo ran yn Nghrist a'i wneud yn gymwys i foliannu Duw yn dragywydd. Am hysy ymddarostynged pob perchenn enaid o flaen Duw, a doded ei enau yn y llwch ; rhodded i lawr ei holl ryfyg. Edrych am dy fod yn
ofni

ofni Duw, ac yn cilio oddiwrth ddrygioni; a bod dy galon di, a'th enaid, yn dyfod i gael eu rhwymo tan ei gyfraith, fel nas gelych di wneuthur mo y drwg, yr hyn fydd yn ei ddigio ef, ac yn tōri heddwch dy gydwybod.

Dyma y gyfraith oedd wedi rhwymo Ioseph i fod yn wâs i Dduw; ac nis gallai ef fodloni mo y chwantau cnawdol, i wneuthur ewyllys diafol, ac i ddigio ei Dâd nefol, pryd yr oedd gwraig ei arglwydd yn daer arno, ar bob cyfleusdra am orwedd gyda hi: yr hyn yr oedd Ioseph yn edrych arno yn farwolaeth i'w enaid; am hyny ef â ddywedoedd, ' Pa fodd y gallaf wneuthur y mawr ddrwg hwn, a phechu yn erbyn Duw? O gwelwn gymmaint yr oedd Ioseph yn rhagori ar addefwyr Cristionogaeth yr oes hon; canys llawer o honynt â fyddai llawen o'r fath gyfleusdra i wneuthur drygioni, ac i fodloni eu chwantau cnawdol, heb fawr feddwl am yr

² Gen. xxxix. 9.

enaïd, nag ofn rhag digio yr Holl-
 alluog, yr hwn fydd beunydd yn eu
 porthi a'i aml drugareddau, gan eu
 magu, a'u meithrin : Ond mewn gwir-
 ionedd, y cyflwr pechadurus anghyf-
 newidiol ydyw y ffordd lydan, fydd
 yn arwain i ddistryw, addefed dynion
 y peth à fynont. Ac fel y dywedoedd
 yr apostol :⁵ Yr wyf yn deall, mewn
 gwirionedd, nad ydyw Duw dderbyn-
 iwr wyneb, ond yn mhob cenedl, y
 neb fydd yn ei ofni, ac yn gweithredu
 cyflawnder, fydd gymmeradwy ganddo
 ef. Felly trwy y moddion yma y
 soniwyd am danynt, y mae ein pryn-
 edigaeth yn dyfod y agyflawn iechyd-
 wriaeth i ni; dyma hefyd phiol yr
 iechydwriaeth, yr hon fydd yn cael ei
 chynyg; ac onid yfir o honi ni iachêir
 mo yr enaid :⁶ A'r dyn fydd a'r pethau
 hyn ganddo, mae Crist ganddo; hwnw
 à eill ddywedyd, mewn gwirionedd,
 Myfi wyf eiddo fy anwylyd, a'm han-
 wylyd yn eiddo finnau.

⁵ A.G. x. 34, 35. ⁶ Can. vi. 3.

Y BEDWAREDD BENNOD :

*Dangosiad o'r cynnorthwy fydd yn erbyn
pechod.*

PUR a fantaidd ydyw yr hollalloug Dduw, yr hwn nid yw yn cwyllyfio anwiredd, a'r drwg ni thrig gydag ef; yr hwn fydd yn casâu holl weithredwyr anwiredd.¹ Pwy à esgyn i fynydd yr Arglwydd? A phwy à faif yn ei le fantaidd? Y glân ei ddwyllaw, ar pur ei galon. Am hyny mac efe yn galw am fanteiddrwydd, gwafanaeth, ac ufyddiant oddiwrth ei bobl, gan drefnu iddynt allu cyflawni yr hyn y mac ef yn ei ofyn ar eu dwyllaw; yr hwn fydd yn gwneuthur ei blant yn greaduriaid newyddion, trwy eu puro hwy, a dinitrio ynddynt waith y gelyn, yr hwn ydyw pechod, sef yr unig beth

¹ Psalm v. 4, 5. Psalm xxiv. 3, 4.

fydd

fydd yn gwneuthur yr efgariaeth rhwng dynion a'u gwneuthurwr: Ond mae llawer o ddynion yn caru pechod, ac yn caru byw ynddo, ac heb geisio help gan Dduw i orchfygu. Rhai ereill yn ceisio ymladd ag ef yn eu nerth eu hunain, ac felly yn methu ei orchfygu; am hyny mae y rhan fwyaf yn syrthio i'r un farn, nad oes dim goruchafiaeth i'w gael yn erbyn pechod, ond bod yn rhaid i'r faint, a gwir bobl Duw, fod yn bechaduriaid holl ddyddiau eu bywyd; ond dyma athrawiaeth heb ddim Efengyl ynddi, ond profiad pechaduriaid? Y maent yn dywedyd hefyd fod gweithredodd gorau y faint yn bechod.

Ond y mae yn perthyn i ni yma, yn y lle cyntaf, ystyried yn ddirifol, pa beth ydyw pechod, ac oddiwrth ba wreiddyn, pa ysbryd, a pha anian y mae efe yn tarddu, ac yn cenedlu; onid yw yn rhaid i bechod fod yn rhyw ddrwg; os nad yw yn ddrwg, pa

fodd y gellir ei alw ef yn bechod? Ond os ydyw ef yn ddrwg, mae yn rhaid iddo fod yn tarddu oddiwrth y gwreiddin a'r yspryd a'r anian ddrwg, ac yn rhyw ran o ffrwythau teyrnas diafol, y rhai sydd i gyd yn anghymmeradwy gyda Duw. Pa beth gan hyny á ellir ei feddwl wrth eu hathrawiaeth? Sef bod gweithredodd gorau y faint a phobl Duw, yn bechod, wrth hyny mae yn rhaid i'w gweithredodd gorau hwynt fod yn ddrwg; mae hon yn athrawiaeth anysgrythyrol, anianol, dywyll, a niweidiol; maent yn tafu tom ar yr Efengyl, i lychwino gwaith Duw, a ffrwythau nefol ei deyrnas ef, y rhai oedd yn tarddu allan drwy ei faint, a'i brophwydi, a'i apostolion, a'r holl rai duwiol, y sawl oedd wedi eu himpio yn y winwydden, sef Crist, a'u geiriau, a'u gweithredodd, yn tarddu oddiwrth y gwreiddyn, a'r ysbryd, a'r anian nefol, felly yr oedd eu
 e dyfrod

dyfrodd hwy yn lân, yn tarddu o'r graig, lle nid oes dim anmhuredd; ond fe allai y cyfaddefant fod geirian a gweithredodd y prophwydi, a'r apostolion o'r gwreiddyn pur. Ac os cyfaddefant hyny, minnau á ddywedaf: Ond yr un ydyw Duw i'w bobl? Ond yr un ydyw Crist, craig yr oesodd? Yr un ydyw dwfr y graig, yr un yw y winwydden, a'r un nodd fydd ynddi; yr un ysbryd i dywys i bob gwirionedd; yr hwn fydd i fod gyda dilynwyr Crist hyd ddiwedd y byd.

Hefyd yr un ydyw defaid Crist, yr un bugail y maent yn ei ddilyn; yr un Duw fydd yn dysgu ei bobl ei hunan tan y cyfammod newydd, ac i fod gyda hwynt hyd y diwedd,^k fel y byddo iddynt ei adnabod ef, o'r lleiaf o honynt hyd y mwyaf, yn Dduw ac yn ddysgawdwr iddynt; felly yr wyfi yn holi pa fodd y mae gweithredodd

^k Jer. i. 34.

gorau y Saint yn bechod? Yn gymmaint â bod yn rhaid iddynt darddu o'r un graig, ac o'r un ffnnon.

Ond fe â allai y dywed rhyw un, da ydyw y cwbl o bethau Duw ynddynt eu hunain, ond ein bod ni yn llygredig, a'n llestri ni yn troi blâs y pethau da â dywallter iddynt, ac yn eu gwneuthar yn llygredig, ac yn bechadurus; fe â ellir caniatâu hyn am yr hen llestri budron: Y dynion anghyfnewidiol fydd etto y'nghyflwr natur, heb eu haileni; ond y mae Crist yn gwneuthur ei Saint, a'i ddilynwyr, yn llestri newyddion cymhwys i dderbyn, ac i gadw gwin newydd teyrnas Duw: Canys efe â ddywedoedd: Ni rydd neb win newydd mewn hen gostrelau: Os amgen,¹ y gwin newydd â ddryllia y costrelau; ac â red allan, a'r costrelau â gollir; eithr gwin newydd fydd raid ei roi mewn costrelau

¹ Marc. li. 22,

newyddion. Ond mewn gwirionedd, mae yn rhaid i'r rhai fydd yn dadleu dros bechod, yr hyn yw gwasanaeth diafol, a ffrwythau ei deyrnas ef, angori yn ei athrawiaeth, yr hon athrawiaeth fydd gwedi tywyllu Crêd, a meddwi trigolion y ddaiar, gan beri iddynt goelio nad oes mo ysbryd Duw yn y dyddiau hyn, i arwain plant Duw, ac nad yw Crist yn ei faint, na'i ysbryd ef ganddynt, ac nas gwiw i ddynion ddyfsgwyl am adnabod Crist ynddynt eu hunain, yn fywyd i'w bywâu, yn oleuni i'w goleuo, yn arweinydd i'w tywys i bob gwirionedd; na chwaith yn ffynnon i olchi, ac i ddiodi yr eneidiau: Am hyny nid oes dim help i ddynion, ond byw mewn pechodau holl ddyddiau eu bywyd.

Dyben ac amcan diafol yn yr athrawiaeth, neu y bregeth yma, ydyw golchi Cristionogion ymaith oddiar y ddaiar, ac i gau allan Crist a'i deyrnas, a'i freniniaeth, a'i lywodraeth, o blith,
ac

ac o galonau dynion mal y gallo ofod ei hun i fyny, a sefydlu ei deyrnas dywyll, a'i freniniaeth, a'i lywodraeth y'nghalonau dynion : Ac mewn gwirionedd efe á garioedd ei waith yn y blaen mewn mesur helaeth, yn y nôs o dywyllwch, yr hon à ddygoedd ef i mewn dros addefwyr Crêd, gan eu gwneuthur yn ddieithriaid i Grift, ac i'w waith ef yn eu heneidiau eu hunain, gan ddyfsgu iddynt gloddio pydewau am ddyfrodde meirwon, a gwrthod, a dibrifio ffynnon y dwfr byw; a hau yn eu plith bob math o'r au-athrawiaeth, gan beri iddynt goelio fod yn rhaid iddynt ei wafanaethu ef (sef Satan) a byw mewn pechod holl ddyddiau eu bywyd, gan addo iddynt gael myned i'r nefodd ar ol marw. Felly rhai á ddywedant mai ewyllys Duw ydyw bod pechodau yn aros yn y faint, i'w cadw yn ddarostyngedig : Y mac hyn, nid yn unig yn anysgrythyrol, ond yn llwyr wrthwynebol i

anian Duw, ac yn groes i bob rheswm da; canys pechod ydyw yr unig beth fydd yn gwneuthur yr esgariaeth rhwng dynion a'u gwneuthurwr, ac y mae Duw trwy yr holl ysgrhythyr, yn galw ei bobl allan oddiwrth bechod i fanteiddrwydd, a pherffeithrwydd, a glendid dwylaw, a phurdeb calon, fel y gallont sefyll gydag ef yn ei le fantaidd: Felly mae anian Duw, pur a fantaidd, yn casâu pob math o anwiredd, pechod, a drygioni, yr hyn ni thrig gydag ef.

Pa fodd, gan hynny, y mae Duw yn ewyllysio bod pechod yn cydbreswyllo gydag ef yn ei faint?^m Ond ewyllys Duw ydyw fanteiddio ei bobl; ond ewyllys diafol ydyw cadw dynion yn bechaduriaid tra y byddont ar y ddaiar; canys y mae pob pechod yn rhyw fefur o wasanaeth iddo ef, ac yn tueddu at ei fodloni: A chan belled â hynny, mae ef yn erbyn Duw,

^m 1 Thess. iv. 3.

ac

ae yn tueddu at ei ddigio, a'i anfodloni. Ond mawr ydyw y camgymmeriad? Sef cymmeryd ewyllys diafol yn lle ewyllys Duw, mae y rhai hyn yn eu hamlygu eu hunain yn ddieithriaid i'r Arglwydd, ac i'w anian bur ef, yr hwn fydd burach o olwg nag y geill ef edrych ar anwiredd: Ac lle y mac Duw yn pŵfswyllo, y mac ei gynrycholdeb ef yn dân yfol i ddifa pob fothach, ac anmhuredd; canys mae ef yn eistedd, fel purwr arian, y'nghalonau eu faint, i'w puro, ac i'w golchi, oddiwrth bob pechod: Ac nid y ddadl ydyw fod pechod ynosi, neu fod pechod ynot tithau, ond yr achos o hyny ydyw eisieu bod Crist wedi cael ei gyflawn waith ynom ni, gwaed pa un fydd yn glanâu oddiwrth bob pechod.

On d lle y maent yn dywedyd mai buddiol yw i'r faint fod pechod ynddynt, i'w cadw yn isel, ac yn ddarostyngedig, nid yw hyn ond anwybodaeth, canys mae yn groes i
bob

bob rhewm, fod pechodau yn cymhwyso dynion i deyrnas Duw; a gwael yw yr amddiffyn, fef rhoi y naill bechod yn help rhag pechod arall: Ond mewn gwirionedd, ysbryd enwaediad o eiddo yr Iesu fydd yn dysgu i'w bobl ef ymwadu a dwyn y groes: A phan nefaf y byddont at ysbryd ac anian Crist ynddynt eu hunain, mwyaf dirymus yn eu golwg eu hunain, i wneuthur dim o honynt eu hunain, canys maent hwy yn gwybod nas gwiw iddynt ymdrechu yn eu nerth eu hunain, yn erbyn gallu auwiredd, i dori ymaith eu pechodau, heb gael Crist gyda hwynt yn gymhorth cyfamferol; a chael eu gwisgo a'i ysbryd ef, a'i arfogaeth nefol, fef y gallont wrthsefyll holl gynllwynion diafol: Ac fal ag y maent yn dysgu gan Grist, yr hwn à ddywedoedd,^a cymmerwch fy iau arnoch, a dysgwch genyf, canys addfwyn ydwyf, a gostyngedig

^a Math. xi 29.

o galon. Felly efe fydd yn dysgu i'w ddilynwyr rodio yn isel, gan eu gwadu eu hunain, a'u gwneuthur, yn fychain, ac yn dylodion yn eu golwg eu hunain: Ond Satan a phechod fydd yn gwneuthur, neu yn dysgu dynion i fod yn feilchion, yn uchel, ac yn dderchafedig, yn fawr yn eu golwg eu hunain, ac yn well na neb arall. Drachefn, lle y maent yn dywedyd fod y faint, a gwir blant, a phobl Duw, yn pechu beunydd, mewn meddwl, gair, a gweithred, ond da y fyddai i'r cyfryw rai ystyried, pa obaith, pa addewidion, pa ddieurwydd, fydd ganddynt, eu bod yn blant i Dduw, ymhellach na'u bod yn rhyf-ygu eu galw eu hunain felly.

Pa fodd y geill y rhai hyn feddwl eū bod yn caru Duw, nag yn ennill cariad Duw tuag at eu heneidiau, tra y byddont yn pechu beunydd yn ei erbyn ef, ar feddwl, gair, a gweithred? Canys lle y mae pechod yn tarddu
allan

allan beunydd, mewn gair a gweithred,
 mac y dyn hwnw bob amser yn gwas-
 anaethu diafol, ac nid yw ef yn gallu
 caru Duw, na chadw mo'i orchym-
 mynion, oblegid nis gellir gwasanaethu
 Duw a Mammon. Dywedoedd Crist: °
 O cherwch fi, cedwch fy ngorchym-
 mynion: Yr hwn fydd a'm gorchym-
 mynion ganddo, ac yn eu cadw hwynt,
 efe yw yr hwn fydd yn fy ngharu i:
 A'r hwn fydd yn fy ngharu, á gerir
 gan fy Nhâd: A minnau a'i caraf ef,
 ac a'm hegluraf fy hun iddo. Gwelwn
 yma y nod yr oedd Crist yn ei roddi
 ar ei ddefaid: Felly y bywyd tragy-
 wyddol yw ei adnabod ef, a gwrando
 ar ei lais, a'i ddilyn, a'i garu, a chadw
 ei orchymmynion; a'r dyn à dde i
 adnabod y pethau hyn yn cael eu
 cario yn y blaen yn ei galon, mae
 hwn yn dyfod i gael dieurwydd am
 ei etifeddiaeth; ond dyma yr hyder
 oedd gan y faint yn y brif Eglwys,

° Ioan xiv. 15. 21.

megys y dywedoedd Ioan y difcybl anwyl:^p Wrth hyn y gwyddom yr adwaenom ef, os cadwn ni ei orchymynion; yr hwn fydd yn dywedyd mi a'i hadwaen ef, ac heb gadw ei orchymynion, celwyddog yw; a'r gwirionedd nid yw ynddo; eithr yr hwn à gadwo ei air ef, yn wir yn hwn y mae cariad Duw yn gyflawn; wrth hyn y gwyddom ein bod ynddo ef.

Ond pa fodd y gall dyn feddwl ei fod yn Nuw, neu fod cariad Duw ynddo ef, neu ei fod yn wâs, neu yn blentyn iddo, tra y byddo yn gwafanacthu Satan (gelyn Crist, a gelyn pob daioni) ac yn pechu beunydd yn erbyn yr Arglwydd, mewn meddwl, gair, a gweithred? A Christ à ddywedoedd drachefn:^q Os câr neb fi, ef à geidw fy ngair; a'm Tâd a'i câr yntau; a nyhi à ddeuwn atto, ac à wnawn ein trigfa gydag ef. Gwelwn

^p : Ioan. 2, 22, 47, 50.

^q Ioan. xiv. 23.

yma, o enau y gwirionedd ei hun, fod yn rhaid i'r rhai a'i carant ef, gadw ei air, a'i orchymynion, yna mae addewid hyfryd i'r cyfryw, o ennill cariad Duw tuag atto, ac i Dduw, a Christ ddyfod i breswyllo gydag ef yn ei galon: A phan ydyw y Tâd, a'r Mâb yn dyfod i drigfanu yn nghalon y gwir grifion, pa fodd y mae yno le i ddiabol? Mae yn rhaid iddo fyned allan, canys mae un cryfach nag ef wedi cymmeryd meddiant, a dyfod i reoli yn y galon: Yno y mae plentyn Duw, yn cael ei arwain gan ysbryd Duw, yr hwn nid yw yn arwain neb i wneuthur drwg, nag i bechu yn ei erbyn ef ei hunan, ond eu tywys i bob gwirionedd, gan eu rhyddâu oddiwrth fod yn weision i bechod;* am hyny hwy â wyddant eu bod o Dduw, am iddo roddi iddynt o'i ysbryd, y'r hwn fydd yn gweithio ynddynt gafineb yn erbyn

* Ioan. viii. 32.

pob drygioni, (sef gwaith Satan) ac y mae yn dysgu iddynt garu Duw, a charu eu gilydd, a charu daioni pawb, gan eu rhwymo i wafanaethu eu Tâd nefol, ac i gadw ei orchymmynion ef; am hyny y dywedoedd yr apostol: * A'r hwn fydd yn cadw ei orchymmynion, fydd yn trigo ynddo ef, ac efe ynddo yntau: Ac wrth hyn y gwyddom ei fod yn aros ynom, sef o'r ysbryd à roddes ef ini. Felly gwir blant Duw, y rhai fydd gwedi eu geni o'i ysbryd, mae ef yn aros ynddynt, a hwythau yn cael aros ynddo ef, sef yn ei ysbryd, yn ei râd, yn yr anian bur ac anllygredig, o eiddo eu Tâd nefol; a thra byddo y gwir gristion yn aros yn y cyflwr ysbrydol yma, mae ei eiriau ef a'i weithredodd yn cael eu cenedlu yr yn anian dda, ac yn cael eu cario allan drwy arweiniadau ysbryd Duw; ac mewn gwirionedd, nid oes dim o'r rhai hyn yn bechod,

* 1 Iean. iii. 24.

ond dyma y ffrwyth da, yr hwn y mae pob pren da i'w ddwyn, a phob cangen o'r winwydden, tan boen eu tori ymaith;¹ canys ni ddichon pren da ddwyn ffrwythau drwg, na phren drwg ddwyn ffrwythau da. Felly naill ai gwnewch y pren yn dda, a'i ffrwyth yn dda; ai gwnewch y pren yn ddrwg, a'i ffrwyth yn ddrwg: Canys y pren á adwaenir wrth ei ffrwyth. Gan hyny, mae preniau Duw, sef ei blant ef, yn dwyn ffrwythau da; beth gan hyny, onid oes yma le cymhwys i'r darllenydd, i wneuthur ymofyniad, ai nid yw plant Duw, yn pechu dim un amser; neu á ydyw ef yn ei tòri ymaith, pryd y pechant? Yn wir, mae yn rhaid caniatâu, fod y plant weithiau yn pechu, ac nid yw eu Tâd yn eu bwrw ymaith: Canys pechu ar ryw amserau, mewn profedigaeth à ddelo yn ddi-rybudd, ac i ryw beth anaroglus

¹ Mat. vii. 28

Mat. xii. 22.

yn fyrbwyll dōri allan, ar air, neu
 weithred, yr hyn á fyddo yn anfodloni
 eu Tâd, ac yn briwo eu cyfyrâu
 mhwythau: Ond nid y rhai hyn ydyw
 gweithredodd gorau y plant, ond eu
 gweithredodd gwaethaf: Ac mewn
 gwirionedd, y mae rhagoriaeth mawr,
 rhwng hyn, a bod yn pechu beunydd
 mewn meddwl, gair, a gweithred; a
 bod eu gweithredodd goreu yn bech-
 od; canys pa le y mae y plant hyny,
 er eu bod yn aros yn nhy eu Tâd, ac
 yn ei wafanaeth ef, nad ydynt ar ryw
 bryd, mewn rhyw beth, yn anfodloni
 eu Tâd, ac yn derbyn cerydd addysg,
 i'w gwneuthur yn fwy gofalus na
 wnelont felly mwy. Felly y mae
 plant Duw yn dysgu beunydd garu
 Duw, ac yn cynnyddu mewn rhâd, a
 gwybodaeth, a rhinweddau ysbrydol:
 Ac y mzent yn myned bellach bellach
 oddiwrth bechod, a nês nês at Dduw,
 trwy adnabod gwaed Iesu Grift, y
 Mâb, yn eu glanâu oddiwrth bob
 = H 2 = pechod.

pechod. Ond y dadleuwyr yma, y rhai fydd yn dal allan fod gweith redodd goreu y Saint yn bechod, hwy a geisiant ddyfod at yr Ysgrythrau i wirio eu hathrawiaeth, gan ddwyn i mewn eiriau y prøphwyd Esay,* pryd yr oedd efe yn gweddio dros feibion Iſrael; ac fel y mae yn gyffredin, pan fyddo gweision Duw yn gweddio dros gynnullcidfa, eu doddi eu hunain gyda hwynt wrth eirioli drostynt, er eu bod etto yn bechaduriaid, neu fel yr oedd y bobl hyny, wedi cilio oddiwrth yr Arglwydd; am hyny yr oedd ef yn cwyno: Yr ydym ni oll megys peth aflan, a megys bratiau budron yw ein holl gyfiawnderau, a megys deilen y fyrthiafom ni oll; a'n hanwireddau, megys gwynt, a'n dug ni ymaith. Gwelwn yma fod y rhai hyn wedi fyrthio, a'u hanwireddau wedi eu cario hwy ymaith oddiwrth yr Arglwydd. Ac nid oes à alwo ar dy

* Esay lxi. 6. †

enw, nac â ymglyfyd i ymaflyd ynot :
**Canys cuddiaist dy wyneb oddiwrthym,
 dyfethaist ni o herwydd ein hanwir-
 eddau!**

Felly yr oedd eu pechodau hwy wedi digio Duw, ac yn peri iddo guddio ei wyneb oddiwrthynt, a'u cyfiawnderau hwynt, y rhai oedd fel braniau budron, a'r Arglwydd yn blino arnynt: Y cyfryw oedd eu haberthau, a'u hoffrymau, a'u newydd-loerau, a'u Sabbothau, a'u gwyliau gofodedig, a'u defodau allanol, drwy ba rhai yr oeddynt hwy yn meddwl eu bod yn bodloni yr Arglwydd, gan bentyru iddo offrymau heb ufyddiod, ar ba rai nid oedd ef yn edrych, ond yn hytrach blino yu eu dwyn, a chwyno yn eu herbyn, megys y gwelir drwy yr un brophwyd, gan ddywedyd: * Pa beth yw lluosog- rwydd eich aberthau i mi? medd yr Arglwydd, llawn ydwyf o boethaberth-

* Esay i. 11, 12, 13, 14, 15.

an hyrdod, ac o frasder anifeiliaid
 breision; gwaed bustych hefyd, ac
 wyn, a bychod, nid ymhyfydais
 ynddynt. Pan ddeloch i ymddangos
 ger fy mron, pwy a geisioedd hyn ar
 eich llaw, sef fengi fy nghynteddau?
 Na chwanegwch ddwyn offrwm ofer;
 arogldarth fydd ffaidd genyf; ni
 allaf oddef y newydd-loerau na'r
 sabbothau; cyhoeddi cymmanfa, an-
 wiredd ydyw, sef yr uchel-wyl gyf-
 arfod. Eich lleuadau newyddion, a'ch
 gwyliau gosodedig, a gafaoedd fy
 enaid; y maent yn faich arnaf;
 blinais yn eu dwyn. A phan estyn-
 och eich dwylaw, mi a guddiaf fy
 llygaid rhagoch: Hefyd, pan weddioch
 lawer, ni wrandawaf: Eich dwylaw
 fydd lawn o waed.

Ond dyma y cyfiawnderau, y rhai
 oedd, ac y fydd, y'ngolwg yr Ar-
 glwydd fel bratiau budron, ffaidd,
 ac anaroglus, ar ba rai nid yw yn
 edrych? Yr oedd y bobl hyny yn
 bwriadu

bwriadu bodloni yr Arglwydd, a'u
 traddodiadau, a'u defodau allanol, yr
 hyn yr oeddynt yn ei gyfrifo yn was-
 anaeth iddo, ac yn ddyledswyddau
 arnynt hwythau eu cyflawni. Ond
 oblegid eu bod hwy yn genedl bech-
 adurus, yn bobl lwythog o anwiredd,
 a chwedi gwrthod yr Arglwydd, a
 digio Sant Israel, a chilio yn ol:
 Am hyny, nid oedd yr Arglwydd yn
 edrych ar eu hoffrymau, nag yn eu
 derbyn, ond yn hytrach eu casâu, a
 blino yn eu dwyn: Ac er mai y rhai
 hyny oedd eu gweithredodd goreu
 hwynt, a'u cyfiawnderau, y rhai yr
 oeddynt yn ymddiried ynddynt, ond
 nid oedd dim o honynt yn gym-
 meradwy gyda Duw, am hyny yr
 oedd ef yn cuddio ei wyneb oddiwrth
 y bobl hyny, oblegid fod eu han-
 wiredd wedi eu cario hwy ymaitli
 oddiwrtho ef, i wrthryfela yn ei erbyn,
 ac i'w ddigio beunydd. Felly pan
 weddynt lawer, nid oedd ef yn
 gwrande

gwrando arnynt, canys drygionus oedd eu calonau, a'u dwylaw yn llawn o waed. Ond pa beth ydyw y cyfiawnderau yma, i'w cyffelybu i gyfiawnder Crist? Yr hwn fydd yn cyfiawnâu ei ddilynwyr tan y cyf- ammod newydd, trwy eu golchi a'u glanâu, eu puro a'u sainteiddio, gan ei râd, a'i ysbryd, a'u cymhwyso i wasanaethu Duw mewn newydddeb buchedd. Pa beth hefyd ydyw gweithredodd goreu, y dynion dryg- ionus hyny, i'w cyffelybu i weithred- odd goreu plant yr enedigaeth newydd, wyn a defaid Crist, cang- henau y wir winyddent, y rhai fydd yn dwyn ffrwythau ysbrydol, y rhai fydd yn tarddu oddiwrth y gwreiddyn peraidd, pur, ac anllygredig? A'r cyfryw y mae Crist drwy ei ysbryd yn eu tywys i bob gwirionedd.

Ond y mae ganddynt un gwrth- reswm arall, yr hwn y maent yn ei dybied ei fod yn gadarn ac nad ellir ateb iddo; a hyny oddiwrth eiriau

yr

yr apostol Ioan, yr hwn á ddywedoedd fwyaf ac egluraf yn erbyn pechod o'r holl faint, y rhai yr ydym ni yn darllen am eu tyfiolaethau:^m Os dywedwn nad oes ynom bechod, yr ydym yn twyllo ein hunain, a'r gwirionedd nid yw ynom. Beth gan hyny, onid oedd yr apostol, yn y lle yma, yn ei ddodi ei hunan gydag ereill, sef yr holl rai oedd wedi derbyn y ffydd grifionogol; ac y mae yn debyg ddigon, fod amryw o honynt yn ieuainc, ac yn weiniaid, ac heb adnabod mo'u pechodau, neu heb ddyfod i'w cyfaddef; am hyny fe á ddywedoedd:ⁿ Os cyfaddefwn ein pechodau, ffyddlon yw ef, a chyfiawn, fel y maddeuo i ni ein pechodau, ac i'n glanâo oddiwrth bob anghyfiawnder. Felly dyben yr apostol oedd eu cynghori i gyfaddef eu pechodau, drwy edifeirwch, fel y byddai i'r Arglwydd eu maddeu iddynt, a'u

^m Ioan i. 8.ⁿ Ioan i. 9, 7.

glanâu oddiwrthynt; ac nid i fyw ynddynt eu holl ddyddiau; fel y dywedoedd ef o'r blaen, Os rhodiwn yn y goleuni, megys y mae efe yn y goleuni, y mae i ni gymdeithas a'n gilydd, a gwaed Iesu Grist ei Fâb ef fydd yn ein glanâu ni oddiwrth bob pechod. Felly, yr oedd efe am iddynt gael eu golchi, a'u glanâu, eu puro a'u fanteiddio: Gan hyny, nid wyfi yn gweled dim achos i ganiatâu, fod loan y discybl anwyl, ei hunan, yn bechadur, mwy nag yr oedd Iago yn felldithiwr, er ei fod yn ei rododi ei hunan gydag ereill, y pryd yr oedd efe yn dywedyd am y tafod:° Ag ef yr ydym yn bendithio Duw, a'r Tâd: Ag ef hefyd yr ydym yn melldithio dynion, à wnâethpwyd ar lun Duw. O'r un genau y mae yn dyfod allan fendith a melldith; fy mrodwr ni ddylai y pethau hyn fod felly. Gan hyny pwy à ddichon feddwl nad oedd

° Iago iii. 9, 10.

Iago yn lân oddiwrth y pechod hwnw, yr hwn yr oedd ef yn ei farnu yn ei frodyr; a diammau, yr oedd Ioan gwedi ei olchi a'i lanâu oddiwrth ei bechodau, er bod y rhai yr oedd ef yn ysgrifenu attynt heb eu puro yn gwbl, ond rhai wedi eu glanâu mewn mesur helaeth, ac ereill mewn mesur llai; rhai yn fychain, ac yn weiniaid, yn dechreu eu pererindod; am hyny yr oedd ef yn dywedyd, gwaed Iesu Grist, Mâb Duw, fydd yn ein glanâu ni.

Felly y mae ef yn myned yn y blaen, yn ei ail Bennod: Fy mhlant bychain, y pethau hyn yr wyf yn eu hysgrifenu atoch, fel nas pechoch: Ac o pecha neb, y mae i ni eiriolwr gyda'r Tâd, Iesu Grist y cyfiawn. Gwelwn yma y camddefnydd y mae dynion yn ei wneuthur o eiriau Ioan, yr hyn yr oedd ef yn ei ysgrifenu at ei gyfeillion, i'w hannogi, na byddai iddynt bechu; y maent hwy yn eu cymmeryd yn achlysur i fyw mewn pechodau,

pechodau, ac i ddadleu drostynt: Ond os pecha neb, drwy ryw brofedigaeth, yr oedd ef yn dangos iddynt yr help, a'r amddiffyn oedd iddynt i'w gael, fef rhodio yn y goleuni, fel y byddai i waed Iesu Grist eu glanâu oddiwrth bob pechod: Felly y mae ef yn myned rhagddo.* Pob un ag fydd yn gwneuthur pechod, fydd hefyd yn gwneuthur anghyfraith, oblegid anghyfraith yw pechod. Wrth hyn y mae yn eglur, a phwy à ddichon wadu, fod pechod yn tòri cyfraith Duw, yr hon y mae ef yn ei hysgtifennu y'nghalonau ei bobl, yr hon y mae pob gwir grifion, yn rhwym i'w chadw, a'i chyflawni, tan boen ei dori ymaith. A chwi á wyddoch ymddangos o hono ef fel y dileai ein pechodau ni: Ac ynddo ef nid oes bechod. Felly dyna y dyben o ymddangosiad Crist yn y cnawd, ac hefyd yn ei ysbryd, y'nghalonau ei

* i Ioan iiii. 4, 5, 6, 7, 8, 9.

bobl, fef i ddilea eu pechodau, ac i'w gwared allan o honynt, a'u gwneuthur yn eu mesurau, i debygu iddo ef ei hun, yn yr hwn nid oes bechod. Drachefn, pob un ag fydd yn arós ynddo ef nid yw yn pechu. Pob un ag fydd yn pechu, nis gweloedd, ac nis adnabu ef. Hyny ydyw tra yr aroso dyn yn ysbryd Crist, fef yn yr anian dda, nid yw ef ddim yn pechu: Ond y rhai fydd yn ymfodloni i drigo beunydd mewn pechod, mae y rhai hyn heb adnabod, na dyfod atto ef, yr hwn fydd i'w golchi. O blant bychain, na thwyllled neb chwi! Yr hwn fydd yn gwneuthur cyfiawnder fydd gyfiawn, megys y mae Yntau yn gyfiawn. Yr hwn fydd yn gwneuthur pechod o ddiabol y mae: Canys y mae diabol yn pechu o'r dechreuad: I hyn yr ymddangosoedd Mâb Duw, fel y dattodai weithredodd diabol. Felly, fel ag y mae Satan yn pechu beunydd o'i ddechreu hyd ei ddiwedd,

a'r dynion fydd yn gwneuthur felly, y maent hwy yn tebygu iddo, i'r hwn y maent yn weision, ac yn ddeiliaid. Ond gwaith Crist ydyw dinistrio ei waith ef, a rhyddâu dynion o'i garcharau, ac o'i wafanaeth. Pob un à aned o Dduw, nid yw yn gwneuthur pechod; oblegid y mae ei hâd yn aros ynddo ef, ac ni all ef bechu, am ei eni ef o Dduw.

Felly mae pob cristion cywir mewn rhyw fefur, wedi ei eni o Dduw, a'i hâd ef i aros ynddo, ac yntau i aros yn Nuw; a thra yr aroso y dyn ynddo ef, ni all mo'r pechu: Ac fel y dywedoedd Crist ei hanan,⁹ yr hwn fydd yn gwneuthur gwirionedd, fydd yn dyfod i'r goleuni, fel yr eglurâer ei weithredodd ef, mai yn Nuw y gwnaed hwynt. A'r gweithredodd fydd yn cael eu gwneuthur yn Nuw, mae y rhai hyny i gyd yn bur; canys nid eill dim drwg gael mo'i genedlu

⁹ Ioan iii. 31.

ynddo

ynddo ef; am hyny ni all y Cristion
 mo'r pechu yn ysbryd, ac yn anian,
 Duw. Ond yn gymmaint â bod
 llawer o neillduaeth a gwahaniaeth
 tybiadau; a phob cynulleidfa yn
 gyffredin yn cyfrif eu hunain yn wir-
 eglwys, a phawb ereill yn y tywyll-
 wch, a'r cyfeiliornedd; ac mair
gofodaethau, a thraddodiadau eu
 heglwys hwy yn unig, ydyw y gwir
 wafanaeth, a'r dyledswyddau fydd yn
 bodloni Duw: Am hyny y maent yn
 barod i ddywedyd, gan ein bod ni y
 faint, ac unig bobl Duw, yn methu
 cael goruchafiaeth dros bechod, ofer
 yw i bawb ereill fôn am gywirdeb.
 Ac y mae rhai mor hyf, ac mor ddi-
 gywilydd ag y dywedant, ni bu neb
 erioed gywir ar y ddaiar. Mae y
 rhai hyn yn anystyriol, yn doddi i Dduw
 y celwydd, yr hwn á ddywedoedd am
 Iôb, ei fod ef yn wr cywir; ac os
 oedd Iôb yn gywir, fel y mae yn
 ddiammau ei fod ef, ac amryw ereill,

cyn dyfod Crist yn y cnawd, pa faint mwy gan hyny y mae Duw y nefodd yn galw, ac yn dysgwyl am gywirdeb dan y cyfammod newydd, pryd y mae ef yn tywallt o'r ysbryd yn fwy helaethach i galonau ei bobl, ac ysgrifenu yno ei gyfraith?

Pa fodd gan hyny y mae cywirdeb wedi dyfod yn analluadwy dan y cyfammod newydd? A ddywedwn ni fod Crist yn rhoddi ar ei ddilynwyr feichiau nas gallent byth eu dwyn, yr hwn â ddywedoedd,* Mae fy iau yn esmwyth, ac y mae fy maich yn ysgafn: Felly efe â orchymmynoedd iddynt,† Byddwch gan hyny yn gywir, fel y mae eich Tâd, yr hwn fydd yn y nefodd, yn gywir. Felly cywirdeb â ddichon gan blant Duwgyrhaedd atto yn y bywyd hwn; canys mwy yw yr hwn fydd ynddynt hwy, na'r hwn fydd yn y byd.‡ Mwy a chryfach

* Matth. xi. 30. Matth. v. 48.

† I Ioan iv. 4.

ydyw

ydyw gallu Duw, yr hwn fydd yn helpu ei blant, a'i bobl, i orchfygu pob pechod, a drygioni, a rhoi iddynt allu i'w ddilyn ef, ac i'w wafanaethu mewn ufyddod, cywirdeb, a fant-eiddrwydd, a glendid dwylaw, nag ydyw gallu diafol, yr hwn fydd yn tywys, ac yn arwain ei ddilynwyr i bechod, a drygioni. Ond y mae dynion, wrth ddadleu dros bechod, yn hõni fod yn rhaid trigo ynddo, yr hyn ydyw gwaith y gelyn, a chwant cnawdol, drwy ba rai y maent yn gwrthryfelâ yn erbyn Duw, ac yn erbyn eu heneidiau eu hunain, maent yn llwyr wadu y cyfammod, yr hwn yr aethiant dano, wrth eu bedyddio, lle y mae y dyn yn addaw ymwrthod â diafol, a'i holl weithredodd, rhodres, a gorwagedd y byd anwir, pechadurus chwantau y cnawd, a chadw gwynfydedig ewyllys Duw, a'i orchymynion, a rhodio ynddynt holl ddyddiau ei fywyd. Ond dyma, y radd

uchaf o gywirdeb y mae neb yn fôn am dano? Ac er sefydlu yr achos, mae y dyn i ddywedyd, drwy help Duw, felly y gwnaf. Trwy ei help ef, fe ddichon itti, ond nis dichonir byth hebddo.

Onid paham y mae dy ffydd di yn awr yn pallu, a'r gobaith o ennill y frwydr yn erbyn gelyn dy enaid yn cwmpo i lawr? A wyt ti yn ammheus nad eill Duw dy helpu i ymwrthod â diafol, ac a'th holl chwantau cnawdol, ac i gadw ei orchymmynion ef? Canys nid yw y Tâd, tyner a thrugarog, yn rhoddi dim gorchymmynion, na beichiau ar ei blant, na'i weision, ond yr hyn â allant yn esmwyth ei gyflawni, ond cymmeryd ei help ef; oblegid efe â weithia y gwaith ynddynt, yr hyn nas gallant hwy mo'i wneuthur, na neb arall ond efe yn unig.

Onid wyt ti yn dywedyd yn dy Egwyddorion? Mai y rhâd ysbrydol
oddimewn

oddimewn ydyw marwolaeth i bechod, a genedigaeth newydd i gyfiawnder. O na chadwai y dynion at yr egwyddorion cywir, a cheisio yn ddifrifol râd gan Duw i dori ymaith, ac i ladd eu pechodau! Ond eisieu bod addefwyr, yr oes hon yn adnabod Crist, drwy ysbryd ei râd, a'i awdurdod nefol yn eistedd ar ei orfeddfainc yn eu calonau, i farnu pechod i farwolaeth. Am hyny mae cnawd yn eistedd ar y fainc, ac yn arbed pechod, ac yn dadlen drosto.

Onid pan ddel dyn i ymwrando a'i gydwybod, fe â geiff deimlo mai pechod fydd yn tiri ei heddwch ef, ac y mae yr un tyft oddimewn yn mynegu iddo fod rhâd Duw yn abl i'w helpu ef, i ymiwrthod â phob pechod, a drygioni. Yr oedd y grediniaeth dda hon, gan y prydydd, yr hwn â ddywedoedd mewn ffordd o weddi—

Yr

Yr wy'n bwriadu, rhag dy gâs,
Ond cael dy rês i'm helpu,
Lle bum yn pechu, am gwâr yn fyth,
Na wnelwyf byth ond hyny :

Nis galla'i ddim, o'm rhan fy hun,
Ond fel y mochyn eilwaith,
Ymdroi 'n y dom, Duw gwared fi,
O bob drygioni diffaith !

Felly yr oedd hwn yn credu, ond cael rhad Duw i'w helpu, fod yn ddichon iddo orchfygu pechod, a pheidio â gwneuthur anwiredd mwy; ac hefyd nas gallai ef ddim, o hono ei hunan, ond llithro beunydd, oni byddai i'r Arglwydd ei waredu ef o bob drygioni. Ond y mae rhai dynion yn ymddangos yn grefyddol, gan eu gosod eu hunain ar waith, i ysgythru pren anwiredd, gan geisio tōri ymaith y canghenau, fel y byddont yn tyfu, dyma y llafur, a'r ymdrech anobeithiol, y maent hwy yn ei

ei gyfrif yn fuddiol iddynt, fod ynddo holl ddyddiau eu bywyd, a gadel y pren yn fyw, ac i ddwyn canghenau, fel y caffont waith beunydd i'w ysgythru : Beth gan hyny; á ydynt hwy yn tybied, os bydd marw y pren, nad oes ganddynt ddim mwy i'w wneuthur tuag at waith eu hiechyd-wriaeth? Ond mewn gwirionedd, adnabod y rhâd ysbrydol oddimewn, yn marweiddio y pren, gan ladd ei wraidd ef, dyma iechyd-wriaeth yr enaid, fel y byddo lle i bren y bywyd, sef y gwirionedd, Crist oddimewn, i dyfu yn yr enaid, ac i ddwyn allan ei firwythau da ei hunan.

Gan hyny rhodded pob gwir grifion ei fwyall ei hun i lawr, a gweddied ar Dduw am râd, i farweiddio, ac i ladd ei holl chwantau cnawdol, ac i roddi iddo oruchafiaeth dros ddiabol, a'i holl brofedigaethau, pechod, a drygioni. Ond yr wyfi yn credu fod rhai dynion wedi iddynt
geisio

geisio help gan Dduw yn erbyn pob anwiredd, a chwantau cnawdol, ac iddo ef wrando arnynt, a chyfranu iddynt fefur o'i râd, a'i ysbryd, fel ag y byddai eu geiriau a'u gweithredodd, mewn mesur yn tarddu oddiwrth ysbryd Duw, ac oddiwrth yr, anian dda: Ond er hynny, y mae eu hegwyddorion yn eu rhwymo, i gyfrifo y cwbl o'u geiriau, a'u gweithredodd, bydded drwg, bydded da, yr un fiordd, yn bechod; ac yn hynny y maent yn gwneuthur cam a'r Arglwydd, a cham â nhwy eu hunain, effieubod eu hegwyddorion yn caniatâu iddynt wneuthur rhagor rhwng drwg a da, a dyfod fel genau yr Arglwydd; canys pan ydyw plentyn Duw yn pechu, y mae ef yn adnabod, yn fuan, gerydd oddiwrth ei Dâd, fel cwmwl yn dyfod arno, briw a blinder am fod ei Dâd yn cuddio ei wyneb, ond pan wnel ddaioni, mae ei Dâd yn gwenu arno, gan ei obrwyo â chyfur, a diddanwch,

(107)

diddanwch, a llefaru iddo heddwch ;
yna fe á wyr y plentyn nad pechod
oedd yr hyn à wnaethai ef y pryd
hyny.

Y BUMMED

Y BUMMED BENNOD.*Yngblych Bedydd.*

FE á ddywedoedd Crist wrth Nicodemus,¹ Yn wir, yn wir, meddaf i ti, oddieithr geni dyn drachefn, ni ddichon efe weled teyrnas Duw: Canys ysbryd ydyw Duw; am hyny mae yn rhaid i blant Duw, gael eu geni o'r ysbryd: Yr hyn á aned o'r cnawd fydd; gnawd; a'r hyn á aned o'r ysbryd fydd ysbryd: Na ryfedda ddywedyd o honofi wrthit, y mae yn rhaid eich geni chwi drachefn.

Ond dýma yr enedigaeth, nis geill dynion y'ngblyfwr anian, mwy na Nicodemus, mo'i hadnabod, na'i hamgyffred, nes y delo yr Arglwydd i ddechreu gweithio yn eu heneidiau hwy eu hunain; canys trwy foddion ysbrydol y mae Duw yn gweithio yr

¹ Ioan iii. 3.

enedigaeth

enedigaeth newydd y'nghalonau ei
 bobl: Felly fel y mae ef yn air tragy-
 wyddol, mae ef fel tan, a gordd, i
 ddryllio, ac i agoryd y calonau
 caledion, ac i'w meddalâu; efe hefyd
 ydyw ffynnon y dyfrodd byw, yr hon
 y mae dynion yn ei gwrthod: Ac y
 mae rhinwedd y dwfr i olchi, ac i
 iachâu: Ond dyma y pethau nis geill
 y dyn anianol mo'u hamgyffred,
 oblegid yn ysbrydol y bernir hwynt;
 ac nid yw cnawd yn cael mo'r lle i'w
 ofod ei hun ar waith; am hyny mae
 yn rhaid i'r dynion digyfnewidiol,
 gael pob peth yn gnawdol, ac yn
 allanol, fel y gallo cig a gwaed eu
 hamgyffred, a dychymygion, a rheswm
 dynol, ymdrin, a llafurio ynddo: Ond
 yr Arglwydd mewn cyd-ddygiad i'w
 bobl ef ei hunan, sef plant Israél, efe
 â draddodes iddynt amryw ofodaethau
 a defodau, sef golchiadau, pured-
 igaeth, ac aberthau, y rhai oedd
 bethau oddiallan, yn arwyddo y
 sylwedd

fylwedd oedd i'w ddatguddio y'ng hylawnder yr amferodd; ac yr oedd y cysgodau, a'r arwyddion hyny, i aros ac i sefyll hyd amser yr adferiad, sef Crist i ddyfod i ofod i fyny weinidogaeth, ac addoliad mwy fylweddol, ac ysbrydol: Ac yr oedd eu golchiadau hwynt yn myned tan enw bedydd, ond yn ddiweddaf o'r holl arwyddion, a'r cysgodau hyny, fe á ddanfenoedd yr Arglwydd Ioan i drochi y bobl yn yr Iorddonen, gan gyfaddef eu pechodau er paratoi ffordd i Grift.

Ac yno Ioan á ddywedoedd,* Myfi yn ddiau ydwyf yn eich bedyddio â dwfr i edifeirwch, eithr yr hwn fydd yn dyfod ar fy ôl fydd gryfach na myfi; efe a'ch bedyddia chwi â'r Ysbryd Glân, ac â than. Felly yr oedd rhagor rhwng bedydd Crist a bedydd Ioan; canys nid oeddynt o'r un anian, nag o'r un defnydd, oblegid yr oedd un yn bedyddio â dwfr

* Math. iii. 11.

allanol, a'r llall yn bedyddio ag ysbryd Duw, ac â than ysbrydol; yr oedd un yn golchi y corph, a'r llall yn golchi yr enaid. Felly yr oedd Crist yn gorchymmyn i'w ddisgyblion,* Nad ymadawynt o Ierusalem, eithr dysgwyl am addewid y Tâd, yr hyn, ehai ef, â glywsoch genyfi: Oblegid Ioan yn ddiau â fedyddioedd â dwfr, ond chwi â fedyddir â'r Ysbryd Glân, cyn nemawr o ddyddiau. Y mae y ddwy dystiolaeth yma yn cyduno yn dda a'u gilydd, a phob un yn gwneuthur bedydd Crist a bedydd Ioan, yn ddau fedydd. Bedydd Ioan oedd gyfgod allanol yn arwyddo; ond bedydd Crist oedd y sylwedd, a'r peth achubol: Yr oedd bedydd Ioan a'i weinidogaeth yn sefyll yn unig mewn grym, yn yr amser yr oedd Crist yn rhodio ar y ddaiar; am hyny fe aeth Crist i'w fedydd ef, er cyflawni y weinidogaeth; eithr Ioan

* Aa i. 4. 5.

â orafunoedd iddo ef, gan ddywedyd,
 Y mae arnaf fi eifieu fy medyddio
 genyt ti; ac â ddeni di attaf fi? Ond
 yr Iesu â atteboedd, Gâd yr awrhon;
 canys fel hyn y mae yn weddus
 gyflawni pob cyfiawnder; yna Ioan â
 adawoedd iddo. Ac fel yr oedd Ioan
 a'i fedydd, a'i weinidogaeth i leiâu;
 ac i fyned heibio; felly yr oedd
 Crist a'i fedydd, a'i weinidogaeth i
 gynnyddu, a'u gosod i fyny i sefyll
 hyd y diwedd; am hyny bedydd
 Crist oedd yr unig fedydd, yr hwn
 oedd, ac fydd yn gward, ac yn
 achub yr encidiau; am hyny y dywed-
 oedd yr apostol:^x Un Arglwydd, un
 Ffydd, un Bedydd. A phan nad
 oedd ond un bedydd i sefyll i fyny,
 mwy nag yr oedd ond un Arglwydd,
 ac un Ffydd, ac un Duw: Diammen
 ydyw mai bedydd Crist oedd y bedydd
 hwnw. Ond efo â' ganiatâoedd yr
 Iesu i'w ddisgyblion fedyddio â dwir,

^x Eph. iv 5.

er cyflawni gweinidogaeth Ioan, hyd
 oni ddelai yr amser i fedyddio â'r
 Ysbryd Glân: Ac fel yr oedd y
 disgybion yn caru Ioan, ac yn perchi
 ei weinidogaeth ef, ac yn naturiol i
 hyny, wrth y gosodaethau luddewaidd;
 felly hwy â wnaethant arfer o hōno
 yn rhyddid, ymhlith y rhai oedd yn
 credu; ond hwy â wyddynt nad
 hwnw oedd bedydd yr Ysbryd Glân;
 megys ag y sylwoedd Petr, pan oedd
 ef yn pregethu yn nhy Cornelius, a'r
 Ysbryd Glân yn disgyn ar y bobl: Y
 Yna y cofiais air yr Arglwydd, y
 modd y dywedafai efe: Ioan yn wir
 â fedyddioedd â dwfr, eithr chwi â
 fedyddir â'r Ysbryd Glân. Ond pan
 ddaeth tywyllwch i mewn i blith y
 Cristionogion, a cholli o honynt y
 golwg ar Grist oddimewn, ac at
 fedydd yr Ysbryd Glân, yna nid oedd
 dim ond derchafu yr arwydd yn lle
 y sylwedd, a'i gosod i fyny megys

J. A. S. n. 16.

borth iechydwriaeth, a doddi iddo enw
 mawr yn yr eglwys, trwy gyfrif mai
 dyna y moddion fydd yn gwneuthur
 dyn yn Gristion; ond rhai fydd yn
 arfer y ffordd o fedydd dwfr, fel ag
 yr oedd yr apostolion yn ei arfer, heb
 roddi mō'u pwys arno, ond i'w gyf-
 lawni o herwydd eu bod yn coelio
 ei fod yn ddyledfwydd arnynt. Nid
 wyf yn barnu mo'r cyfryw rai; ond
 y peth niweldiol ydyw, pan yw
 dynion yn derchafu rhyw draddodiad
 allanol, gan bwysu arno am iechyd-
 wriaeth, mae eu bryd hwynt yn
 myned yn fawr am dano; a phan
 fwyaf â fyddo eu bryd, mwyaf y
 maent yn ei wneuthur yn eulyn; ac
 yna nis gallant oddef cymmaint â
 gofyn o ba le y daeth? Pa ysgrythyr
 fydd am dano? Mae yn y bryd tywyll
 yma fustl, a gwaed, ac ymddial; a'r
 fath fryd â hwn â fu yn achos i
 ferthyron Iesu yn fynych golli eu
 gwaed; canys cenadwri y cenadon
 y byddai

y byddai Duw yn eu danfon, oedd
 dwyn eu tystiolaeth yn erbyn pob
 math o eulynod : A phan ddaeth y
 Cristionogion i gwbl goelio fod y
 bedydd dwfr yn angenrheidiol i iechyd-
 wriaeth, hwy á farnasant fod yn ang-
 enrhaid fedyddio plant bychain, rhag
 iddynt farw cyn cael bedydd, a bod
 yn golledig; ond pan welont fod yn
 beth niweidiol i rai plant bychain
 gweiniaid eu trochi tros eu penau yn
 y dwfr, yna dychymygasant ffordd
 arall i fedyddio, yr hon fydd lygredig,
 ac anysgrythyrol; ac er i'r Protestein-
 laid dystio, nad oedd y bedydd dwfr
 ddim yn angenrhaid i iechydwriaeth,
 ac megys ag y cyfaddefa y bobl
 weddol, ac ystyriol, yn eglwys Loegr,
 nad ydyw y bedydd dwfr yn gwn-
 euthur dim i'r enaid; ond er hyn
 ymlysgoedd i mewn i'w plith, oddi-
 wrth eglwys Rufain, yn yr un ffordd
 lygredig, hyd onid ydyw y dynion
 tywyll .

tywyll, ymhlith y Protesteinaid, yr
 un llais â'r Pabydd.

“ O! O! Y Bedydd Santaidd, O!
 gwnewch y dyn yn Gristion :” Am
 hyny, pan enir plentyn i'r byd, mae
 yn rhaid gwneuthur brys i fyned ag
 ef, fel y dywedant, i'w wneuthur yn
 Gristion. Yn awr gan hyny, O ddyn
 anystyriol, â ell di oddef ychydig i
 ni fwrw golwg, a thrin tipyn bach ar
 y peth hwn, i edrych â oes bywyd
 ynddo, ac hyd yn mha le y mae ef yn
 gydunol â'r ysgrythyrau? Hwynthwy
 â ddywedant mai dau Sacrament â
 drefnoedd Crist yn ei Eglwys, pryd
 nad ydym ni yn darllen i Grist erioed
 lôn am Sacrament, ac nad oes dim
 o'r fath air â Sacrament yn yr holl
 Ysgrythyr: Ond hwy' â ddywedant,
 nid yn yr enw y mae y peth yn sefyll,
 ond y peth yr ym ni yn ei feddwl am
 y Sacrament hwn yw y Bedydd.
 Beth gan hyny, â ydyw y ffordd hon
 o fedydd

o fedydd yr ym ni yn awr yn fôn am dano, yn fwy cydunol â'r Ysgrythyrau na'r gair Sacrament? Mae hyny etto heb ei wneuthur allan.

Drachefn hwy á ddywedant, yr ydym ni oll wrth naturiaeth wedi ein geni yn blant digofaint, a thrwy fedydd y gwneir ni yn blant y rhâd. Yr wyfi yn llwyr wadu, nad yw y plant bychain newydd eni, ddim yn blant digofaint; ac hefyd, nad trwy y fath fedydd â hwn, yr ym ni yn awr yn fôn am dano, y gwneir neb yn blant y rhâd. Ond yw plant bychain newydd eni yn ddibechod? Canys cyn dyfod pechod, fe á edrychoedd Duw ar y cwbl ar â wnaethai, a da oeddant yn ei olwg; Ond hwy á ddywedant, pan bechoedd Adda, fe ddygoedd i mewn bechod, ar ei holl hiliogaeth, ac y maent yn gyfranogion o'i bechod ef; a bod plant Adda yn dyfod wrth naturiaeth yn bechaduriaid. Mae hyny i'w ganiatáu; ond
cu

eu geti hwy yn blant digofaint, a bod Duw yn cyfrif pechod iddynt cyn iddynt bechu, mae hyny yn cael ei wadu; canys fe a ddywedoedd yr apostol:^a Lle nid oes deddf, nid oes gamwedd. Gan hyny nid yw cyfyrâu plant newydd eni yn amgyffred, nag yn gallu cyrhaedd dyfod dan yr un ddeddf; am hyny ni chyfrifir iddynt gamwedd.^a Eithr ni chyfrifir pechod, pryd nad oes deddf; felly lle nid oes gamwedd, na phechod, pa wedd y gallwn ni feddwl fod barnedigaeth? Ond y rhai sydd yn dal allan golledigaeth plant bychain, hwy a dybiam fod ganddynt fail amdanu oddiwrth ciriau y Prophwyd, yr hwn a ddywedoedd:^b Mewn anwiredd i'm lluniwyd, ac mewn pechod y beichiogoedd fy mam arnaf. Onid yw y pechod yma yn hytrach i'w gyfrif i'r rhieni, nag i'r plentyn? Canys nid yw ef yn dywedyd, fy mam

^a Rhuf. iv. 15.^a Rhuf. v. 13.^b Pſal. li. 5.

a feichiogoedd

A feichiogedd arnaf yn bechadur,
 ond mewn pechod y beichiogedd fy
 mam arnaf; Ac y mae yr ysgrythyr
 yn dywedyd mai^c yr enaid à becho,
 hwnw à fydd marw; y mâb ni ddwg
 anwiredd y tâd, a'r tâd ni ddwg
 anwiredd y mâb: Ond am yr
 anwiredd à wnelo y dyn ei hun y
 bydd efe marw. O! myfi à debygwn
 fod geiriau Crist ei hunan yn ddigon
 i roi bodlondeb i bob dyn ystyriol, a
 diduedd; ac i roi y ddadl yma allan
 o bob ammheuaeth; yr hwn oedd yn
 mawrâu cyflyrau y plant bychain,
 gan ddywedyd wrth ei ddisgyblion:^d
 Oddieithr eich troi chwi, a'ch gwn-
 euthur fel plant bychain, nid ewch
 chwi ddim i mewn i deyrnas nefodd.
 Gwelwn yma fod Crist yn perchi cyf-
 lyrau y plant bychain, uwchlaw cyf-
 lyrau ei ddisgyblion, pryd yr oeddynt
 hwy yn ymofyn, pwy à fyddai fwyaf
 yn nheyrnas nefodd; ac yntau wedi
 galw atto fachgenyn, a'i osod yn eu

^c Esec. xviii. 20. 26. ^d Matth. xviii. 3, 4. 10.

canol hwynt, efe á ddywedoedd ymhellach, pwy bynag gan hyny ai gostyngo ei hunan, fel y bachgenya hwn, hwnw yw y mwyaf yn nheyrnas nefodd. Edrychwch na ddirmygoch yr un o'r rhai bychain hyn: Canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, fod eu hanglion hwy yn y nefodd, bob amfer yn gweled wyneb fy Nhâd, yr hwn fydd yn y nefodd. Dyma fara y brenin, yr hwn â wyr yn well na dynion, pwy fydd gymhwys i fyned i mewn i'w deyrnas ef.

Efe hefyd ydyw drws y defaid; ac efe á edwyn ei eiddo ei hun, a phwy ydyw rhai fydd yn myned i mewn trwyddo ef. Os bydd neb mor anwybodus â meddwl fod y plant hyny, y rhai yr oedd Crist yn eu llwyr berchi, wedi eu bedyddio; Nid oedd dim bedyddio plant bychain yn yr amferodd hyny; ac nid oes dim achos i neb feddwl fod cyflyrau plant bychain yn waeth yr amferodd hyn
na'r

na'r pryd hyny. Felly gorchymryn
Crist oedd, edrychwch na ddirmygoch
yr un o'r rhai bychain hyn, angelion
pa rai fydd yn gweled wyneb Duw:
Ond nid yw y dynion tywyll yn cym-
meryd fawr sylw beth à ddywedo
Crist: Ond yr egwyddorion, y bydd-
ant hwy wedi eu derbyn trwy dra-
ddodiad oddiwrth flaenoriaid eu heg-
twsfi, hyny y maent hwy yn eu gredu,
ac á fynant ei fod yn wirionedd; Am
hyny nid ydynt yn arfwydo bychanu
cyflyrau y plant bychain, y rhai à
fyddo newydd ddyfod i'r byd odditan
law eu gwneuthurwr cywir: Yr hwn
à wnaeth bob peth yn dda, ac wrth
ei fodd ei hunan. Ond y maent yn
cyfrif y plentyn yn luddew, neu ryw
allrud anghymmeradwy, nes yr elont
ag ef at yr offeiriad i gael ei wneuth-
ur (fel ag y maent hwy yn barnu)
yn Gristion, ac yn gymmeradwy; ac
os bydd marw y plentyn, cyn ei fed-
yddio, nid ydynt yn barnu yn gym-
L hwys

hwys mo'i gladdu ef fel Cristion yn ol trêfn yr Eglwys; ond wedi iddo fod tan law yr offeiriad, os bydd efe marw cyn pechu, nid oes dim amhieu- aeth atm ei iechydwrïaeth ef. Beth gan hyny â feddylir wrth y pethau hyn, ai ni fedrai, neu nis gallai Duw wneuthur mo'r plentyn wrth ei fodd ei hunan? Ond yr offeiriad fydd yn medru, ac yn gallu gwneuthur y dyn wrth fodd yr Aglwydd: Gan hyny mae hi yn bryd myned a'r plentyn at yr offeiriad; yno mae yn rhaid cael meichiau i ymrwymo trosto; yn gyntaf, ar fod iddo ymwrthod â diafol a'i holl weithredodd, rhodres, a gorwagedd y byd anwir, a holl bechadurus chwantau y cnawd, yn ail, bod iddo gredu holl bynciau ffydd Crist; yn drydydd, bod iddo gadw gwynfydedig ewyllys Duw, a'i orchymynion, a rhodio ynddynt holl ddyddiau ei fywyd.

Ac er eu bod hwy eu hunain yn
barnu,

barnu, nas gallant gyflawni mo'r addewidion hyn, mae yn hawdd cael y meichnion yma: Ond pe baent yr myned i ymrwymo mewn addewidion ynghylch pethau y byd hwn, hwy a gynamerynt fwy o ofal cyn ymrwymo, pa fodd y gellynt gyflawni eu haddewidion.

Felly, wedi cael ychydig ddwfr, mae yr offeiriad yn myned i weddio ar Dduw, am iddo fanteiddio y dwfr hwnw, mal y golcho ymaith bechod: Yna y dyu pechadurus yn myned i olchi y diniwed oddiwrth ei bechodau. Ond i ba beth y mae hyn yn dda? Nid oes dim profiad, na rheswm, nag ysgrythyr, ond rhan o draddodiadau meirwon eglwys Rufain, am y fath beth: yna mae yr offeiriad yn galw y bobl yn dystion, fal ag y mae y plentyn hwnw wedi ei wneuthur yn greadur newydd; ac fal ag y mae wedi cael ei impio y'ng horph eglwys Crist. Felty y mae ef yn diolch i

L 2

Dduw,

Dduw, tros y plentyn, am ei fod wedi ei adgenedlu trwy yr Ysbryd Glân, a'i dderbyn yn blentyn iddo ef ei hun, trwy y mabwysiad; ac yna y maent yn arddelwi fod y plentyn yr awr hono, wedi ei wneuthur yn aelod i Grist, yn blentyn i Dduw, ac yn etifedd teyrnas nefodd.

Ond y mae hwn yn waith mawr, pe bae ef ond bod mewn gwirionedd yn cael ei wneuthur, lle y byddai angenrhaid am gyfnewidiad, a newydddeb buchedd, ond hyn â ellir ei gamiatâu, fef bod y plentyn o'r blaen yn aelod i Grist, yn blentyn i Dduw ac yn etifedd teyrnas nefodd, ac nad ydyw ef etto ddim gwaeth, na dim lle i'w wneuthur ef yn well.

Ond os na wyr y dynion na'r offeiriad ddim gwell na'r pethau hyn: Yr Arglwydd à oleuo arnynt! Ond yr ydwyfi yn credu, fod llawer o honnynt yn gwybod, nad ydyw hyn i gyd, ond defod, ac arfer, a thra-ddodiad

ddodiad yr eglwys; ac anà hynny maent hwy yn barnu, fod yn ddyledswydd arnynt i'w cyflawni. Ond y mae traddodiadau, a defodau allanol, yn myned yn llygredig wrth eu harfer, fal y dywedoedd yr apostol Paul wrth y Colóffiaid: * Am hynny os ydych wedi marw gyda Christ, oddiwrth wyddorion y byd, pahan yr ydych megys petych yn byw yn y byd, yn ymroi i ofodaethau? Y rhai ydynt yn llygredigaeth wrth eu harfer yn ol gorchymmynion, ac athrawiaeth dynion, yr hyn bethau sydd ganddynt rith doethineb mewn ewyllys-grefydd.

Pa beth gan hynny onid yw y ffordd bon o fedyddio plant bychain, nid yn unig yn llygredig wrth ei harfer, ond wedi ei llunio yn y tywyll, a'i gosod i fyny yn ol gorchymmynion, ac athrawiaethau dynion, a'i chario yn y blaen mewn ewyllys-grefydd yn ol gosodaethau, ac egwyddorion y byd

* Colof. ii. 20, 22, 23.

hwn, ac nid yn ol Crist? Yn awr, gan hyny, a gawn ni ystyried ychydig, pa angenrhaid fydd am ddwfr allanol yn eu Bedydd? Ond y rhai fydd am fedydd Ioan, mae yn rhaid iddynt wrth ddwfr i drochi y bobl ynddo; ond cynifer ag à ddelo at Grist i gael eu bedyddio ganddo ef, y mae efe yn bedyddio â'r Ysbryd Glân: Canys bedydd Crist ydyw bedydd yr Ysbryd Glân, yr hwn yw y sylwedd, a bydydd Ioan, sef bedydd dwfr, oedd yr arwydd, neu y cysgod o hono.

Ond y mae llawer, yn y dyddiau hyn, à fynant glymu Bedydd Crist, a Bedydd Ioan ynghyd, a'u gwneuthur yn un Bedydd, gan ddywedyd, y dwfr oddiallan, yr hwn ydyw yr arwydd, fydd yn rhan, a'r rhâd ysbrydol oddimewn, ydyw y rhan arall, fydd wedi ei glymu wrtho. Ond dyma ffordd wedi ei llunio yn gyfrwys i dwyllo dynion tywyll, am iechyd-wriaeth eu heneidiau? Canys mae yn rhaid coelio, ond iddynt dderbyn, neu gael

gael yr arwydd, eu bod hwy hefyd yn cael y sylwedd, sef bedydd yr Ysbryd Glân; er nas gwyddant hwy ddim pa fodd, ond yn unig coelio eu bod wedi eu rhwymo wrth eu gilydd: Felly, mewn gwirionedd, nid ydyw hyn i gyd ond bodloni cnawd, a hunanol ddyben dyn, yr hwn â fyn daeru fod iddo ef ran yn Nghrist, er iddo fyw yn y cnawd, lle nis gellir rhyngu bodd Duw, ac yn y cyfryw fyd, yr hwn ni ddichon dderbyn mo ysbryd y gwirionedd.

Ac lle y maent yn dywedyd fod y sylwedd wedi ei glymu wrth yr arwydd; y mae wyneb y byd presennol yn gymylau o dystion yn y gwrthwyneb; pan ydyw bywyd, a buchedd milodd o'r rhai fydd yn addefu Crist, a chwedi eu bedyddio â dwfr yn waeth eu bywyd, a'u buchedd, na'r Tyrciaid, Indiaid, neu Paganiaid; y rhai ni feddydiwyd â dwfr: Ni â welwn wrth byny fod yr addefwyr annuwiol ac anfucheddol,

anfucheddol, heb gael etto mo'u bedyddio i fedydd Crist, yr hwn yw bedydd yr Ysbryd Glân, y fydd yn glanâu oddiwrth y gweithredodd meirwon, ac yn gwneuthur dyn yn greadur newydd, i fyw buchedd dduwiol. Wrth hyn y mae yn eglur ddigon fod bedydd yr Ysbryd Glân, a bedydd dwfr, yn ddau beth gwanol.

Felly mae yn bosibl i'r dyn anianol gael ei fedyddio â dwfr, heb adnabod dim o fedydd yr Ysbryd Glân: Ond fe â eill dilynwyr Crist, gael eu bedyddio ganddo ef, â bedydd yr Ysbryd Glân, heb ddwfr allanol. Er hynny hwy â ddywedant, mae bedydd Ioan i ganlyn bedydd yr Ysbryd Glân, oblegid yr oedd yr apostolion yn bedyddio â dwfr, ac yr oedd Crist gwedi ei roddi yn orchymmyn iddynt: Bod yr apostolion yn bedyddio â dwfr, mae hynny wedi ei ganiatâu; ond i Crist ei roddi yn orchymmyn iddynt,

iddynt, mae hyny etto heb ei whetu-
 thur allan; ond y maent yn barod i
 ddywedyd, oni orchymmynoedd Crist
 i'w apostolion,^f “ Ewch gan hyny, a
 dysgwch yr holl genedlodd, gan eu
 bedyddio hwy, * I ENW Y TAD,
A'R MAB A'R YSBRYD GLAN?
 Ond myfi à dybiwn, yn gymmaint ag
 nad oes yma ddim son am ddwfr, fod
 i ni le i ystyried, pa un yr oedd Crist
 yn ei orchymmyn, ai ei fedydd ei hun-
 an, yr hwn oedd fedydd yr Ysbryd
 Glân, yntef ai bedydd Ioan, yr hwn
 oedd y bedydd dwfr; ac yn gymmaint
 á. bod y pryd hyny yr unig amfer,
 yn mha un yr oedd gweinidogaeth
 ysbrydol Crist i gael ei gosod i syny
 mewn awdurdod, gan ei thynu oddi-
 tan yr holl gyfgodau, ac arwyddion;
 ac mai gwaith Crist oedd, bedyddio
 á'r Ysbryd Glân, a'i fod ef y pryd
 hyny i dywallt o'i Ysbryd Glân ar ei
 weinidogion, i'w danfon ar ei waith

^f Matt. xxviii. 19. * *Eiv to onoma*, into the name.

ei hunan. Pa reswm, gan hyny â ddywed i ni, iddo ef ofod ei weision ar waith Ioan, yr hwn nid oedd ond cyfgod allanol yn myned heibio, yn lle eu danfon ar ei waith ysbrydol ef ei hunan, wedi iddo eu llenwi â'i Ysbryd, a'u gwisgo â nerth o'r uchelder, yn gymhwys i wneuthur y gwaith ysbrydol hwnw? Ond efe â ddywed y gwrthresymwr—

Gwaith Crist ei hunan oedd bedyddio â'r Ysbryd Glân, ac nis gallai yr apostolion wneuthur mo hono; oblegid nid oeddynt hwy ond dynion. Mae yn wir ddigon, mai gwaith Crist ydyw bedyddio â'r Ysbryd Glân. Beth gan hyny, ai analluadwy oedd i weision Crist wneuthur dim o'i waith ef, er iddynt dderbyn o Ysbryd Crist, sef yr Ysbryd Glân, yr hwn oedd yn bedyddio? On ddiammau fod gweision Crist yn gwneuthur ei waith, trwy ei fod ef gyda hwynt yn cydweithio; canys pryd y byddynt hwy
 yn

yn dysgu, ac yn pregethu, lle y byddai yr Arglwydd gwedi eu danfon; yr oeddynt hwy yn offerynau yn ei law, i wneuthur gwaith mawr, sef i droi y cenedlodd, o dywyllwch i oleuni, o feddiant Satan at Dduw, trwy ei fod ef yn cydweithio i agoryd calonau dynion; ac i hyn yr oedd Paul wedi ei ddanfon, ac nid i fedyddio â dwfr; megys ag yr ym ni yn darllen, pryd yr oedd yr Arglwydd yn ei droi, ac yn ei alw, efe â ddywedoedd wrtho:†
 Cyfod a saf ar dy draed, canys i hyn yr ymddangofais i ti, i'th ofod ti yn weinidog, ac yn dyft o'r pethau â welaist, ac o'r pethau yr ymddangofais i ti ynddynt. Gan dy wared oddiwrth y bobl, a'r cenedlodd, at y rhai yr ydwyf yn dy anfon di yr awron: I agoryd eu llygaid, ac i'w troi o dywyllwch i oleuni, ac o feddiant Satan at Dduw, fel y derbyniont faddeuant pechodau, a chyfran yn

† Act. xxvi. 16.

ymyfg y rhai à fanteiddiwyd, trwy y ffydd fydd ynof fi. Gwelwn, gan hyny, y gwaith mawr yr oedd Paul wedi ei ddanfôn i lafurio ynddo, yr hwn oedd waith iechydwrriaeth encidiau dynion, a'r peth achubol, sef eu troi o dywyllwch i oleuni, o feddiant Satan at Dduw, i gael maddeuant pechodau, a chyfran ymyfg y rhai à fanteiddiwyd.

Dyma waith yr enedigaeth newydd, sef gwaith Crist ar encidiau dynion; dyma hefyd fedydd yr Yfryd Glân; Ac fel yr oedd yr apostol Paul yn offeryn yn llaw yr Arglwydd, wedi ei anfon ar y gwaith yma; felly trwy bregethu y gwir Efengyl yr oedd ef yn cyflawni y gorchymmyn, gan eu bedyddio hwy i enw y Tâd, yr hwn ydyw y' twr cadarn; a'u troi hwy atto ef, yr hwn yw y goleuni; a'u bedyddio i enw y Mâb, yr hwn yw craig yr oesodd, Iesu yr achubwr, Crist yr enciniog; ffynnon y dyfrod
byw,

byw, yr hwn ddwfr fydd yn golchi ymaith bechođ ac anwiredd, fal y derbyniont faddeuant pechodau, gan eu bedyddio i enw yr Ysbryd Glân, yr hwn fydd yn fanteiddio, ac yn rhoddi iddynt ffydd yn Nghrist Iesu. Felly yr oedd Paul yn dysgu y cenedlodd; ac yr oeddynt hwythau yn cael eu bedyddio â'r Ysbryd Glân, tan ei dystiolaeth, felly yr oedd y gorchymyn yn cael ei gyflawni.

Ewch a dysgwch yr holl genedlodd, gan eu bedyddio hwy i enw y Tâd, a'r Mâb, a'r Ysbryd Glân; ac nid oedd yr apostol yma, yr hwn oedd wedi ei ddanfôn i droi y cenedlodd, ddiun wedi ei anfon i fedyddio â dwfr, megys ag y tyfioedd ef ei hunan; pan weloedd fod y Corinthiaid wedi ymlygru, gan wneuthur camddefnydd o'r bedydd dwfr, a bod cynnenau yn eu pl' th hwy, megys ag y gellir meddwl, fod rhai yn dywedyd, yr wyfi yn ciddo y gwr a'm bedyddioedd

oedd i; a minnau yn eiddo y gwr a'm bedyddioedd innau, yr hyn à roes i'r apostol achlysur i ddywedyd,^b Yr ydwyf yn diolch i Dduw, na fedyddiais i neb o honoch, ond Crispus a Gaius; Mal na ddywedo neb, fedyddio o honofi yn fy enw fy hun. Mi à fedyddiais hefyd dylwyth Stephanus; heblaw hyny nis gwn à fedyddiais i neb arall. Canys ni anfonodd Crist fi i fedyddio, ond i efangylu. Ac yn gymmaint mai hwn oedd yr apostol, oedd wedi ei anfon yn fwyaf pennodol i ddyfsgu, ac i droi y cenedlodd; ac nad oedd ef wedi ei anfon i fedyddio â dwfr: A bod y gorchymmyn hwnw yn dywedyd: Ewch a dyfsgwch yr holl genedlodd, gan eu bedyddio i enw y Tâd, a'r Mâb, a'r Ysbryd Glân. Gan hyny, nid dwfr allanol, oedd yma yn y gorchymmyn, i fyned ynghyd gyda thystiolaethau yr Apostolion,
ond

^b 1 Cor. i. 14.

ond dwfr bywiol, a'r gair tragwyddol, yr hwn ydyw cleddyf yr Yfbryd, y fydd fel tân, a gordd i ddryllio y calonau caledion.

Felly, bywyd a rhinwedd oedd yn canlyn eu pregethau hwynt; gan hyny pa un bynag ai trwy offerynau, ai heb offerynau y byddo Duw yn gweithio ar galonau dynion, gwaith yr Arglwydd ydyw; a'r cyfryw rai ag fydd yn adnabod ei waith ef yn cael ei gario yn y blaent yn eu heneidiau eu hunain, nid yw y rhai hyn gweled mo'r angenrhaid am yr arwyddion, a'r cysgodau, y rhai oedd i fyned heibio; neu y maent yn myned yn llygredig wrth eu harfer; felly gwaith Duw ar galon dyn, ydyw bedydd yr Yfbryd Glân, yr hwn fydd yn gwneuthur dyn yn wir grifion.

Y CHWECHED BENNOD.

*O. Berthynas y Cymmun, neu Ymborth
yr Enaid.*

YN gymmalnt mai gwaith Duw, ar eneidiau dynion, ydyw gwaith yr enedigaeth newydd, ac y mae yn perthyn i bob genedigaeth gael ymborth cyfattedbol i'w chyflwr, a'i naturiaeth; felly mae yn perthyn i blant yr enedigaeth newydd, y rhai fydd yn cael eu geni o'r ysbryd, gael ymborth ysbrydol i borthi eu heneidiau: Fel ag y mae y corph allanol, yn cael ei borthi ag ymborth allanol. Yr ymborth ysbrydol yma, nis geill plant Adda yn y cwmp mo'i adnabod, na'i amgyffred, na bod yn gyfranogion o hono, nes i'r Arglwydd, mewn rhyw fefur, gymmeryd gafel ar eu calonau, a'u goleuo, a dangos iddynt eu cyflyrau, a'u gwneuthur yn deimladwy o
raid,

raid, a diffyg eu heneidiau; a gadef i'r dyn weled, fel y mae ef wedi myned oddi cartref, megys y mâb afradlon i'r wlad bell, yn ddeithr i dy ei dâd, lle mae bara ddigon, ac yntau yn barod i farw o newyn: Yna yr enaid truan, wedi cael golwg ar ei gyflwr, mae ef yn crio am dy ei dâd, canys mae ef wedi cael crediniaeth, fod yno fara ddigon, i borthi ei enaid newynog ef, rhag iddo farw yn dragywydd.

Felly, yr enaid fydd yn dyfod yn newynog, ac yn fychedig am gyfiawnder; mae addewid i'r cyfryw un o gael ei ddiwallu: Canys mae yr Arglwydd yn parotoi danteithion hyfryd, i'r tylawd o ysbryd, yr hwn â ddychwelo atto ef a'i holl galon, ac â ddyfsgwylio wrtho mewn gwirionedd. Yna, pan ddel dyn i adnabod y pethau hyn, mae hwn, mewn rhyw fefur, i gael ei gyfrif yn blentyn yr

* Math. v. 6.

enedigaeth newydd ; canys mae ef yn crio am ymborth ; ac y mae ymborth yn perthyn iddo : Ac mae efe yn barod i agoryd i Grist, yr hwn fydd yn curo wrth y drws, ac yn dywedyd, Os clyw neb fy llais, ac agoryd y drws, mi á ddeuaf i mewn atto, ac á swperaf gydag ef, ac yntau gyda minnau ; felly mae Crist yn barod i gyfranu, a'r enaid newynog yn barod i dderbyn lluniaeth : A dyma y swper fydd yn rhoddi bywyd, maeth, a chynnydd i eneidiau plant yr enedigaeth newydd.

Gan hyny pa fath bynag o swperan à wnelo dynion, heb agoryd i Grist, a'i dderbyn ef i'w calonau, i swperu gyda hwynt : Nid yw eu swper hwy ddim swper i Grist, na dim budd i'w heneidiau hwythau :^a Canys efe ydyw bara y bywyd, yr hwn fydd yn dyfod i waered o'r nef, ac yn rhoddi bywyd i'r byd. Dyma yr ymborth y mae

^a Iosau vii.

Duw yn ei gyfranu i'w blant, y rhai sydd wedi eu geni, o'r anfarwol hâd, drwy ei airt nef, a derbyn yr Ysbryd Glân, i'w gwys i bob gwirionedd, yr hwn sydd yn diddanu, ac yn cyfuro, ac yn rhoi maeth, a chynnydd i'r eneidiau cduddiedig, a dychweledig: Gan hynny rhai sydd wedi agoryd eu calonau, a derbyn Crist i mewn, i gymmeryd meddiant, ac i lywodraethu ynddynt mewn awdurdod, mae y cyfrywrai yn cael eu himpio yn y winwydden, a'u heneidiau yn cael eu porthi o ffrwyth y winwydden, yr hwn ydyw yr un peth â bara y bywyd, sydd yn dyfod i waered o'r nef, fel y byddo i'r hwn â fwytao o hono fyw yn dragywydd.¹ Ffrwyth y winwydden yma hefyd ydyw y gwin ysbrydol, a'r dwfr bywiol, neu y gwaed nefol, yr hwn y mae y canghennau yn cael yfed o hono, fel y byddo i'r enedigaeth ysbrydol brifio a

¹ Ioan vi. 31.

chynnyddu,

chynhyddu, drwy fod yn cael ym-
 borthi ar Grist, ac aros ynddo, yr hwn
 a ddwywedoedd.* Fy nghlawd i fydd
 fydd yn wir; a'm gwaed fydd ddiol
 yn wir: Yr hwn fydd yn hwyta fy
 nghlawd, ac yn yfed fy nŷ waed, fydd
 yn aros ynofi, a i minnau y ddo yntau.
 Gwelwn yma y rhai fydd yn cael ym-
 borthi ar Grist, maent hwy yn aros
 ynddoef, ac yntau ynddynt hwy, nid yn
 ei gorff, ond yn ei ysbryd, a'i ysbryd
 ef ynddynt hwythau, ac yn ysbrydol y
 mae yr undeb a'r cymmundeb rhwng
 Crist a'i ddilynwyr, i maes o'r pethau
 allanol, fel y dywedoedd efe wrth ei
 ddisgyblion, y rhai oedd wedi ym-
 rwyfiro wrth glywed pethau ysbrydol;
 ond efe a'u dehongloedd iddynt: Yr
 ysbryd yw yr hwn fydd yn bywâu; *
 y cnawd nid yw yn llefâu dim; y
 geiriau yr ydwyfi yn eu llefaru wrth-
 ych, ysbryd ydynt, a bywyd ydynt.
 Felly y rhai fydd yn aros yn y win-

* Ioan vi. 56.

* Ioan vi. 63, 57.

wyddden, mae ffrwyth, a rhinwedd y winwydden, yn fywyd, ac yn gynnal. iaeth iddynt; fel y dywedoedd efe hefyd, Fel yr anfonoedd y Tâd byw fi, ac yr ydwyfi yn byw drwy y Tâd; felly yr hwn fydd yn fy mwyta i, yntau á fydd byw trwofi.

Ac fel ag y mae y rhan ddaiarol yn ymborthi ar ymborth daiarol, allanol, a darfodedig; felly y mae y rhan ysbrydol, yn ymborthi ar ymborth ysbrydol, fef y manna cuddiedig, anwel-edig, a thragywyddol: Ac fe á wr y cyfryw rai ag fydd yn ymborthi arno, pa le y maent yn ei gael, nad mewn dim allanol, ond yn yr ysbrydol gymdeithas, gyda'r Tâd, a chyda'r Mâb Iesu Grist, trwy adnabod eu hachubwr yn fugail iddynt, i'w harwain i'r porfeydd breision, ger llaw y dyfrodd tawel, allan o'r byd ynddynt eu hunain, ac o bob rhesymau cnawdol, a dychymygion cig a gwaed: Mae ef hefyd yn fara beunyddiol, yr
hwn

hwn fydd yn gynnalacth i'r gwir
 Cristion; ac nis geill yr enaid byw
 mo'r bod un diwrnod hebddo, na
 byddo ef yn teimlo newyn, ac nid yw
 ddigon ganddo gael bara a gwin all-
 anol unwaith yn y flwyddyn, yn lle
 bywyd ei enaid, a'r ymborth ysbryd-
 ol, yr hwn fydd yn dyfod i waered
 o'r nef, bob dydd yn ei ddydd, i'r
 eneidiau newynog, a fychedig, y rhai
 fydd yn dysgwyl wrtho ef.

Felly y mae y tylawd o ysbryd, yn
 ei dderbyn yn y dirgel, pryd na byddo
 ond efe a'r Arglwydd. Ond y rhai
 fydd yn gwario eu harian am yr hyn
 nid yw fara, a'i llatur am yr hyn nid
 yw yn digoni; maent hwy yn dyfod
 at yr offeiriad i fwyta pob un damaid
 o fara darfodedig, a phob un lymaid
 o win: Ac y mae eu gwyddorion yn
 eu rhwymo i gredu, eu bod yn cael,
 wrth gymmeryd hyny, ymborth i'w
 heneidiau, er nas gwyddant ddim pa
 fodd.

O! mor

O! mor hawdd ydyw gan ddynion
 gymmeryd eu twyllo am fywyd tra-
 gywyddol eu heneidiau, yr hyn ydyw
 adnabod y Tâd a'r Mâb yn prefwyllo
 yn y galon, a chwedi ennill y dyn i
 garu Duw, fel y byddo yn fwyd, ac
 yn ddiod iddo, wneuthur ei ewyllys;
 canys gwneuthur ewyllys Daw, ydyw
 yr unig beth fydd yn cyflawni yr
 heddwch, ac yn gweithio undeb, a
 chymmundeb rhwng y gwir grifftion,
 a Christ, anwylyd ei enaid; ac yno y
 rhai â gyfyiltir â'r Arglwydd, un
 ysbryd ydynt; a dyma y cymmun fydd
 yn gwneuthur y Saint^o yn un bara,
 ac yn un corph, drwy fod yn gyfran-
 ogion o'r un bara; yr hyn nid yw
 bwyta bara a gwin yn gallu mo'i
 wneuthur, canys mae y dynion yn ei
 fwyta cyn myned i dywallt gwaed eu
 gilydd,

Felly hefyd llawer à fu o ymrifon,
 ac o ymbleidio, yr hyn oedd yn tōri

allan yn llid, ac yn ymddial, rhyfelodd, a thywallt gwaed, ymhlith addefwyr crêd, ynghylch y bara a'r gwin, pa fodd i'w drefnu, a pha bryd i'w gymmeryd.

Dyma ddichell Satan, sef gyru dynion i ladd eu gilydd ynghylch traddodiad marw; canys drwy hyn yr oedd ef yn eu tynu bellach bellach oddi wrth Dduw, i'w deyrnas dywyll ef ei hunan; fwyfwy dieithrach i'r bywyd, ac i'r sylwedd, sef y bara^a o'r nefodd, yr hwn fydd yn rhoddi bywyd i'r byd. Ond y gwyr doethion yn ymlid tybiadau ynghylch y pethau meirwon, ac heb allu byth mo'r cyduno; ac oblegid eu bod yn ddieithraid i'r ysbryd a'r bywyd nefol, yr oeddynt yn barnu, fod yn rhaid iddynt, wrth gymmeryd y bara a'r gwin, gael bwyta cnawd Crist yn gorphorol, yr hwn oedd wedi ei eni o Fair, a goddef ar y groes, a'i adgyfodi, a'i dderchafu

^a Ioan vi. 33.

i'r nefodd, i eistedd ar ddechulaw
y mawredd.

Ond gan hyny hwy a dorasant allan
i dair o wyddorion, y cyntaf ydyw
un y Papyddiaid,* yr hwn fydd yn
dywedyd am y bara a'r gwin, ar ol
i'r offeiriad ei gyffegru (fel y galwant)
nad yw efe ddim mwy yn fara nag yn
win, ond corph a gwaed Crist, yn y
fylwedd yr hwn a groeshoeliwyd gan
yr Iuddewon. Dyma gyfeiliornedd
blin! Dynion yn cymmeryd arnynt
wneuthur Crist, yn gorphorol ar y
ddaiair, o ddefnydd llygredig, a'i roddi
i'r bobl i'w fwyta am eu harian!

Yr ail wyddor yw un y Lutheriaid,
y rhai a ddywedant fod fylwedd y
bara yn aros wedi ei gyffegru, ond
bod yn y bara, a chyd ag ef, neu
dano, y corph hwnw hefyd; felly
fod yno fylwedd y bara, a chnawd a
gwaed Crist, wedi eu cymmysgu yng-
hyd, i'w ddodi i'r bobl i'w fwyta am

* R. B. 498.

eu harian. Y rhagoriaeth fydd yma ydyw, mae y rhai cyntaf yn cymeryd arnynt wneuthur Crist yn gorphorol ar y ddaiar, o fara ac o win darfodedig. Mae y lleill yn cymeryd arnynt, ddyfod ag ef i lawr o'r nef i'w gymmysgu â'r bara a'r gwin.

Y drydedd wyddor, fef un y Calfinyddion, fydd yn gwadu y ddwy gyntaf, gan ddywedyd, nad yw Crist yn gorphorol yn y bara a'r gwin;* ond er hyny fod y ffyddloniaid yn ei dderbyn ef, wrth gymmeryd y bara a'r gwin. Ond pa fodd, neu pa ffordd y mae efe yno nis gwyddant hwy ddim, ac nis medrant ddywedyd, ond yn unig rhaid i ni gredu ei fod ef yno. Ond mewn gwirionedd, er bod yr wyddor yma, mewn rhai pethau, yn haws ei chyd-ddwyn; etto mae yn ansefydlog iawn: Nid oes dim, ond rhaid i ni gredu.

* Yet so that it is only properly in heaven, R.B.p. 498.

Ac os rhaid i ni gredu fod ein heneidiau ni yn cael ymborthi ar fara y bywyd, a'n bod ni yn gyfranogion o swper Crist, er na byddom ni ddim yn ei adnabod ef gwedi dyfod i mewn i'n calonau, i swperu gyda nynt, a ninnau yn cael swperu gydag yntau? Dyma y ffordd i ni ein twyllo ein hunain yn dragywydd. Dyma hefyd arwydd marwolaeth; canys fe á wyr yr eneidiau byw (fel Dafydd) pa bryd y byddont yn cael gorfoledd eu hiechydwrriaeth; a'r pryd y byddo yr Arglwydd, a'i hael Ysbryd yn eu cynnal, a'u heneidiau hwy yn cael eu diddanu gan yr Ysbryd Glân: A hwy á allant roddi at eu bryd eiriau yr apollol,⁹ Fy mrodyr anwyl, na chyfeiliornwch. Pob rhoddiad daionus, a phob rhodd gywir oddi uchod y mae, yn disgyn oddiwrth Dâd y gol-euni, gyda'r hwn nid oes gyfnewid- iad, na chyfgod troedigaeth... Ond.

⁹ Iago. i. 16, 17..

yn y nôs o dywyllwch, yr hon à weithioedd Satan ymhlith addefwyr Crêd, ei waith ef, a'i ddichell ydyw ac à fu twyllo dynion, a'u gosod hwy ar waith, i dwyllo y naill y llall, i'r dyben a'r amcan i'w cadw hwynt yn anghydnabyddus, ac yn llwyr ddi-eithraid i'r gwir fugail, yr hwn fydd yn rhoddi bywyd tragwyddol i'w ddefaid ei hun, y rhai fydd yn ei adnabod ef, ac yn ei ddilyn.

Pryd yr oedd efe gyda ei ddisgyblion yn bwyta y swpet hwnw, neu y pasg diweddaf cyn ei fradychu, efe à ddywedoedd wrthynt, Mi à ehwen-nychais yn fawr fwyta y pasg hwn gyda chwi, cyn dyoddef o honof. Canys yr ydwyfi yn dywedyd i chwi, Ni fwytaf fi mwyach o hono, hyd oni chyflawner yn nheyrnas Duw. Cyflawniad y pasg hwnw, a'r peth yr oedd ef yn ei arwyddo, ynghyd ag arwyddion ereill, oedd dyfodiad teyrn-

* Luc. xxii. 15.

as Duw; sef Duw i breswyllo yn ei bobl, i'w dysgu hwynt ei hunan, i'w porthi hwynt ei hunan; canys mae teyrnas Duw oddimewn, a Christ oddimewn yn ddiddanydd, yn swperu ac yn porthi eneidiau plant yr enedig-aeth newydd. ¹ A gwedi iddo gymmeryd y gwpan, a rhoddi diolch, efe â ddywedoedd, Cymmerwch hwn, a rhenwch yn eich plith; canys yr ydwyf yn dywedyd i chwi, nad yfaf o ffrwyth y winwydden hyd oni ddel teyrnas Duw. ² Ac nid yw teyrnas Duw fwyd a diod, ond cyfiawnder, a thangnefedd, a llawenydd yn yr Ysbryd Glân. ³ Ac wedi iddo gymmeryd bara a rhoi diolch, efe a'i toroedd, ac ai rhoddes iddynt, gan ddywedyd, Hwn yw fy nghorph, yr hwn yr ydys yn ei roddi trosoch: Gwnewch hyn er coffa am danaf.

Yr oedd Crist wrth wneuthur hyny

¹ Luc. xxii. 17, 18.

² Rhuf. xiv. 17.

³ Luc. xxii. 19.

yn dangos i'w ddiŷgyblion, ei fed ef yn myned i rod-di ei gorph i oddef troŷtynt; a bod iddynt hwythau, pryd y byddent yn bwyta ac yfed, goŷio am dano ef. Ac mae yr apostoł Paul yn dywedyd ymhellach, Gwnewch hyn, eynnifer gwaith bynag ag y gwnelech, er coffa am danaf.

Canys cynnifer gwaith bynag y bwytaoch y bara hwn, ac yr yŷoch o'r gwpan hon, y dangoswch farwolaeth yr Arglwydd oni ddelo. Felly y cwbl a ellir ei gasglu oddiwrth y pethau hyn, pryd y byddai i'r diŷgyblion fyned ynghyd i dori bara, yr ocddynt i feddwl, ac i goŷio am Grist, a'i farwolaeth, a'i ymadawiad oddiwrthynt y nôs hono, a hyny mewn parch i'w enw ef, hyd oni ddeuai teyrnas Duw i gael ei helaethu yn eu calonau, a'r brenin i eistedd yn ei deyrnas mewn modd ysbrydol, i ŷwpera, ac i'w rod-di ei hunan yn fywyd, ac yn ymborth i'w heneidiau hwy.

Yr

Yr ym ni yn darllen hefyd am yr apostolion, eu bød hwy yn paráu yn gyttun yn y deml, ac yn tori bara o dy i dy, gan gymmeryd eu lluniaeth mewn llawenydd a fymledd calon. Ac yr oeddynt hwy yn bwyta mewn ffordd grefyddol, gan gydbarotol, a dyfod ynghyd i fwyta: A hyn oedd yn arwyddo eu hundeb, a'u cariad tuag at eu gilydd. Yr oeddynt hwy hefyd yn bwyta i gyflawn' angenrheidiau eu cyrph.

Beth, gan hyny, onid oëdd yr apostolion, pryd y deuent hwy ynghyd yn y cariad, ac yn yr undeb, yn cael yr Arglwydd yn agos attynt i'w cyfuro, ac i'w diddanu, ac i adeiladu eu heneidiau? Ond nid yn y bwyd yr oeddynt hwy yn cael yr Arglwydd, ond yn eu nesâad hwy yn eu hysbryddodd at ei Ysbryd ef, ac at eu gilydd yn ei gariad ef.

Y ffordd hon o draddodiad á lygroedd yn fuan wrth ei harfer gan
ddynion,

ddynion, megys ag y gwelir yn Eglwys y Corinthiaid,^w mae yr apostol yn cwyno yn eu herbyn, pan fyddent hwy yn dyfod ynghyd i fwyta y swper hwnw, yr oeddynt hwy yn ei alw yn swper yr Arglwydd; ac yn lle ei gyflawni i'r Arglwydd, mewn modd cymmeradwy, eu bod mewn perygl o fwyta ac yfed barnedigaeth iddynt eu hunain.

Felly yr oedd y rhai hyny oedd yn cyfarfod ynghyd er gwaeth, heb gyrhaedd, mo'r adnabyddiaeth o'r ym-borth ysbrydol, ac anweledig, yr hwn fydd yn dyfod o'r nef, i adnewyddu, ac i ddiddanu encidiau y Saint yn eu cynnulliadau; nid oeddynt ychwaith yn cyflawni mo'r swper hwnw oddiallan, ond mewn modd llygredig, fel ag yr oedd llygredd yn dyfod i mewn i'r eglwysi, yr oedd y bobl yn myned fwyfwy am y traddodiadau allanol, gan eu gwneuthur fwyfwy llygredig,

^w 1 Cor. xi. 17.

(153)

gan eu gofod i fyny yn lle y fylwedd,
ac yn lle teyrnas Duw, dyfodiad pa
un oedd i roi diwedd arnynt.

Y SEITHFED

Y SEITHFED BENNOD.

O Berthynas Gwrthodiad.

TRUGAREDD y Duw hollalluog oedd, ac fydd, mewn mesur mawr a helaeth, tuag at blant dynion, gan ddanfôn ei genadon i gynnyg iddynt ammodau heddwch, er eu bod beunydd yn gwrthryfela yn ei erbyn, a'r genadwri yr hon à roddes ef y'ngenau ei brophwyd oedd, * Fel mai byw fi, medd yr Arglwydd Dduw, nid ymhoffaf yn marwolaeth yr annuwiol, onid troi o'r annuwiol oddiwrth ei ffordd a byw: Dychwelwch, dychwelwch oddiwrth eich ffyrdd drygionus; † Canys (ty Israel) pahan y byddwch feirw? O herwydd felly y caroedd Duw y byd, fel y rhoddes efe ei unig-anedig Fâb, fel na choller pwy bynag à gredo ynddo ef, onid

* Ezeq. xxxiii. 11.

† Ioan iii. 16, 17.

caffael o hono fywyd tragywyddol. Oblegid ni ddanfonoedd Duw ei Fâb i'r byd, i golledu y byd, ond fel yr achubid y byd trwyddo ef.

Felly yr oedd yr apostolion gwedi derbyn gweinidogaeth y cymmød, gan dystio, ² Fod Duw yn Grist yn cymmodi y byd ag ef ei hun, heb gyfrif iddynt eu pechodau; ag wedi gosod ynom ni air y cymmød. Am hyny yr ydym ni yn genadau tros Grist, megys pe byddai Duw yn deifyf arnoch trwyddom ni; yr ydym yn erfyn tros Grist, cymmoder chwi â Duw. Ond yn y gwrthwyneb i'r pethau hyn, mae rhai yn dal allan, fod Duw wedi darparu y rhan fwyaf o ddynol-ryw i golledigaeth; a'r rhan arall i gadwedigaeth, a hyny er y dechreuad, neu cyn dechreu y greëdigaeth; felly nad oes dim galledigaeth i'r un o'r rhai cadwedig gael byth eu colli; nac

² Cor. v. 18, 19, 20.

i'r un o'r rhai colledig gael byth mo'u cadw.

Pe byddai hyn yn wir, fe fyddai yn dadymchwel yr holl addewidion, a'r ammodau heddwch, y rhai y mae Duw gwedi danfon ei genadon i'w cyhoeddi, drwy yr holl ysgrythyrau; ac yn gwadu y cymmod, y hwn y mae Duw yn ei gynnyg i'r byd, trwy Grift.

Mae hyn yn dywedyd hefyd, na ddanfonoedd Duw ei Fâb i'r byd, i achub y byd, ond i'w golledu; mae hyn hefyd yn gwneuthur Duw yn annhrugarog, yr hwn y mae ei drugareddau yn rhagori ar ei holl weithredodd; os darfu iddo ef ddarparu y rhan fwyaf o ddynion i golledigaeth, heb drefnu iddynt yr un ddawn, na dim rhâd, na dydd ymweliad, ond eu darparu i bechu, ac i weithredu pob drygioni, fel y byddai iddo ef eu cospi hwynt yn dragywydd, am wneuthur y peth yr oedd efe gwedi ei ddarparu iddynt

iddynt hwy i'w wneuthur : Wrth hyn nid oes le i Jrugarâu wrth y rhan fwyaf o ddynol-ryw. Mae hyn yn wrthwynebol i'r holl addewidion, a'r gwahoddion, a'r cynghorion, y rhai y mae yr ysgrythyr yn llawn o hon- ynt, o'r dechreu hyd y diwedd ; gan alw dynion i droi, ac i ddychwelyd at Dduw, oddiwrth eu ffyrdd annu- iol, a hyny ar ammodau diau, fod drws gwedi ei agor iddynt, yn Nghrist, eu prynwr, yr hwn â fu farw dros lawb. Ond hwynt hwy á ddywed- ant, na bu Crist farw, ond tros yr etholedigion, sef yr ychydig hyny oedd gwedi eu darparu yn gadwedig o'r dechreuad.

Mae hyn yn y gwrthwyneb i'r ysgrythyrau fydd yn dywedyd, fod Crist gwedi marw dros bob dyn, me- gys ag y gwelir ; * sef bod Duw yn cwylltysio pob dyn yn gadwedig, a'u dyfod i wybodaeth y gwirionedd,

* 1 Tim. ii. 4, 5, 6, 7.

canys un Duw fydd, ac un Cyfryngwr hefyd rhwng Duw a dynion, y dyn Crist Iesu : Yr hwn á roddes ei hunan yn bridwerth dros bawb, i'w dystiolaethu yn yr amserodd priodol. I'r hwn, ebai Paul, i'm gosodwyd i yn bregethwr, ac yn apostol. ^b Felly mae yr un apostol yn dywedyd, fod Crist gwedi marw tros bawb : Fe á brofoedd farwolaeth tros bob dyn : Efe yw yr iawn tros ein pechodau ni : Ac nid tros yr eiddom ni yn unig, eithr tros bechodau yr holl fyd. Felly efe á gyhoeddoedd yr Angel i'r bugeiliaid, ddyfodiad Crist : Yn newyddion da o lawenydd mawr i'r holl bobl : Ac yr oedd lliaws o lu nefol yn canu gogoniant i Dduw yn yr uchelder, ac ar y ddaiar tangnefedd, ac ewylllys da i ddynion.

Ac mewn gwirionedd, mae fy nalenau hyn yn rhy fyr i gynnwys, ond

^b 2 Cor. v. 15. Heb. ii. 9. 1 Iean ii. 2.
Luc. ii. 10. 13.

y chydig o lawer o'r cymhellion, a'r gwahoddion y mae Duw yn eu cynnyg i bechaduriaid: 'Dowch atafi bawb y fydd yn flinderog, ac yn llwythog; a mi á cfmwythaf arnoch. Dyma y genadwri yr oedd, ac y mae Duw yn mhob oes yn danfon ei weinidogion arni, i alw pechaduriaid i gymmodi ag ef drwy Grist, yr hwn yw y goleuni, yr hwn à oleuoedd bob dyn à ddaeth i'r byd, ac á brofoedd farwolaeth dros bob dyn: Ac ef á roddwyd yn oleuni i'r cenedlodd, ac yn ie chydwr iaeth hyd eithafodd y ddaiar.

Dyma ddrws ie chydwr iaeth, gwedi ei agoryd i holl ddynol-ryw, y rhai à ofynant, ac á geisiant, ac á gurant, hwy á gant ddyfod i mewn, a'u derbyn gyda llawenydd. Hefyd mae rhâd Duw, yr hwn fydd yn dwyn yr ie chydwr iaeth, gwedi ymddangos i bob dyn.

Matth. xi. 28.

Wrth y pethau hyny, gallwn greda fod dydd ymweliad oddiwrth Dduw, drwy y rhâd, a'r goleuni, gwedi ei drefnu i bob dyn ar wyneb yr holl ddaiar; Canys nid oes un dyn can belled, yn un cwr i'r byd, nad yw Duw yn agos atto ef, os bydd iddo ei geisio. Pa le hefyd y mae yr un pechadur nâs adnabu ar amserodd argyhoeddiad oddiwrth y goleuni yn ei galon, a'i gydwybod, yn galw am edifeirwch, a gwellâad buchedd, gan addo heddwch iddo, os gwna ef ddaioni; hefyd gan ei fygwth â rhyw gospedigaeth am ei ddrygioni.

Felly yr hyd y byddo y goleuni yn tywynu, a'r rhâd yn ymddangos, a Duw drwy ei ysbryd yn ymryson â'r pechadur, fe ddichon iddo gael ei achub, a hyny gan yr Arglwydd, a thrwy ei fawr drugaredd ef; canys mae y rhâd, a'r goleuni, yn llwyr ddigonol i achub, ac i waredu pob dyn â roddo ufyddod iddo, pa wybodaeth

bodaeth bynag oddiallan y mae ef yn
 fyr o hono ; mae y rhâd, yr hwn fydd
 yn dwyn yr iechydwriaeth, yn dysgu
 i'r dyn ei holl ddyledfwyddau: ^dCanys
 trwy râd yr ydych yn gadwedig.
 Hefyd mae y goleuni, yr hwn à
 oleuoedd bob dyn à ddaeth i'r byd
 (yr hwn ydyw Crist, fel y dywedoedd
 ef ei hunan, Goleuni y byd ydwyfi ;
 yr hwn a'm dilynò ni rodia mewn
 tywyllwch, eithr efe á gaiff oleuni y
 bywyd) yn llwyr ddigonol ni arwain i
 iechydwriaeth, bob un à wrandawo
 arno tra y byddo ef yn curo ; a'r rhai
 à ddychwelant wrth ei gerydd, mae
 ef yn addo rhoddi o'i ysbryd iddynt,
 ac hysbyfu ei eiriau iddynt. Ond y
 rhai fydd yn gwrthod yr ymweliadau
 yma, mae yr Arglwydd yn eu gadel,
 ac y mae eu gwaed hwy ar eu penau
 eu hunain. ^e Hefyd, yn gymmaint
 ag i mi eich gwahoddi, ac i chwithau

^d Tit. ii. 12. Eph. ii. 8. Ioan viii. 12.

^e Diar. i. 23, 24.

wrthod, i mi estyn fy llaw, a neb heb ystyried: Am hyny mae Duw yn rhoddi pechaduriaid i fyny i gymmeryd eu ffydd eu hunain; yna y mae dydd eu hymweliad yn myned tros eu penau, a'r Arglwydd yn eu gadel. Am hyny nid oes neb a'u gweryd hwynt yn nydd cyfyngder.

Mae hyn yn gyfarrebol â geiriau yr apostol Paul, yn y lle y mae y rhai hyny yn ceisio craffu rhyw beth i ddadleu dros wrthodedigaeth. ' Beth os Duw, yn ewyllysio dangos ei ddigofaint, a pheri adnabod ei allu, â oddefoedd, drwy hirymaros, lestri digofaint, wedi eu cymhwyso i goll-edigaeth? Mae y gair hirymaros, yn arwyddo fod iddynt ddydd ymweliad, ond iddynt hwy wrthod: Am hyny yr oedd Crist yn wlo tros Gaerfalem, gan ddywedyd, ei bod hi i'w dinistrio, a'i gwneuthur yn gyd-wastad â'r llawr: ⁶ O herwydd nad

⁶ Rhuf. ix. 22.

⁶ Luc. xix. 44.

adnabuoſt amfer dy ymweliad. Eelly colledigaeth dyn fydd o hono ef ei hun, a'i iechydwriaeth fydd o'r Arglwydd: Yn Nghriſt y mae yr etholedigaeth yn ſcfyll; a'r cyfryw rai à gaffo eu himpio yn y winwydden, ac à orchfygo y byd, a Satan, a'i brofedigaethau, hwy à gant fwyta o'r manna cuddiedig; a rhoddir, iddynt gareg wen, ac ar y gareg henw newydd wedi ei ysgrifenu, yr hwn nid edwyn neb, ond y fydd yn ei dderbyn:

^a Dyma yr argraff nefol, ac enwau yr etholedigion, y fydd yn ysgrifenedig yn llyfyr ywyd yr Oen. ^b Ond rhyfgyus ydyw dynion, a hunanol? Nid oes dim à gymmer fwy o afael arnynt, na'r peth y byddont gwedi ei dderbyn oddiwrth eu heglwys eu hunain, drwy draddodiad, bydded mor gyfeiliornus ag y mynó, hwy à fynant ei fod ef yn wirionedd efangylaidd, dywedded Duw, a Chriſt, a'r

^a Dat. xxi. 27. ^b Dat. ii. 17.

ysgrythyr,

ysgrythyr, y peth à fynont; ond y peth à ddywedo yr eglwyswyr, a'r gynnulleidfa y byddo y dyn yn ci berchi, á fyn efe ei gredu, a'i ddilyn; a chyfrif yn gyfeiliornedd yn mhawb ereill, oni chredent yr un pethau, megys ag y gwelir mewn amryw o wyddorion ceimion, y rhai à ddaeth i mewn i blith Cristionogion yn y nôs o dywyllwch, pryd yr aeth yr eglwys i'r anialwch, a'r gau eglwys (sef y Rutain, Babilon) i eistedd ar y boblodd.

Felly, yn yr achos hyn, mae Duw yn dywedyd, * Nid ymhoffaf yn farwolaeth yr annuwiol: Ac nid oes ewyllys genyf i farwolaeth y marw: Ond y rhai hyn á ddywedant, fod Duw gwedi mynu, a darparu y rhan fwyaf o ddynol-ryw, i bechu, ac i farw yn dragywydd. Mae Duw yn galw yr annuwiolion, gan ddywedyd, Dychwelwch, dychwelwch, pahan y

* Ezek. xviii. 32. Pen. xxxiii. 11.

byddwch

byddwch feirw? Dychwelwch gaff hyny, a byddwch fyw. Maent hwythau yn dywedyd, Fod Duw yn dal yr annuwiolion dan ei ddarpariad o wrthodiad, nas gallant lai na phechu i'w colledigaeth.

Mae yr apostol yn dywedyd, fod Duw yn ewyllysio pob dyn yn gadwedig, a'i ddyfod i wybodaeth y gwirionedd. Ond hwy á ddywedant, Duw á ewyllysioedd, fe á fynoedd, ac á wnaeth y rhan fwyaf i golledigaeth; a'i fod ef yn cadw oddiwrthynt bob gwir wybodaeth, a phob moddion iechydwriaeth, fel nas gallant gael dim gafael arnynt.

Pe bawn yn myned yn y blaen yn y modd hwn, mi á allwn gasglu rhan fawr o'r ysgrythyrau, i ddangos mor wrthwynebol ydyw yr athrawiaeth yma yn erbyn Duw, yn erbyn ei drugareddau, a'i gariad, a'i ewyllys da tuag at holl ddynol-ryw: Hefyd mae hyn yn erbyn Crist, gan wncu-
thur

thur ei ddyfodiad, a'i farwolaeth, a'i brynedigaeth yn ddifudd i'r rhan fwyaf o ddynion, ond yn hytrach i chwanegu at eu barnedigaeth: Mae hyn yn gwadu y cymmod y mae Duw yn ei gynnyg i'r byd drwy Grift; mae yn gwadu yr Efengyl, yr hyn yw y newyddion da o lawenydd mawr i'r holl bobl; mae yn bodloni dynion, na wiw gofyn, na wiw ceisio, na wiw curo, yn groes i eiriau Crist, pryd yr oedd efe yn pregethu i'r torfeydd.¹ Mae y rhai hyn yn dywedyd hefyd, nas geill pechod mo'r bod yn foddion i golli yr un o'r rhai fydd gwedi eu hethol; ac nas geill y rhai gwrthod-edig wneuthur dim à fyddo yn foddion at eu hachub: Wrth hyn ni wiw i ddyn son am grefydd. O! mor groes ydyw hyn i eiriau yr Arglwydd trwy ei Brophwyd, yn y bennod à nodwyd o'r blaen o'i dechreu hyd ei diwedd.

¹ Mat. vii. 7, 8.

Welc, yr holl eneidiau, eiddo fi ydynt: Yr enaid à becho, hwnw à fydd marw, ^m Cyfiawnder y cyfiawn à fydd arno ef; a drygioni y drygionus à fydd arno yntau. Gwelwn o'r zo adnod hyd ddiwedd y bennod, yn gymhwys i'r uramcan, ac hefyd yn y bennod, xxxiii. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, lle y mae yn dangos yn eglur, mai pechod fydd yn gwahanu rhwng dynion a'u gwneuthurwr; ac mai eu dychweliad hwy atto ef fydd yn gwneuthur eu cymmod. Credwn gany hyny y dichon dyn annuwiol, urwy drugaredd, ddychwelyd at yr Arglwydd, tra byddo ef yn galw, yn gwahoddi, ac yn cymhell, yn estyn ei law, ac yn caro wrth ddrws y galon.

Dyma yr ammod à roddwyd i Cain, yn toron o'r greêdigaeth: ⁿ Os da y gwnai, oni chai oruchafiaeth? Ac oni wnai yn ddâ, pechod à orwedd wrth y drws. Yr ammodau yma fydd yn

^m Ezek. xviii. 4.

ⁿ Gen. iv. 7.

canlyn trwy yr ysgrythyrau o'u dechreu hyd eu diwedd. • Mae yr ysbryd, a'r briodasferch yn dywedyd, Dyred: A'r hwn fydd yn clywed, dywedded, Dyred: A'r hwn fydd â fyched arno deued; a'r hwn fydd yn ewyllysio, cymmered ddwfr y bywyd yn rhâd. Gan hynny coeliwn yr Arglwydd, credwn ei addewidion ef, go-beithiwn yn ei drugareddau; hyderwn yn Nghrist a'i aberth, yr hwn a'n prynoedd ni, ac â daloedd drosom, gan ei roddi ei hun yn bridwerth dros bechodau yr holl fyd.

Hefyd, rhown ufyddod i'r rhâd, a'r goleuni, yr hwn â roddwyd i ni yn ddawn, i'n harwain i'r iechyd-wriaeth, yr hon y mae efe gwedi ei pharotoi i ni wrth ein prynu.

Ymhellach mae y rhai hyn yn dal allan, mai yr Arglwydd â ddarpar-oedd i Adda gwympo; ac mai efe fydd yn gyru, ac yn peri i'r annuw-

• Datt. xxii. 17.

solion bechu, ac yn eu dal yn eu pechodau, fel y byddo ganddo achos cyfiawn i'w cospi hwy yn dragywydd am eu pechod; hefyd mai Duw â ddarparodd bob peth y fydd yn dyfod i ben.

Gwelwn yma mae y rhai hyn yn gwneuthur Duw yn awdwr pob drygioni; ac hefyd yn fwy anghyfiawn, creulon, ac annhrugarog, na'r rhai creulonaf o ddyinion, à glywsom ni erioed sôn am danynt: Canys pa le y mae, nag y bu yr un brenin, neu dywyfog, yr hwn à rwymai ei bobl à chadwynau heieirn mewn carcharau tywyll, cyn iddynt wneuthur dim i'w anfodloni, ac yno eu cadw tan y fath gloiau, a bariau, na byddai byth dichon iddynt ddyfod allan: A dyfod ar amserau, a'u galw hwynt i'r maes i weithio ei gynhauaf; ac eifieu iddynt ddyfod allan, eu cospi hwy a'r fath greulonaf o gospedigaeth?

O! pwy à gyfrifai hyn i'r Duw
 hwyrfrydig

hwyrfrydig i ddig, a mawr ei drugar-
edd, ac edifeiriol am ddrwg? Pa le
gan hyny y mac yr athrawiaeth gy-
feiliornus yma, yn caniatáu fod i
ddial ddim llaw yn ngholledigaeth
dynion, ac nas geill ef dwyllo, na
chael neb, ond y cyfryw y mac Duw
gwedi eu darparu, a'u parotoi iddo.

Beth á ddywedwn ni wrth hyn? Ai
nis gwyddai Petr, pa beth yr oedd
efe yn ei ddywedyd? Un ai ffol ac
ynfyd oedd diafol, yr hwn oedd mor
drafferthus, ^p Megys llew rhuadwy,
yn rhodio oddiamgylch, gan geisio y
neb à allai ei lyncu? Ond efe à wyr
Satan yn well na hyn, nad ydyw Duw
yn gwneuthur dynion, o unfwydd
iddo ef; ac nad yw ef yn cael neb
ond à ddalio yn ei faglau, a'i rwydau,
trwy ei dwyll, a'i abwyd.

Efe ydyw gelyn dynion, a gelyn y
gwirionedd; efe à heuoedd yr efrau
yn y maes, efe fydd yn twyllo, ac yn

flygru dynion, gan eu gwnenthur yn blant i'r drwg; megys ag y dywedoedd Crist, ' A'r efrau yw blant y drwg: A'r gelyn yr hwn a'u heuoedd hwynt y diafol. Y gelyn yma à dwyloedd y dynion cyntaf i bechu yn erbyn ewyllys Duw a'i orchymmynion: Ac efe fydd yn gweithio yn mhiant yr anufyddod, ac yn dal pechaduriaid yn gaeth wrth ei ewyllys, yn ei garcharau tywyll.

Ond mae Crist gwedi i'r Tâd ei ddanfôn: ' A'i enneinio i efangylu i'r rhai llariaidd, i rwymo y rhai ysig eu calon, i gyhoeddi rhyddid i'r caethion, ac agoriad carchar i'r rhai fydd yn rhwym. ' Satan à aeth allan i dwyllo y cenedlodd fydd yn mbedair congl y ddaiar, Gog a Magog, i'w caflu hwy ynghyd i ryfel, rhif y rhai fydd fel tywod y môr. ' Ond Crist à

' Mat. xiii. 38, 39

' Eſay lxi. 1. Luc. iv. 18. ' Dat. xx. 8.

' Eſay xlix. 6. Eſay xlii. 7.

roddwyd, yn oleuni y Cenedlodd, ac yn iechedwriaeth hyd eithafodd y ddaiar. I agor llygaid y deillion, i ddwyn allan y carcharawr o'r carchar, a'r rhai à eisteddant mewn tywyllwch, i'r goleuni; i gymmodi rhwng Duw a dynion; i ddattodi gweithredodd diafol, yr hwn à wnaeth y gwahaniaeth.

Dyma yr iechedwriaeth gyffredin à brynoedd Crist, i holl ddynol-ryw â'i werthfawr waed ei hun; a'r help à roddes efe iddynt, pryd yr addawoedd ef, y cai hâd y wraig figo pen y farph. Ac fel y daeth y clwyf marwol, trwy bechod, ac anufyddod Adda, ac à redoedd dros y cwbl, ac i bob cwr o'r byd; felly, trwy Grist a'i aberth, yr hwn à ddarparwyd i farw er dechreuad y greedigaeth, hwn yw yr amddiffyn fydd gwedi ei roddi i ganlyn y clwyf, can belled ag y mae gwedi myned.

I'r

Pr Duw tragywyddol, yr hwn y mae ei drugareddau yn rhagori ar ei holl weithredodd, y byddo parch, ac ufyddod, anrhydedd, a gogoniant, yr hwn fydd yn deilwng byth, ac yn ddiddiwedd.

Mae cainc arall o'r un athrawiaeth, lle maent yn dywedyd, y rhai à gaffo unwaith râd gan Dduw, mae yn analluadwy iddynt byth gwympo oddiwrth y rhâd, na cholli eu hiechyd-wriaeth.

Mae hyn hefyd yn wrthwynebol i'r ysgrythyrau à henwyd o'r blaen, lle yr ydys yn dywedyd yn helaeth, Mai pan ddychwelo y cyfiawn oddiwrth ei gyfiawnder, a gwneuthur atwired, ni chofir ei gyfiawnder mwyach iddo; ond am y pechod à wnaeth, efe à fydd marw. * Hefyd mae Crist ei hun yn dywedyd mai efe ydyw y wir winwydden, a'i Dâd yw y llafurwr. Pob cangen ynddo ef heb ddwyn

* Ioan xv. 1.

ffrwyth, y mae y Tâd yn ei thynu ymaith. Ac, medd Crist, Onid crys un ynosi, ef â dafir allan, megys cangen, ac â wywa; ac y maent yn eu casglu hwynt, ac yn eu bwrw yn y tân, a hwy â losgir. Felly mae yn ddichon i gangenau, â fyddo unwaith gwedi eu himpio yn y winwydden gael eu tōri ymaith, o herwydd anffyddlondeb.

Mae hyn hefyd yn wir cyfattebol â geiriau yr apostol, pryd yr oedd ef yn ysgrifenu at y rhai yr oedd ef yn eu cyfrifo yn etholedigion; a'u bod gwedi eu himpio yn y wir winwydden. Mae efc yn eu rhybuddio, gan ddywedyd: "Gwel, am hyny, ddaioni a thosturi Duw; sefi'r rhai â gwymptasant, tosturi; eithr daioni i ti, os arosi yn ei ddaioni ef; os amgen, tōrir dithau hefyd ymaith.

Mae hyn yn rhedeg yn gyson gyda ffrwd yr ysgrhythrau, i rybuddio y

* Rhaf. xi. 22.

Cristion i ymgadw ar ei wiliadwriaeth, rhag mewn un modd, megys ag y twylloedd y farph Efa, iddo yntau gael ei dwyllo; canys mae yr un ^aapostol yn dywedyd, am y rhai à oleuwyd unwaith, ac à brofasant y rodd nefol, ac à wnaethbwyd yn gyfranogion o'r Ysbryd Glân, ac à brofasant ddaionus air Duw, a nerthodd y byd à ddaw. Pan syrthiai y rhai hyn drachefn, fod yn annalluadwy iddynt adnewyddu edifeirwch, am eu bod yn ailgroeshoelio iddynt eu hunain Fâb Duw.

Am hyny mae efe yn annog y Saint ymhlith y Galatiaid, gan ddywedyd, ^bSefwch gan hyny yn y rhyddid â'r hon y rhyddâoedd Crist ni, ac na ddalier chwi drachefn dan iau caethi- iwed. Ac y mae yr apostol ^cPetr yn tyftio yn helaeth i'r un amcan. Ni welaf fi mo'r cymmaint achos i gasglu

^a Heb. vi. 4, &c. Pen. x. 26. ^b Gal. v. 1.

^c Pet. ii. 20, 21, 22.

llawer o ysgrythyrau, i wirio fod yn ddichon i ddynion lithro, a chwympo oddiwrth gyflwr rhâd; a chwedi eu golchi, ymdreiglo yn y dom: Yn gymmaint nas gwn i pa le y mae yr un ysgrythyr yn dywedyd, neu yn gwirio, nas dichon hynny fod; canys fe à gwympoedd rhai o'r * Angelion, gan adael eu trigfanau; fe à gwympoedd Adda, ac fe à fyrthioedd milodd o'r pererinion i faglau Satan, gwedi iddynt gael adnabyddiaeth o Ysbryd Duw i'w harwain a'u goleuo.

Mae hyn yn annogaeth i holl weision Duw, i fod yn ofalus, yn ffyddlon, ac yn wiliadwrus, rhag pan ddel eu Harglwydd, iddo eu cael yn cysgu; a'r gwaith heb ei wneuthur.

* Pct. ii. 4. Iud. i. 6.

YR WYTHFED BENNOD.

O Bertbynas Erelliadau.

MEWN gwirionedd, mawr yw dirgelwch anwiredd yr hwn a weithioedd, ac fydd yn gweithio, yn nhywyllwch calonau dynion yn mhob oes o'r byd, yr hen Satan, yr ysbryd cyfrwys, tywyll, yr hwn fydd yn gweithio yn y nôs, ac yn troi y gwinllanodd, y rhai à blannoedd Duw; i ddwyn grawn gwylltion: Ac efe á ddechreuoedd weithio yn yr Eglwys yn foreu o'r Gristionogaeth, gan yntdangos yn angel goleuni: Ac fel ag yr oedd Crist yn danfon apostolion, yr oedd Satan yntau yn danfon apostolion, y rhai oedd yn ymrithio yn apostolion i Grist, ac yn weinidogion cyfiawnder: Etto er hyny yr oedd Duw yn cario ei waith yn y blaen: a'r wir Eglwys, a'i gweinidogion oedd yn

yn llwyddo, a'r Cristionogion yn amlâu; am hyny y diafol á lidioedd, ac à ymddangosoedd eilwaith yn ei liw ei hunan, yn llew dinistriol, ac à aeth i mewn i galon Nero i erlid, ac i garcharu, i ladd, i losgi, ac i labyddio wyn a defaid Crist.

Ac er hyny yr oedd gwaed y Cristionogion yn hâd i'r Eglwys; er merthyru llawer, etto yr oedd y Cristionogion yn amlâu. Felly efe à ganlynoedd ddeg o erlidiadau trymion ar y Cristionogion, tan yr emherodron paganaidd o Rufain; er hyny yr oeddynt yn amlâu.

Ond y ffordd yr oedd Satan yn gorchfygu fwyaf, oedd trwy oeri y cariad, a gadel i ddynion dderbyn yr addefiad o Grift a Christionogaeth; ac o oes i oes tywyllwch yn tewâu, anwiredd yn amlâu, ymbleidiau, ac ymrysonau yn dyfod i mewn: Llai o'r ysbryd, ac o'r rhâd, ac o'r ysbrydoliaeth nefol: Ond gosod i fyny fwy
fwy

fwy o ofodiadau, a defodau ; a rhoddi fwyfwy o bwys arnynt, ac yno syrthio allan o'u plegid, pa fodd i'w harfer, a'u trefnu ; y naill à fynai y naill ffordd, a'r llail ffordd arall ; yno tòri allan yn ffyrch, ac yn gangenau, yn amryw ymbleidiau, tybiadau, ymraniadau dinistriol, ymladd, a thywallt gwaed eu gilydd, yn erlid, ac yn lladd Cristionogion ynghylch eu crefydd.

Dyma Satan gwedi cael yr orucha-afiaeth, trwy wneuthur Cristionogaeth yn dywyllwch, ac yn anialwch, a'r Eglwys yn gau Eglwys, sef yn Butain, i eistedd mewn awdurdod, ar boblodd, a thorfeydd, a chenedlodd, ac ieithodd. Hi à gafodd eistedd hefyd ar y bwystfil, yr hwn oedd yn bènau, ac yn gyrrn, sef y gallu daiarol, yr hwn oedd elyn i'r wir Eglwys : ^b A'r wraig oedd wedi ei dilladu â phosphor, ac ysgarlad, ac wedi ei gwychu

^b Dat. xvii. 4.

ag aur, ac â main gwerthfawr, a pherlau, a chanddi gwpan aur yn ei llaw, yn llawn o ffeiddwch ac aflen-did ei phuteindra. Dyma fel yr oedd y Butain wedi ymdrwfio â defodau, a thraddodiadau allanol, a gosodaethau eglwyfig, gan ymrithio yn ogoneddus y'ngolwg y boblodd, y rhai yr oedd hi yn eistedd arnynt, ac yn eu twyllo, gan ddal y gwpan aur, fef addefiad o Gristionogaeth, a phob gau ymddangosiad, twyll, a rhagrith, ond bod bydreddi o'r tu fewn; Er hyny efe â weloedd Ioan, ar ei thalcen, henw wedi ei ysgrifenu, dirgelwch^c Babilon fawr, Mam Puteiniaid, a ffeiddwch y ddaiar. Efe â weloedd hefyd y wraig yn feddw gan waed y faint, a chan waed merthyron Iesu, ac efe â ryfeddoedd â rhyfeddod mawr.

Yr ysbryd gelynol, yr hwn oedd yn y Paganiaid, yn erlid Crist a'i Eglwys, gwedi myned i mewn i'r bobl,

^c Dat. xvii. 5, 6.

y rhai

y rhai oedd yn dal addefiad y Gristionogaeth. Felly y daeth Eglwys Rufain yn waedlyd, ac yn erlidgar i ladd, i losgi, ac i ferthyru y rhai à ddanfonai yr Arglwydd attynt, neu à gyfodai ef yn eu plith, i ddwyn tyftiolaeth yn erbyn eu llygredigaeth, a'u drygfucheddau, a'r coelgrefyddau, yn eu mysg hwynt.

Gwedi iddynt, fel hyn, ymadel â'r gwirionedd, a cholli y golwg ar Grist, yr hwn, yn y wir eglwys, oedd yn ben, ac yn llywodraethwr yn ei faint a'i ddilynwyr, yna y gosodasant Esgob Rhufain i fod yn ben i'r gau Eglwys; ac wedi hyny nid y peth à ddywedai Crist oedd i gymmeryd sylw o hono, ond y peth à ddywedai y Pâb, a'r Eglwys. Arglwydd y cynhauaf à ddywedoedd wrth ei weision, Peidiwch a thynu yr efrau; gadewch iddynt gydtyfu â'r gwenith hyd amser y cynhauaf: Ond y Pâb a'r Butain, y rhai fydd yn galw y gwenith (sef
 e plant

plant y rhâd) yn efrau, â-ddywedant tynwch liwn igyd; ac felly Satan â fynai ddiwreiddio y gwirionedd a chrefydd bur allan o blith dynion. Ysbryd tywyll, llidiog, ymddialgar, anghristionogol, ydyw ysbryd erlidiaeth, yn mha ddyn bynag, neu yn mha bobl bynag y byddo yn ymddangos; gelyn y gwirionedd ydyw yr anian filain, felltgedig, â ddechreu-oedd ymddangos yn amfer Cain; a'r ddinas fawr hôno, sef Babilon, â ddechreu-oedd ofod ei fylfeini y'nghalonau dynion yn foreu o'r greedigaeth; canys fe â ddywedpwyd am dani: Mai ynddi hi y caed gwaed prophwydi a faint, a phawb or â laddwyd ar y ddaiar.

Felly yr ysbryd a'r anian ddrwg, a fu yr achos i ladd y prophwydi, ac i erlid y bobl dduwiol yn mhob oes; canys yr oedd, ac y mae gelyniaeth yn yr ysbryd sarffaidd yn erbyn Crist, ac yn erbyn ei faint ef: Felly

yr

yr oedd yr Arglwydd yn danfon ei gènadon, fel wyn, ymysg bleiddiaid, i gael eu herlid, a'u dwyn ger bron brawdleodd i'w lladd, i'w merthyru, er mwyn ei enw ef, yr hwn yr oedd y byd yn ei gasâu.

Gan hyny yr hen ddiabol, gelyn pòb daioni, fydd yn cynhyrfu ei weision i erlid y rhai diniwaid, ac mae yn perthyn i erlidiwr gael dap beth i'w gymhwyso at erlidiaeth, cael mwgwd y fagddu ar ei lygaid, fel nas gwelo pa beth y mae ef yn ei wneuthur. Canys efe á ddywedoedd Crist wrth ei ddisgyblion:⁴ Hwy a'ch bwriant allan o'r Synagogau; ac y mae yr awr yn dyfod y tybia, pwy bynag a'ch lladdo, ei fod yn gwn-cuthur gwafanaeth i Dduw! Mae yn perthynu iddo hefyd, gael serio ei gydwybod â haiarn poeth, rhag iddi ddolurio, a gwaedu wrth ladd, ac arceithio yr wyn, a'r rhai diniwaid.

⁴ Ioan xvi. 2.

Ond yn y dallineb yma, a'r creulondeb, y bydd yr erlidwyr yn ymgynghori ynghyd: Deuwn ni wyn a defaid Crist, gadewch i ni ladd y bleiddiaid. Pa le y clywsom ni fod y defaid yn lladd y bleiddiaid? Nid oes yr un ysgrythur, na dim cynnelwau nag un rheswm â ddywed i ni y fath beth: Ond mae yr erlidwyr yn eu dangos eu hunain yn fleiddiaid, a'r rhai y byddont hwy yn eu herlid, yn ferthyron Iesu.

Felly dallineb ac anwybodaeth, creulondeb, lliid, cenfigen, a chafineb i bob daioni, â fydd yn eistedd yn farnwyr yn mrawdleoedd Babilon, pryd y byddo dilynwyr Iesu, yn cael eu barnu i ddyoddef dros ei enw ef; ac yn y llyfodd yma, ni i wiw neb ofyn, pa ddrwg â wnaeth y pererin, ond ymaith â'r cyfryw un: croger, llofger, croeshoelïer, croeshoelïer ef! * Dyma y triniad â gafodd Crist ei hunan,

* Luc. xxxiii. 2, 5, 21.

blaenor y merthyron, yn y frawdle Fabilonaidd. Ni bu gwiw i Pilat, yn ei lys ei hunan, ddadleu dros yr Iesu; eu hachwyn hwynt yn ei erbyn ef, oedd, ei fod ef yn gwyrddroi y bobl, ac yn dyfgu trwy holl Iudea: Am hyny, hwy á fynent ei groeshoelio. Ond Pilat á ddywedoedd, Nid wyfi yn cael dim bai ar y dyn hwn: Efe á ddadleuoedd drachefn, ei fod ef wedi ei holi; a Herod gwedi ei holi ef; ac na chawsent ddim bai ynddo, na dim yn haeddu marwolaeth; am hyny efe a'i ceryddai, ac a'i gollyngai ymaith. Yno yr holl liaws á lefasant ar unwaith, gan ddywedyd, bwrw hwn ymaith, a gollwng i ni Barrabas yn rhydd: Yr hwn oedd yn rhwym am lofruddiaeth. Am hyny Pilat á ddywedoedd wrthynt drachefn, gan ewyllysio gollwng yr Iesu yn rhydd. Eithr hwy á lefasant arno, gan ddywedyd, Croeshoelia, croeshoelia ef! Ond Pilat á ddadleuoedd, gan

23 ddywedyd,

ddywedyd, Canys pa ddrwg á wnaeth efe? Ni chefais i ddim achos marwolaeth ynddo, am hyny mi a'i ceryddaf, ac a'i gollyngaf yn rhydd. Hwytthau á fuant daerion, á llefau uchel, gan ddeifyfu ei groefhoelio ef: A'u llefau hwynt, a'r archoffeiriaid á orfuant.

Dyma y triniad à gafoedd y Meistyr, yr hwn á dóroedd y brifg i'w Saint, a'i Ferthyron, gan ddangos iddynt gynnelwau nefol, efengylaidd, pa fodd i'w ddilyn ef trwy erlidiaeth, gan ddangos ei athrawiaeth, a'i anian bur yn ei ddyoddefaint, yr hwn á ddywedoedd, Cerwch eich gelynyon, bendithiwch y rhai a'ch mellithiant: Gwnewch dda i'r fawl a'ch casânt, a gweddiwch tros y rhai à wnel niwed i chwi, ac a'ch erlidiant.

Felly pan arweiniwyd ef i'w groefhoelio, a'r gelynyon creulon yn curo hoelion drwy ei gnawd, efe á dosturioedd

ioedd wrthynt. Dyma yr anian nefol, yr hon sydd yn yr Oen; a'r ysbryd efengylaidd, yr hwn y mae efe yn ei gyfranu i'w ddilynwyr yn eu ddyoddefiadau. Yna efe á weddioedd drostynt, gan ddywedyd, O Dâd, maddeu iddynt: Canys ni wyddant pa beth y maent yn ei wneuthur. A'r un cyntaf á ddilynoedd ei Feistyr mewn merthyrddod, oedd Stephan, yr hwn oedd gwedi derbyn o'r un ysbryd, rad, a rhinwedd, i'w gymhwyso i oddef am ei dystiolaeth, pryd yr oedd y dynion yn filain, ac yn gythreulig, yn ei guro ef â meini, i'w farwolaeth: 'Efe á ostyngoedd ar ei liniau, ac á lefoedd â llef uchel, Arglwydd, na ddod y pechoſ hyn yn eu herbyn. Dyma yr anian efengylaidd, drugarog, faddeugar, yr hon nid yw yn casâu neb, yn cenfigenu wrrh neb, nag yn chwennych drygu neb, ond daioni pob dyn. Tyſtiolaeth

' Act. vii. 60.

cenadon

cenadon Duw yn mhob oes, oedd y gwirionedd; ac am ddywedyd y gwir, y byddent hwy yn cael eu casâu, a'u herlid.

Am ddywedyd y gwir y rhoddwyd
 * Michea yn y carchardy, i'w fwydo
 â bara cystudd, ac â dwfr blinder:
 Am ddywedyd y gwir, y bwriwyd
 † Ieremi i'r daiardy dwfn: Am
 ddywedyd y gwir y cafoedd dilynwyd
 Iesu eu casâu, a'u herlid gan yr
 ysbryd creulon yn mhob oes o'r byd.
 Nid oedd wîw i'r Cristionogion, yn y
 brif Eglwys, ddadleu eu diniweid-
 rwydd o flaen y Paganiaid; nid
 oedd dim ond eu merthyru am dyst-
 iolaeth Iesu, ac am nas addolent eu
 gau Dduwiau hwynt.

Nid oedd wîw i'r Protestaniaid,
 ac amryw ereill, pryd yr oeddynt yn
 adferu crefydd, ddadleu mo'u diniw-
 cidrwydd yn llys Esgobion Rhufain;
 na gofyn, Pa ddrwg á wnaethom ni?

* 1 Bren. xxij. 27. † Ierem. xxxviii. 6.

Ond am eu tystiolaeth yn erbyn llygredigaeth, a choelgrefydd y Papyddion; nid oedd dim ond eu difetha â phob dihenydd creulon.

Nid oedd wiw i'r Cyfeillion, yn Lloegr Newydd, o flaen y frawdle hōno, cfyn, Pa ddrwg â wnaethom? Pa gyfraith â dōraſom? Ond am eu dyfod hwy yno i ddwyn eu tystiolaeth yn erbyn llygredigaeth, nid oedd dim ond eu crogi hwynt.

Felly ar yr un achos yr oedd Crist, a'i brophwydi, a'i apostolion, a'i holl genadon, yn mhob oes, yn goddef, sef am eu tystiolaeth i'r gwirionedd, yr hwn nis gallai y byd mo'i dderbyn: Canys nid oeddynt hwy yn llefaru â'r geiriau à ddyſgir gan ddoethineb dynol, ond à ddyſgir gan yr Ysbryd Glân. ¹ Ond dyſgeidiaeth yr Ysbryd Glân, fydd allan o gymmeriad ymysg doethion y byd hwn; canys ynfydrwydd ydyw yn eü

¹ 1 Cor. ii. 13.

golwg. Crist ydyw y maen, yr hwn
 â wrthodoedd yr adeiliadwyr yn
 mhob oes, sef doethion y byd hwn;
 am hyny fe â gyfrifoedd Duw
 ddoethineb y byd hwn, yn ynfyd-
 rwydd; am eu bod yn derchafu
 doethineb a dysgeidiaeth ddynol, o
 flaen yr un ysbrydol: Ac am eu bod
 yn gwrthod y maen gwerthfawr,
 craig yr oesodd, ffynnon y dwfr byw,
 ac yn ei gasâu ef, a'i gënadon, a'i
 gënadwri: Beth gan hyny ydyw y
 gënadwri, y mae Crist a'i gënadon yn
 ei hadroddi ymlith plant y byd hwn,
 i beri iddynt ddigio, a llidio wrthynt,
 ond efengyl yr iechydwriaeth, sef
 galw dynion oddiwrth Satan at Crist,
 o deyrnas y tywyllwch i deyrnas Mâb
 Duw, ac i'w oleuni ef: Maent hefyd
 yn galw allan o Fabilon bobl yr
 Arglwydd, fel na byddont gydgyfran-
 ogion o'i phechodau hi, ac na dder-
 byniont o'i phlaau hi, gan alw pawb
 i'r dyfrodd, ac i brynu gwin a llaeth,
 heb

heb arian ac heb werth. Yn erbyn hyn mae Satan yn cyffroi, rhag colli ei ddeiliaid, ac yn cynhyrfu trigolion y ddaiar, y rhai à feddwasant gan win puteindra y ddinas fawr; hefyd ei marchnatâwyr, rhag colli eu helw, a'i gwyr mawrion, y rhai á fuant fyw yn foethus ynddi, gan borthi eu trachwantau, hwy á gydunant i ryfela yn erbyn yr Oen, ac yn erbyn ei Saint; ond arfau milwriaeth gweision i Grist, nid ydynt gnawdol, ond ysbrydol, ac yn yr ysbryd addfwyn, gwedi iddynt adnabod ofn Duw, maent yn ^kannog ereill, gan eu cynghori, mewn cariad ac ewyllys da i'w cyrph a'u heneidiau, gan ddymuno arnynt eu cymmod â Duw; gan ddangos iddynt ymarweddiad a chynnelwau da, amynedd, a dyoddefgarwch tuag at eu hennill, fel y dywedoedd yr apostol Iago, 'Pwy fydd wr doeth a deallus yn eich plith,

^k 2 Cor. v. 11. ^l Iago iii. 13, 14. 15, 16, 17.

drwy ymarweddiad da, ei weithredodd mewn mwynedd dra doethineb. Eithr od oes gennych genfigen chwerw, ac ymryson yn eich calon, na fyddwch ffrostwyr, a chelwyddog yn erbyn y gwirionedd. Nid yw y doethineb hyn yn disgyn oddi uchod; ond daiarol, anianol, cythreulig yw. Canys lle mae cenfigen ac ymryson, yno y mae terfysg, a phob gweithred ddrwg. Eithr y doethineb fydd oddi uchod yn gyntaf, pur ydyw, wedi hyny heddychol, boneddigaidd, hawdd ei thrin, llawn trugaredd a ffrwythau da, diduedd, a diragrith.

Dyma y ddoethineb à ennill ar galonau dynion tuag at eu troi at Dduw, nid eu gyru drwy drais, a nerth braich ac arfau cnawdol. Mae yn hawdd ddigon i aelodau o'r wir Eglwys gael eu twyllo gan Satan, i ddal allan ryw bynciau cyfeiliornus, nas geill yr Eglwys oddef monynt.

Pa beth gan hyny á wneir i'r cyfryw rai? Ond ar ol annog a chynghori, onis gellir eu hennill, eu troi o undeb yr Eglwys, ac yno eu gadel gyda y rhan arall o ddynol-ryw, i sefyll neu i syrthio i'w meistr eu hunain. Beth gan hyny, pan yw yr Eglwys mewn awdurdod, a'r penaethiaid a'r swyddogion yn aelodau o honi, ai nid yw yn gyfreithlon i'r swyddogion arfer cerydd, mægys pridwerth a charcharau, tuag at droi y rhai cyfeiliornus i'r ffordd?

Mewn gwirionedd nid erlidiaeth, sef eu hyspeilio, a'u carcharu, á ddaw byth â dynion i garu crefydd y rhai à fyddo yn eu herlid; ond mae hyny yn rhoddi y fantais iddynt, i'w siccrâu, a'u cryfâu yn eu ffordd, a'u cyfrif eu hunain yn goddef erlid er mwyn Crist, a'u cydwybod; gan edrych ar eu herlidwyr, eu bod yn gretlon, ac yn annhrugarog: Canys peth creulon ydyw erlidiaeth, y'ngolwg pawb y
R
fydd

fydd yn goddef dano; ond mae yn naturiol, ac yn dygwydd yn rhy gyffredin ymhlith addefwyr Crêd, pan elont i fewn awdurdod, i gyfodi erlid yn erbyn y rhai â fyddo heb allu-uno â hwynt mewn crefydd. Mae hyn hefyd yn groes i anian Crist, ac i'w orchymmynion, i'w gyfraith ef, a'i deyrnas nefol, yr hon nid yw o'r byd hwn, ac nid yw ei weision ef i ryfelu am dani ag arfau cnawdol, megys ag y gwelir yn ei athrawiaeth. Pryd yr oedd tref y Samariaid wedi gwrthod derbyn Crist: " Ei ddisgyblion ef Iago ac Ioan, pan welfant, á ddywedafant, Arglwydd, á fyni di ddywedyd o honom, am ddyfod tân i lawr o'r nef, a'i difa hwynt, megys y gwnaeth Elias? Ond efe á droes ac a'u ceryddoedd hwynt, ac á ddywedoedd, ni wyddoch o ba ysbryd yr ydych chi: canys ni ddaeth Mâb y Dyn,

* Luc. ix. 54, 55, 56.

i ddistrywio

i ddiltrywio encidiau dynion, ond i'w cadw.

Gwelwn belled oddiwrth yr Iesu, oedd dychwelyd dim ymddial, er bod gallu yn ei law; a'i fod ef yn ceryddu yr ysbryd hwnw yn ei ddisgyblion, ac yn ei lwyr amherchi, fel peth gwrthwynebol i'w anian ef, a'i deyrnas, a'i cfengyl: A chanfod yn anghyfreithlon, ac yn wrthwynebol i ffordd Crist, alw am dân o'r nefodd, i ddifetha y rhai ni fynent dderbyn mo hono ef; pa faint mwy anghyfreithlon ydyw cynneu tân ar y ddaiar i ddifa y rhai à fyddo yn credu ynddo, oblegyd nas gallant, o ran cydwybod, wnio mo'u crefydd yn gymhwys wrth lewys y swyddogion, a chredu, a dywedyd pob peth fel nhwythau? Ac os rhaid i bobl ddilyn crefydd y rhai à fyddo mewn awdurdod, ofer iddynt chwilio yr ysgrythyrau, a cheisio profi beth fydd dda i'r dyben tuag at ei ddilyn; canys mae yn

rhaidd iddynt gymmeryd crefydd y fwyddogion, neu ymadel a'r wlad, neu ymroi i farw dros eu crefydd.

Mae yr erlidwyr wrth erlid, a dadleu dros eu gwaith, yn cyfiawnâu yr holl erlidwyr creulon, a melltgedig, yn mhob oesfodd, oedd yn erlid pobl Duw; ond fe allai y dywedant, rhai drwg oedd y rhai hŷy gynt, a'r rhai da yr oeddynt hwy yn eu herlid, ond nid felly y mae y pryd hyn, ond nyni ydyw y bobl dduwiol fydd yn y ffordd, ac yr ydym ni yn ceisio troi y rhai cyfeiliornus i'r iawn, ac i ddychwelyd attom ni.

Ond dyma y ddadl, a'r esgus oedd gan yr holl erlidwyr yn yr oesfodd gynt, i geisio eu hefgufodi, a'u cysgodi eu hunain, a chyfiawnâu eu hachos? Wrth hynny gan fod erlidwyr pob oes, o'r un lais, pa faint mwy o wirionedd, fydd yn yr esgusion yma y'ngenau yr erlidwyr diweddar, mwy na rhai cynnar? Ofer iddynt ddywedyd, nyni ydyw

ydyw yr wyn, erlidiwn ar ol y bleiddiaid, oblegid hyd yn hyn o'r byd, yr wyn á gafodd ddyoddef fel y dywedoedd yr apostol, Pawb ar fydd yn ewyllysio byw yn dduwiol yn Nghrist Iesu, á erlidir.

Pan fyddo y gwir Gristion wedi llwyr fwriadu cadw gorchymmynion Crist, a'r fwyddogion yn gorchymmyn yn y gwrthwyneb, mae yn rhaid i'r ffyddlon oddef tros ei grefydd, doed â ddelo, a dywedyd, fel ^a Pedr ac Ioan, Ai cyfiawn yw, ger bron Duw, wrando arnoch chwi, yn hytrach nag ar Dduw? Bernwch chwi.

Mae yr oesodd diweddf hyn, yn gwirio yr un pethau; gwrthyn ydyw adroddi gymmaint á ddyoddefoedd y dynion á elwir Cfeillion * yn Lloegr, ac mewn lleodd eraill, am nas gallent dyngu er mwyn cadw

* Act. iv. 19.

* Ymhlith y Saefon cawfant yr enw cyffredia *Quakers*, fel yw hyn y *Crynwyr*.

gorchymmyn Crist, yr hwa á ddywedoedd, Na thwng ddim; ond hwynthwy á ddywedent, tyngwch; ond mae Crist gwedi rhoddi y gorchymmyn allan mor eglur a chyflawn, na ddichon holl blant Adda lygredig mo'i ddiddymu. Pryd yr oedd Crist yn dangos y rhagoriaeth, oedd rhwng ei gyfraith ei hunan, (sef cyfraith y cyfammod newydd) â chyfraith Moses: Ebai ef, ° Clywsoch ddywedyd gan y rhai gynt, Na thwng anudon; eithr tâl dy lwon i'r Arglwydd. Ond yr ydwyfi yn dywedyd wrthych chwi, Na thwng ddim. Dyma ef, yn y lle cyntaf, yn gorafun tyngu i'r Arglwydd, yr hyn oedd, dan yr hen gyfraith, yn orchymynedig: Hefyd, nag i'r nef, canys gorfeddfa Duw ydyw; nag i'r ddaiar, canys troedfainc ei draed ef ydyw; nag i Ierusalem, canys dinas y brenin mawr ydyw: Ac na thwng i'th ben,

°Mat. v. 33,34.

am na elli wneuthur un blewyn yn wyn, neu yn ddu. Eithr bydded eich ymadrawdd chwi, ie, ie; nage, nage: Oblegid beth bynag fydd tros ben hyn, o'r drwg y mae. Gwelwn fod Crist yma wedi gorafun pob math ar lwon, ac hefyd gorchymmyn; Na thwng ddim.

Ond mae llawer o'r rhai fydd yn cymmeryd arnynt fod yn Grifftionogion da, yn yr oesfodd hyn, heb weled mo'r angenrhaid, am gadw gorchymmyn Crist; am hyny hwy á ymdrechant i gasglu llawer o refymau, i geisio tasfu i lawr, a diddymu gorchymmyn, ac athrawjaeth Iesu: Ond pan fwyaf á gasglo y dyn doeth yn ei olwg ei hun, o ddadl ac o refymau, i wrthsefyll Crist, mwyaf y mae y dyn yn ei wneuthur ei hun yn elyn, ac yn wrthwynebwyr iddo; canys efe ydyw Awdwr y cyfammod newydd, a'r gwir ofodwr cyfraith; a'r prophwyd mawr, yr hwn y mae pob un i wrando arno,

arno, tan boen eu tòri ymaith : I ba le yr eiff y dyn, gan hyny, i hela, neu i gasglu dadl i sefyll dros ei waith yn tyngu ? Os eiff i gyfraith Moses, mae Crist wedi newid hòno : nid oes i ti ddim yno, oni's myni fod yn Iuddew.

Ond os deui di i chwilio y Testament Newydd, tydi á gei weléd yno fod yr apostol Iago, o'r un lais a'i feistyr, gan ei rod-di yn orchymmyn eglur, na byddai iddynt dyngu; gan ddywedyd, ^p Eithr o flaen pob peth, fy mrodyr, Na thyngwch, nag i'r nef, nag i'r ddaiar, nag un llw arall; eithr bydded eich ie chwi yn ie, a'ch nage yn-nage, fel na syrthioch i farnedig-aeth-

Gwelwn yma y ddwy dystiolaeth hyn o eiddo Crist a'i apostol, yn cydreddeg mór gyson, yn cau allan bob math o lwon. Yr oedd yr apostol yma hefyd yn ei orchymmyn o flaen pob peth, oblegid iddo ddyfod oddi-

^p Iago v. 12.

wrth

wrth ei feistyr mawr, sef Arglwydd yr Arglwyddi, a Brenin y Breninodd; ac hefyd dan y fath berygl, rhag iddynt syrthio i farnedigaeth.

Ond mae y dynion yn ceisio dal allan, na ddarfu i Grist na'r apostol orafun tyngu o flaen swyddogion, mewn ffordd o fod yn dystion ar achosion. Ond mewn gwirionedd, mae y tyftiolaethau yma o eiddo Crist a'i apostol, gwedi eu gweithio yn fodrwy mor gyfangadarn, nad oes dim lle i amser, nag i achos i dōri i mewn iddi.

Ond beth, pan alwer y cyfryw raj fydd am gadw y gorchymmyn yma, i ddyfod o flaen swyddogion, yn dystion ar ryw achos, pa beth á ddywedant? Onid ydyw Crist wedi dywedyd iddynt, a rhoddi y gair yn eu genau? Sef, Eithr bydded eich ymadrawd chwi, ie, ie, nage, nage: Oblegid beth bynag fydd tros ben hyn, o'r drwg y mae. A'r apostol hefyd,
Bydded

Bydded eich ie chwi yn ie, a'ch nage yn nage, fel na syrthioch i farnedigaeth. Ond mewn gwirionedd, mawr ydyw y rhagoriaeth fydd rhwng llais yr apostol, a llais y byd presennol, lle y mae ef yn dywed- yd, O flaen pob peth, na thyngwch ddim.

Hwythau â ddywedant, o flaen pob peth, mae yn rhaid i chwi dyngu. Ni chaniatânt hwy neb yn weinidog yn yr eglwys, heb iddo yn gyntaf dyngu, i dor-gorchymmyn Crist, megys pe baent yn barnu, nad yw dyn yn gymhwys i wafanaeth yn y byd, heb iddo yn gyntaf dyngu-

Ond ni byddai ond gweddol i'r dynion fydd yn cyfaddef Crist, onid allent beidio â thyngu, adel llonydd i'r rhai â fo yn chwennych peidio, o ran cadw y gorchymmyn. Dâd tragwyddol! Arglwydd nef a daiar! Goleua di ar blant dynion; tyn hwy allan o Babilon, y ddinas dywyll,
lle

lle mae y llid a'r genfigen, y balchder,
a'r ymryfon, a'r ymddial, a'r rhyfel-
odd, a'r tywallt gwaed; fymmud
hwynt i Ierufalem newydd, lle y mae
y goleuni, lle mae y cariad, lle mae
tangnefedd, undeb, heddwch, cym-
deithas â'u gilydd, ac â'r Tâd a'r
Oen, ymhlith yr holl ddinasyddion.

Y NAWFED BENNOD.

○ *Berthynas Anghrist, Dymchweliad
Babilon, y Bwystfil a'r gau Brophwyd.*

Y GENADWRI, yr hon yr oedd gweifion Duw gwedi ei derbyn ganddo, ac yn ei hadrawdd i ereill, mai goleuni ydyw Duw, ac ynddo ef nid oes dim tywyllwch; a'r gwaith yr oedd Duw yn eu gosod hwy arno oedd, troi dynion o'r tywyllwch i'r goleuni, o feddiant Satan at Dduw; fef o'r deyrnas dywyll, lle y mae diafol, yr ysbryd tywyll, yn rheoli, i'r deyrnas oleu, yr hon y mae yr Arglwydd Dduw yn oleuni iddi; ac i'r ddinas hono, yr hon ¹nid rhaid iddi wrth yr haul na'r lleuad i oleuo ynddi: Canys gogoniant Duw a'i goleuoedd, a'i goleuni hi ydyw yr Oen. A chenedlodd y rhai cadwed-

¹ Dat. xxi. 23, 24.

ig â rodiant yn ei goleuni hi. Ni bydd yr haul iti mwyach yn oleuni y dydd, a'r lleuad ni oleua yn llewyrch i ti: Eithr yr Arglwydd â fydd i ti yn oleuni tragywyddol, a'th Duw yn ogoniant iti. Dyma orchwyl y gwir apostolion, fef galw dynion at Dduw, yr hwn fydd oleuni, gwedi goleuo pob dyn; a'u galw hwy at Grifft, yr hwn yw goleuni y bywyd; a'r goleuni yma (yr hwn ydyw y Tâd a'r Mâb) â oleuoedd bob dyn â ddaeth i'r byd: A hon yw y farnedigaeth, ddyfod goleuni i'r byd, a charu o ddynion y tywyllwch yn fwy na'r goleuni: Canys yr oedd eu gweithredodd yn ddrwg. O herwydd pob un ar fydd yn gwneuthur drwg, fydd yn casâu y goleuni, ac nid yw yn dyfod i'r goleuni, fel nad argyhoedder ei weithredodd ef. Ond yr hwn fydd yn gwneuthur gwirionedd, fydd yn dyfod i'r goleuni, fel yr

* Esay lx. 19.

* Io. iii. 19.

teglurâer ei weithredodd ef, mai yn Nuw y gwnâed hwynt.

Felly y rhai fydd yn casâu y goleuni ynddynt eu hunain, maent yn casâu Duw, am ei fod yn eu hargyhoeddi am eu pechodau: Ac lle y maent yn caru y tywyllwch ynddynt eu hunain, y maent yn caru diafol, yr hwn fydd yn llefaru heddwch iddynt; er iddynt roddo yn ol chwantau eu calonau eu hunain.

Felly mae y gweinidogion y mae Duw a Christ yn eu danfon, yn cael eu casâu gan y byd, am eu bod yn dywedyd yn erbyn drwg mewn dynion: Am hyny yr oedd yr Iesu yn cyfuro ei ddisgyblion, gan ddywedyd, ' Os yw y byd yn eich casâu chwi, gwybyddwch gasâu o hono fyfi o'ch blaen chwi. Pe byddech o'r byd, y byd â garai yr eiddo: Ond oblegid nad ydych o'r byd, eithr i mi eich dewis allan o'r

¹ Io. xv. 18, 19.

byd, am hyny mae y byd yn eich casâu chwi.

Felly yn gymmaint ag nad oedd y byd yn gallu derbyn, na bodloni i'r cyfryw fath ar weinidogion, a'r rhai yr oedd Crist yn eu danfon; am hyny yr oedd, ac i mae y byd, yn darparu, ac yn cymhwyfo gweinidogion iddynt eu hunain, wrth eu bodd eu hunain, y rhai à ddywedant yr hyn à fyddo yn eu bodloni; felly hwy á bentyrant iddynt eu hunain athrawon (gan fod eu clustiau yn me: wino) y rhai à fyddo yn mawrygu eu hwynebaw hwynt, er mwyn budd. Mae y byd yn cymhwyfo ei weinidogion, drwy ei ysbryd a'i ddoethineb: Ac fel y dywedoedd Ioan, "Hwynt-hwy o'r byd y maent: Am hyny y llefarant am y byd, a'r byd á wrendy amynt. " Ac megys y clywfoch y daw Anghrist, yr awron hefyd y mae Anghristiau lawer, wrth yr hyn y

* Ioan, iv, 5. * I Ioan, ii, 18, 19.

gwyddom, mai yr awr ddiweddaf ydyw. Oddi wrthym ni yr aethant hwy allan, eithr nid oeddynt o honom ni, canys pe buafent o honom ni, hwy á arofasent gyda ni : eithr hyn á fu fel yr eglurid nad ydynt hwy oll o honom ni.

Dyma y gau Brophwydi, y rhai † dywedoedd. Crist am danynt, eu bod hwy i ddyfod i'w plith hwynt, yn ngwisgodd defaid, y rhai oedd i'w gochelyd, ac i'w hadnabod wrth eu firwythau. * A'r gau athrawon yma á ymlysgafant i mewn i'r Eglwys, yn nyddiau yr apostoliôn, y rhai oedd yn dwyn eu tyftiolaethau yn eu herbyn hwynt, megys ag y gwelir, 2 Cor. xi. 12, 13, 14, 15. Iudas iv. 8. 10, 11, 12, 16. 19. ac amryw leodd ereill: Felly llygredigaeth á dyfoedd ymhlith dysgawdwyr yr Eglwys, yr Esgobion yn myned yn wyr mawrion, i gael arhydedd yn †

* Mat. xvii. 15.

byd; yna myned i gybyddu ar ol parch a blaenoriaeth, lleodd uchel, ac awdurdod, ac arglwyddiaeth dros yr Eglwys, a thros y naill y llall; yna yr oedd yn rhaid cael elw mawr, a chyfoeth, i'w cynnal mewn anrhydedd: Hefyd yr oedd yn rhaid iddynt ddyfgu yn yr ysgolion, raddau, ieithodd a doethineb dynol, i'w cymhwyso i fod yn weinidogion yn yr Eglwys.

Felly, drwy fod llygredigaeth yma yn prifio o oes i oes, fe â ofodwyd bariau o flaen y rhai tylodion anllythyrenog ac annysgedig, i'w cau allan, na byddai iddynt ddim rhan yn y weinidogaeth: Yna Ysbryd Iesu a'i lywodraeth â gaewyd allan o'r Eglwys, ond llywodraeth, a doethineb, ac anrhydedd dynol, â ofodwyd i fyny yn ei le ef: Rhyfygu awdurdod i wneuthur eu gweinidogion yn ol eu hewylllys, a'u ffordd eu hunain, a phenodi iddynt gyfoeth ac anrhydedd y byd hwn; yna yr oedd

pob un i wynebu ar ol ei ffordd ei hunan, ac i edrych ar ol ei elw yn y cwr a'r lle, y byddai yr elw gwedi ei drefnu iddo. Dyna'r fath wiliedyddion oedd yn y dyddiau gynt, y rhai ni wyddent ddim. 'Ie cwn gwancus ydynt, ni chydabyddant a'u digon, a bugeiliaid ydynt ni fedrane ddeall. Dyma y fath fugeiliaid yr oedd Duw yn cyhoeddi gwae yn eu herbyn - Y rhai oedd yn eu porthi eu hunain, ac nid y praidd, gan ddywedyd, 'Y brasder â fwytwch, a'r gwlan â wisgwch, y brâs â leddwch, ond ni phorthwch y praidd: Ni chryfâsoch y rhai llefg, ac ni feddyginiaethafoch y glaf, ni rwymafoch y glaf, ni rwymafoch y ddrylliedig ychwaith, a'r gyfeiliornus ni ddygafoch adref; a'r golledig ni cheisafoch, eithr llywodraethafoch hwynt â thrais, ac â chreulondeb. Yr un cwyn oedd trwy y prophwyd

' Esay v. 10, 11.

" Eze. xxxiv. 2, 3, 4.

Ieremi, yn erbyn prophwydi Ierufalem, y rhai oedd yn cynnorthwyo dwylo y rhai drygionus, fel na ddychwel neb oddi wrth ei ddrygioni. * Y rhai á ddywedant wrth fy nirmygwyr: yr Arglwydd á ddywedoedd, bydd i chwi heddwch; ac wrth bob un fydd yn rhodio wrth amcan ei galon ei hun, y dywedant, ni ddaw arnoch niwed. Ni hebryngais i y prophwydi hyn, etto hwy á redafant: Ni leferais wrthynt, er hyny hwy á brophwydafant. A phe safafent yn fy nghyngor, a phe traethafent fy ngeiriau i'm pobl: Yna y gwnaethent iddynt ddychwelyd o'u ffordd ddrwg; ac oddiwrth drygioni eu gweithredodd. Y rhai á hudant fy mhobl á'u celwyddau, ac á'u gwagedd, a mi heb eu gyru hwynt, ac heb orchymyn iddynt: Am hyny ni wnant ddim lles i'r bobl hyn, medd yr Arglwydd.

* Ier. xxiii. 17, 21, 22, 23.

Hefyd, trwy Micah, ^b Fel hyn y dywéd yr Arglwydd am y prophwydi sydd yn cyfeiliorni ei bobl, Y rhai á frathant á'u dannedd, ac á lefant, heddwch: A'r neb ni roddo yn eu pênau hwynt, darparant ryfel yn ei erbyn. Eu penaethiaid á roddant farn er gobrwy, a'u hoffeiriaid á ddyfsgant er cyflog, a'r prophwydi á ddewiniant er arian: Etto wrth yr Arglwydd yr ymgynnaliant, gan ddywedyd; onid yw yr Arglwydd i'n plith? Ni ddaw drwg arnom.

Ac mewn gwirionedd, er bod gau athrawon yr amser diweddaf hyn, wedi cael eu gwychu á thlyfau y Butain: ac er iddynt ddal y gwpan aur, er hynymae yr un gwreiddyn yn dwyn allan yr un ffrwythau: Ac fel ág y nodoedd Crist hwynt, ^c Bleiddiaid rheibus ydynt: Wrth eu ffrwythau yr adnabyddwch hwynt. Felly yr oedd yr apostol Pedr yn rhoddi yr

^b Mic. iii. 5. 11.

^c Mat. vii. 15, 16.

un nodau, ar y gau athrawon; yr oedd ef yn dywedyd am danynt, eu bôd i ddyfod i blith y Cristionogion, y rhai ^d mewn cybydd-dod à wnant faeliant o honoch; barnedigaeth y rhai er ystalm, nid yw fegur a'u colledigaeth nid yw yn hepian: A llygaid ganddynt yn llawn godineb, ac heb fedru peidio â phechod: Yn llithio eneidiau anwadal, a chanddynt galon wedi ymgynnefino â chybydd-dra, plant y felltith: Wedi gadel y ffordd uniawn, hwy, à aethant ar gyfeiliorn, gan ganlyn ffordd Balaam, yr hwn à garoedd wobrwy anghyfiawnder.

Yr ysbryd cybyddus yma, à ddaeth i mewn i galonau rhai, yn Eglwys y Corinthiaid, yr hyn à baroedd i'r apostol Paul fod mor gaeth, nas gallai gymmeryd dim gan neb o honynt, i atteb ei angenrheidiau, rhag rhoi achlyfur iddynt. ^c Mal ag y mae ef

^a 2 Pedr. ii. 3, 14.

^c 2 Cor. xi. 9. 12, 13.

yn tyftio yn helaeth, modd y buafai ef mewn eifieu yn pregethu iddynt Efengyl Duw yn rhâd. A'r gweinidogion cybyddus hyny â gyfrifoedd ef yn gau ap stolion, gweithwyr twyllodrus, wedi ymrithio yn apostolion i Grift. Ac mewn gwirionedd, mawr yw y rhagoriaeth fydd rhwng gweinidogaeth a gweinidogion Crist, a gweinidogion a gweinidogaeth Anghrist, mae mor annhebyg ag ydyw dwfr a tân, goleuni a thywyllwch. Yr oedd Crist yn galw ei ddisgybion, o wyr anllythyrenog, ac yn ei cymhwyso trwy ei râd a'i ysbrydoliaeth. Ond mae yn rhaid i Anghrist gael ysgoleigion, a'u cymhwyso â doethiaeb dynol.

Yr oedd Crist yn cyfranu iddynt yn rhâd, o'i ddoniau ysbrydol, gan orchymmyn iddynt roddi yn rhâd, fel y derbyniefynt. Ond nid yw gweinidogion Anghrist yn cael yn rhâd; mae yn boen a thrafael fawr iddynt,
a thraul

a thraul llawer o arian; am hyny
 mae yn gostus i'r neb à dderbynio
 oddiwrthynt. Yr oedd cènadon Duw
 yn galw pobl at Grist, ffynnon y
 dwfr byw, fel y byddai iddynt gael
 yfed o ddwfr y bywyd yn rhâd, a
 phrynu gwin a llaeth, heb arian, ac
 heb werth; ond mae marchnatâwyr
 Babilon, yn galw pawb i'w gwerth-
 feydd hwynt, fel hyn, dowch attom
 ni a phrynwch; ac oni phrynwch,
 telwch; ac oni thelwch, ni à ryfelwn
 â chwi: Ond yr oedd yr apostol
 Paul yn dywedyd, 'Arian, neu aur,
 neu wisg neb, ni chwennytais. Ie
 chwi à wyddoch eich hunain, ddârfod
 i'r dwylaw hyn wasanaethu i'm cyf-
 reidiau, ac i'r rhai oedd gyda mi.
 Ond y mae y marchnadyddion yma,
 yn ormod gwyr i weithio a'u dwylaw;
 hwyntwy à fynant arian neu aur,
 yd, gwlan, ac wyn, a rhan o bob
 cynnydd à fyddo yn eiddo y pobl.

1° Aa x^o 22, 24

Yr

Yr oedd yr apostol yn dywedyd, angenrhaid â ofodwyd arnaf am bregethu yr Efengyl, ac y mae gwae i mi onis gwnaf. Ond nid oes ar y rhai hyn ddim angenrhaid am bregethu dim i neb, ond lle caffont y cyflog mwyaf. Nid oedd yr apostol yn peri iddynt gredu dynion, ond Duw, gan ddywedyd, neu â ydwyfi yn ceisio rhyngu bodd dynion? Canys, pe rhyngwn fodd dynion etto, ni byddwn wâs i Grist. Ond mae y rhai hyn am ryngu bodd dynion; am hyny nid ydynt weision Crist. Drachefn, medd yr un apostol, * Yr ydwyf yn hysbyfu i chwi, frodyr, am yr Efengyl â bregethwyd gennyfi, nad yw hi ddynol: canys nid gan ddyn y derbyniais i hi, nag i'm dysgwyd: Eithr trwy ddatguddiad Iesu Grist. Ond y mae y rhai hyn yn pregethu athrawiaeth, yr hon â alwant yn Efengyl, wedi ei derbyn a'i dysgu

* Gal. i. 10, 11, 12.

oddiwrth ddynion, ac nid trwy ddatguddiad Iesu Grist: Canys maent hwy yn gwadu datguddiad ysbrydol, yn y dyddiau hyn. Medd yr un apostol, ^b Nyni â dderbyniafom, nid ysbryd y byd, ond yr ysbryd fydd o Dduw. Y rhai yr ydym yn eu llefaru hefyd, nid â'r geiriau à ddyfsgir gan ddoethineb dynol, ond à ddyfsgir gan yr Ysbryd Glân,

Ond nid yw y rhai hyn yn addefu eu bod gwedi derbyn ysbryd Duw, na'r pethau y maent yn ei bregethu, wedi eu rhad-rododi iddynt hwy gan Dduw; na chwaith eu bod yn llefaru y geiriau à ddyfsgir gan yr Ysbryd Glân, ond y rhai à ddyfsgir gan ddoethineb dynol.

Bellach mae hi yn llawn bryd i ddynion ddeffroi o gwsg, a chilio allan o Babilon am eu bywyd; canys y llef o'r nef fy yn galw, ¹ Deuwch

^b 1 Cor. ii. 12, 13.

¹ Dat. xviii. 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12. 20.

allan o honi hi, fy mhobl i, fel na byddoch gydgyfranogion o'i phechodau, ac na dderbynioch o'i phlaau hi : oblegid ei phechodau hi á gyrhaeddafant hyd y nef, a Duw á gofioedd ei hanwireddau. Am hyny mewn un dydd y daw ei phlaau, sef marwolaeth, a galar, á newyn, à hi à lwyr losgir â thân ; oblegid cryf yw yr Arglwydd Dduw, yr hwn fydd yn ei barnu hi. Ac wylo am dani, a galaru trosti, á wna brennodd y ddaiar, y rhai à butciniasant, ac à fuan fyw yn foethus gyda hi, pan welont fwg ei llosgiad, drwy sefyll o hirbell, gan ofn ei gofid hi ; a dywedyd, Gwae ! gwae ! y ddinas fawr hono, Babilon, y ddinas gadarn, oblegid mewn un awr y daeth dy farn di. A marchnatâwyr y ddaiar à wylant ac á alarant trosti, oblegid nid oes neb mwyach yn prynu eu marchnadaeth hwynt : Sef marchnadaeth o aur, ac arian, a meini gwerthfawr, a pherlau.

dyma

Dyma y gwycheder y mae y Buten wedi ei wisgo, sef pob math o ymddangosiadau curaid, pob rhith o grefydd, pob math o blisg a chibau, pob math o draddodiadau, defodau, a gosodaethau, pob llun o addoliad, gwafanaeth, a dyledswyddau: Hefyd gan wychu ei gweinidogion, ag aur, ac arian, gobrwyau, ac elw mawr, patŵch, a blaenoriaeth, ac awdurdod i reoli trwy holl heolydd y ddinas fawr; felly hwy á gyfoethogwyd drwy y farchnadaeth yma.

Ond mewn gwirionedd, mae yr amser ger llaw, y bydd i'r Arglwydd ddwyn i ben y brophwydoliaeth hon, sef fyrthiad Babilon; ac yno marchnatâwyr y pethau hyn, y rhai â gyfoethogwyd ganddi, á safant o hirbell, oddiwrthi, gan ofn ei gofid, gan wylo, a galaru; ac nid heb achos, y bydd y rhai hyn yn wylo, ac yn galaru: Ond am gollu y cyfoeth a'r anrhydedd, ac nad oes neb mwy

à bryno o'r farchnadaeth: Hefyd gan ofn ei gofid hi, a'i phoenau, a'i llosgfeydd tragywyddol; oblegid iddynt fyw yn foethus ynndi, a bod yn gyfranogion o'i phechodau; am hyny mae ei phlaau hi i ddisgyn arnynt.

Ond mae y Heferydd yn dywedyd, llawenâa o'i phlegid hi y nef, a chwi apostolion fantaid, a phrophwydi, oblegid dialoedd Duw arni trosch chwi. Canys, pan agoroedd yr Oen y bummed fel, fe â weloedd Ioan,^k Tan yr allor, eneidiau y rhai à laddefid, am air Duw, ac am y dystiolaeth oedd ganddynt: A hwy â lefasant, â llef uchel, gan ddywedyd, Pa hyd Arglwydd, fantaid a chywir, nad ydwyt yn barnu, ac yn dial ein gwaed ni, ar y rhai fy yn trigo ar y ddaiar? A gynau gwynion â roed i bob un o honynt, a dywedpwyd wrthynt ar iddynt orphwys etto

^kDat. vi. 9, 10

y chydig amser, hyd oni chyflawnid rhif eu cydweision, a'u brodyr, y rhai oedd i gael eu lladd megys ag y cawfynt hwythau.

Ac mewn gwirionedd, mae y faint yn y nefodd, ac ar y ddaiar, yn cydlefain at yr hwn fydd yn eistedd ar yr orfeddfainc, am iddo bryfuro yn ei daith, yn erbyn gallu y tywyllwch, a dymchwelyd Babilon, y bwyffil a'r gau brophwyd, a derchafu ei enw mawr; ac y mae eu gwaedd hwynt yn myned i mewn i glustiau yr Hollalluog; ac y mae ef yn darparu i estyn, ac i noethi ei fraich gadarn, i ddial gwaed y faint, a'i brophwydi, ar y ddinas fawr; ac ar ei thrigolion, ei marchnatâwyr, a'i gwyr mawrion, y rhai à buteiniasant gyda hi, a'r rhai fu yn trigo ar y ddaiar, ac à feddwasant gan win ei phuteindra hi.

Yn awr mae y dydd yn dechreu golcuo, ac mae yr Arglwydd yn

danfon, a chweddi danfon ei gènadon, i bregethu y wir Efengyl ; etto er bod llawer o ddynion wedi cael eu goleuo, mewn mesur helaeth, i weled y rhith, a'r eulyn o addoliadau, fydd ymhlith plant y byd, y rhai fydd etto yn eu cnawd, yn cyflawni eu chwantau ; er hyny, mae gallu y tywyllwch, ac ysbryd y byd mawr, yn rhy gadarn ganddynt i wrthwynebu ; gan hyny mae yn rhaid i'r Arglwydd ddanfôn etto un fyddin o filwyr dewrion, yn erbyn Babilon, y rhai a safant yn y tan poethaf, ac o flaen y faethau llymaf, a'r gelynyon mwyaf creulon o eiddo Satan ; a hyny heb droi mo'u gwynebau at gynnorthwy, nag amddiffyn, ond ymddiried yn gwbl yn yr Arglwydd, a sefyll yn yr arfogaeth nefol, fel wyt ymysg bleiddiaid, hyd oni chyflawner rhifedi y merthyron : Ac yna pan gyflawner rhif cydweision, a brodyr y rhai hyny, fydd tan yr allor yn aros am danynt ; yna gwaed
saint

faint, a phrophwydi, ni thywelltir gan
 y buten mwy; canys yr Arglwydd á
 moetha fraich ei allu mawr, i ym-
 ddangos gyda ei weision, i ddiffoddi
 angerdd y tan, i gau safnau y llewod,
 i ddisflannu nerth y faethyddion, i
 daro gwerfyll yr Affyriaid, i agor y
 carcharau, ac i ddryllio y rhwymau:
 Felly yr Arglwydd á deifl i lawr, ac á
 ddryllia holl gestyll, ac amddiffynfeydd
 Babilon; efe á chwyth ei wynt
 nerthol ar ei holl goedydd, a'i holl
 breniau teg, i'w gwywo, a'u disflannu.

Ac mewn gwirionedd, mac y
 pethau ysbrydol, a'r prophwydol-
 iaethau, y rhai á ddatguddioedd Duw
 i Ioan, pryd yr oedd ef yn yr ysbryd,
 ar ddydd yr Arglwydd, wedi dyfod
 mewn mesur mawr i ben: Mae yr
 Eglwys yn dyfod i fyny o'r anialwch,
 a'r efengyl yn cael ei phregethu yn
 rhâd mewn amryw wledydd; a'r
 haul ysbrydol yn dechreu tywynu ar
 y byd: Ac onid ydyw y mil dau
 cant

cant a'r triugain o ddyddiau, yn helaeth, wedi myned heibio, er pan aeth yr Eglwys i'r anialwch? Ac onid ydyw y ddau fis a deugain, sef yr amser à roddwyd i'r bwystfil awdurdod i weithio ynddo, yn barod i fyned heibio? Canys mae y rhifedi, á henwyd o'r blaen, o fewn ychydig i ddau fis a deugiain: Ond fe allai y deongla rhai fel hyn, y Pâb ydyw y bwystfil, ac wrth yr amser y daeth ef, ac wrth y rhifedi yma, mae iddo ef etto ynghylch cant a hanner o flynyddoedd i reoli: Ond haws genyfi feddwl, mai Satan a diafol, oedd y bwystfil cyntaf, yr hwn á weloedd Ioan, yn codi o'r mor, sef o gyflawnder a dyfnder llygredigaeth, yr hwn oedd wedi cael briw gan gleddyf, yn amser Crist a'i apostolion: Ond yn awr gwedi dadebru, a chael gan y ddraig allu i weithio, ddau fis a deugain, ac awdurdod ar bob llwyth, iaith, a chenedl; ac mai y

' Pâb

¹ Pâb oedd yr ail fwystfil, yr hwn a godes o'r ddaiar, i wneuthur gwafanaeth y bwystfil cyntaf, ac i beri i drigolion y ddaiar addoli diafol, a gwneuthur delwau iddo, a'i anrhydeddu, a derbyn ei nodau uffernol ef, ar eu dwylo, neu ar eu talcenau, fel y gëlynt brynu a gwerthu; ac felly bod dinistr Babilon wrth y drws, a'i holl ogoniant i gael ei ofod yn y llwch, a'i holl werthfeydd, a'i chyfoeth, a'i marchnadaeth, i gael eu llosgi gan dân digofaint yr hwn fydd yn cistedd ar yr orfeddfainc, ac yn byw yn dragywyddol; ac mewn gwirionedd, fe á gyfodoedd yr Arglwydd dystion iddo ei hun, yn yr oesodd diweddfaf hyn, i bregethu y wir efengyl, ac i gyhoeddi yn erbyn Babilon, ond nid lle yr oedd yr amddiffynfeydd mwyaf cadarn, a'r milwyr mwyaf creulon o eiddo y bwystfil; ond gwedi iddynt oddef

¹ Dat. xiii. 11, 12. 16, 17.

llawer yn Lloegr, a lleodd ereill, o yspail, a charcharau, a cholli o rai eu bywyd, fe weloedd Duw yn dda feddalâu calonau penaethiaid ; a dwylaw yr erlidwyr á wanâoedd, a rhyddid cydwybod, mewn mesur helaeth, á ganiatâwyd, ac yna y gwaith mewn rhan á safocdd ; gan hyny mae yn rhaid bod etto un cynhwrf, ac un frwydr danbaid rhwng yr Oen a'r ddraig ; ac yr wyfi yn credu fod rhai wedi eu geni, o filwyr y frwydr hono : Am hyny gweddied pob gwir Gristion ar ei Dâd nefol, am iddo bryfuro yn ei daith, i dderchafu ei enw mawr, ac i waredu dynion, allan o dywyllwch Babilon, a'u dwyn i Ierusalem newydd, i fyw yno tan ei adenydd ef, ac yn ei oleuni ef, mewn heddwch, a fanteiddrwydd. Amen.

Y DDEGFED

Y DDEGFED BENNOD.

Yn dangos y gwir Addoliad.

Y DUW Hollalluog, yr hwn á wnaeth ddyn, ar ei lun a'i ddelw ei hun, ac a'i cynnyfgaethoedd â deall a gwybodaeth, gan roddi iddo awdurdod i lywodraethau ar yr holl greaduriaid, mae yn ddyledus iddo gael parch, ac ufydddod, a darof-tyngeiddrwydd, yr hyn ydyw fylwedd gwir addoliad; canys addoliad ydyw y peth y mae y byd yn gwneuthur fwn mawr am dano, a llawer o ymrafaelio o'i blegid; llawer ffordd ofodedig wedi ei dychymmygu, gan amcanion dyn, a chan refymau cig a gwaed, i'r dyben i geisio bodloni yr Arglwydd heb ufyddiant. Ond addoliad ysbrydol y mae Duw yn ei ofyn, oddiwrth ei bobl; pa le, gan hyny, y mae yr addoliad yma i gael ei

ei gyflawni? Ond yn yr ysbryd, fel ag y dywedoedd Crist, ysbryd ydyw Duw, a rhaid i'r rhai a'i haddolant ef addoli mewn ysbryd a gwirionedd; dyma yr addoliad nad edwyn y byd mo hono, na'r lle i addoli.

Ond fe á ddyweda dynion, mae yn rhaid i ni addoli Duw yn yr Eglwys; etto mae llawer mor ddiwybod nas gwyddent pa beth yw yr eglwys, napha le y maehi: Gan hynny yr eglwys ydyw pobl Duw, y rhai fydd yn addoli yn yr ysbryd, sef yn Nuw, yr hwn fydd yn preswyllo yn ei bobl, ac yn eu gwneuthur hwyat yn deml iddo ei hunan.

Ac er nad oes ond un eglwys, etto mae hi mewn dau fath o' gyflwr, yn y rhan oddiallan; canys y wraig a weloedd Ioan, yn ffoi i'r diffeithwch, oedd yr eglwys, yr hon y mae Duw yn ei maethu yno, oddiwrth wyneb y sarff; y rhai hyn nis geill yr erlidwyr mo'u chwilio allan; mae y rhai hyn ar wasgar, drwy holl gyrau y byd,

y byd; rhai o bob enw, rhai o bob cenedl, llwyth, ac iaith, y rhai fydd yn ofni Duw, ac yn cilio oddiwrth ddrygioni: Canys fe á weloedd Ioan ^m Angel yn ehedeg y'nghanol y nef, a'r Efengyl dragywyddol ganddo, i efangylu i'r rhái sy yn trigo ar y ddaiar, ac i bob cenedl, a llwyth, ac iaith, a phobl, gan ddywedyd, â llef uchel, Ofnwch Dduw, a rhoddwch iddo ogoniant, oblegid daeth awr ei farn ef: Ac addolwch yr hwn à wnaeth y nef, a'r ddaiar, a'r môr, a'r ffynnonau dyfrodd. Ac mewn gwirionedd, fe aeth llef yr Angel yma i holl gyrau y byd; ac y mae tyft yn mhob dyn, yn dywedyd iddo, y dyly ef ofni Duw, a rhoddi iddo ogoniant; canys mae ei farn ef oddifewn, ar galon y pechadur am ei ddrygioni: Hefyd, mae y nef, a'r ddaiar, a'r môr, a'r ffynnonau dyfrodd, a holl waith rhyfeddol y

^m Dat. xiv. 6, 7.

greedigaeth, o flaen golygon dynion, i ddangos iddynt fawredd, a gallu, yr hwn â wnaeth y cwbl; mae hyn yn dangos iddynt, y dylai ddyn ymddarostwng o flaen Creawdwr pob peth, a rhoi addoliad, ac ufyddiant iddo: Hefyd, hwy á oleuwýd â'r goleuni, yr hwn fydd yn goleuo bob dyn â ddaeth i'r byd, yr hwn yw goleuni y bywyd: A'r rhád yr hwn fydd yn dwyn yr iechydwríeath, wedi ymddangos iddynt, i ddyfgu iddynt ofni Duw, a chilio oddiwrth ddrygioni, fel y byddont yn gymmeradwy.

Ond pa le, neu pa fodd, y mae y rhai hyn yn addoli, yn gymmáint a'u bod hwy etto heb eu casglu i addoli wrthyn eu hunain? Y mae yn debyg fod rhai o honynt yn perthyn i bob math o'r eulyn-addoliadau fydd ymhlith plant y byd; ond nid yw eu haddoliad hwy yn sefyll yn y pethau â wel eu golygon, neu y pethau y mae eu clustiau hwy yn ei glywed,
 ond

ond yn narostyngiad eu calonau, a'u
 hencidiau, a'u hysbrydodd, yn y dyn
 oddimewn, o flaen Duw Hollalluog;
 ac nid yw yr addoliad yma wedi ei
 rwympo wrth ddyn, nag wrth le, nag
 wrth amser, ond pan drothont hwy
 i mewn iddynt eu hunain, ac i'r
 Arglwydd dori ar eu calonau, mewn
 ystyriaeth o'i drugareddau, a'i wared-
 igaethau, ei gariad, a'i amgeledd tuag
 atynt; ac yn yr ifelder yma, a'r
 tylodi ysbrydol, mae eu calonau
 hwynt yn cael eu tyneru, a'u
 hencidiau, a'u hysbrydodd, yn cael eu
 cyd-dyneru: Ac dyma yr addoliad,
 y mae Duw yn ei dderbyn yn
 gymmeradwy, oddiwrth bob un yn
 neillduol, pryd y bydd y dyn heb neb
 ond efe a'r Arglwydd: Dyma gyflwr
 yr eglwys wasgaredig, a'i haddoliad,
 yr hwn sydd yn yr ysbryd, allan o
 olwg dynion; o'r fath hyn oedd y
 faith mil, oedd gan yr Arglwydd yn
 nyddiau Ahab: Ond y lle, a'r pryd,
 v 2 y byddo

y byddo i'r rhai hyn ddyfod i adnabod eu gilydd, ac i'r Arglwydd gafglu rhai o honynt, at eu gilydd, i gyd-addoli, yr un yw yr addoliad, ac yn yr un tylodli ysbrydol y maent yn addoli: Herwydd addoliad tylawd yw yr hwn y mae Duw yn edrych arno. Canys, ° Gwyn eu byd y tylodion yn yr ysbryd: Canys eiddynt yw teyrnas nefodd: Canys â'r cyfryw yr ymwel yr Arglwydd, sef â'r tylawd, a'r truan, a'r cystuddiedig o ysbryd: yr hwn fydd yn crynu wrth fy ngair i, medd yr Arglwydd. ° Felly y mae ei addewid ef: lle y byddo dau neu dri, wedi ymgynnull yn fy enw, myfi á fyddaf yn eu canol hwynt. Mae yr addoliad yma yn dylawd; oblegid nid oes gan y rhai tylodion hyn ddim gwedi ei fwriadu, na'i ddarparu yn mlaenllaw, i'w ddywedyd, nag i'w wneuthur, ond dyfsgwyl wrth yr Arglwydd, am iddo ef barotoi aberth

° Mat. v. 3.

° Mat. xviii. 20.

iddynt,

iddynt, yr hwn á fyddo yn gymmer-
adwy yn ei olwg ef; canys mae efe
gwedi addo rhoddi o'i ysbryd i'w
bobl, a'u dyfgu hwynt ei hunan, ac
amlygu iddynt pa beth i'w ddywedyd,
ac i'w wneuthur.

Ac dyma y rhagoriaeth, fydd
rhwng y wir eglwys, yr hon y mae
Crist yn ben iddi, yn flaenor, ac yn
dywyfog, a'r eglwyfi eulyn-addolgar,
y rhai fydd wedi eu trwsio eu hunain
â ffurf ofodedig o wafanaeth, ac
addoliad: pan ddelont ynghyd mae
pob beth gwedi ei wneuthur yn
barod; mae digon o hen weddïau i'w
darllen, i lenwi clustiau y bobl; a
pha rai o honynt fydd yn perthyn
i'w darllen heddyw, a pha rai y
dydd addoliad nefaf, a pha can lleied
o'r ysgrythyrau fydd i'w darllen ar
bob dydd addoliad; mae hefyd
bregeth wedi ei bwriadu, a'i threfnu
o'r blaen, trwy ddoethineb dynol;
felly nid oes arnynt eisieu dim, oddi-
wrth yr Arglwydd; mae pob peth yn
u 3 barod;

barod ; nid oes dim ond myned ar y gwafanaeth, yn eu hamfer eu hunain, ac yn eu hewylllys eu hunain, ac yn eu gallu eu hunain, heb ddyfsgwyl wrth yr Arglwydd am help, a chynnorthwy ; nag am yr Ysbryd Glân, i'w dyddanu, ac i'w cyfuro, ac i fod gyda hwynt, yn fywyd ac yn oleuni, i'w harwain, ac i'w tywys yn eu gwafanaeth : Canys heb y goleuni, sef Crist, nis gallwn ni wneuthur dim â fyddo yn gymmeradwy ; ond y gwir addolwyr, pan ddelont hwy ynghyd, achos a pherthynas pob un yn neillduol ydyw, troi i mewn, i roddi ei galon, a'i feddwl, i ddyfsgwyl wrth yr Arglwydd, am ei gynnrycholder i adnewyddu eu heneidiau ; ac y mae eu gweddiau hwynt yn y dirgel, a'i eu helpwr, am iddo ef ymddangos yn ei deml, i fwrw allan y prynwyr, a'r gwerthwyr, fel y byddo iddynt adnabod gwir ddyfawrwydd, yn y dyn oddimewn, oddiwrth bob fwn cnawdol, a rhefymau cig a gwaed,

gwaed, fel y gallont, yn y tawelwch a'r amynedd, feddiannu eu heneidiau, a'u hymchwelyd eu hunain i law eu Tâd nefol, fel y clai yn llaw y crochenydd, nes y byddo iddo ef gymhwyso pob un i'r gwasanaeth y byddo wedi ei ddarparu iddo.

Felly yn y wyliadwriaeth ddyfaw yma, mae eu nerth hwynt yn cael ei adnewyddu; fel y mae yn ysgrifenedig, y fawl â ddyfsgwyliant wrth yr Arglwydd, hwy â adnewyddant eu nerth. Yn y gwir ddyfawrwydd yma, maent yn eistedd tan ddyfgeidiaeth yr enneiniad, yr hwn y maent yn ei dderbyn oddiwrth y^p fantaidd hwnw, yr hwn yw ysbryd y gwirionedd, yr hwn fydd yn tywys i bob gwirionedd; ac fel ag y mae hwn yn aros ynddynt, nid oes arnynt eiseu neb i'w dysgu, ond mae yr un enneiniad yn dysgu iddynt bob peth; 'a'r pryd y gwelo Duw yn dda rododi gair y'ngenau neb o honynt, mae hwnw i ddywedyd

^p 1 Iouan ii. 27.

^p 1 Iouan xiv. 24. 26.

y peth y byddo yr Arglwydd wedi ei ddatguddio a'i ddyfgu iddo. Felly mae ef i roddi allan yn eglurâad yr ysbryd, a'i nerth, ac yn y rhinwedd a'r bywyd, fel y byddo er adeiliadaeth yn yr eglwys; canys mae dyfnder yn galw a'r ddyfnder, a bywyd yn cyrhaedd at fywyd, a'r gynulleidfa yn cyd-fyned i'r dyfrodd, i yfed yn rhâd: Yna os datguddir dim i'r un â fyddo yn eistedd ger llaw, mae y cyntaf i ddyfnewi, oblegid mae y ffrwd hono o ddawn ysbrydol yn cael ei throï at olwyn y dyn arall; canys mae y rhyddid ysbrydol hwnw, yn y wir eglwys, i bob un, i lefaru megys ag y cynhyrfer hwynt, gan yr Ysbryd Glân; ac fel y tywallto yr Arglwydd arnynt ysbryd y rhâd a gweddi, maent i weddio â'r ysbryd, ac yn yr ysbryd, fel y byddo Duw yn datguddio iddynt ddiffyg, ac anghenion y gynulleidfa. Felly dyma yr eglwys, yr hon fydd yn

* Pſal. xlii. 7.

* Can. viii. 5.

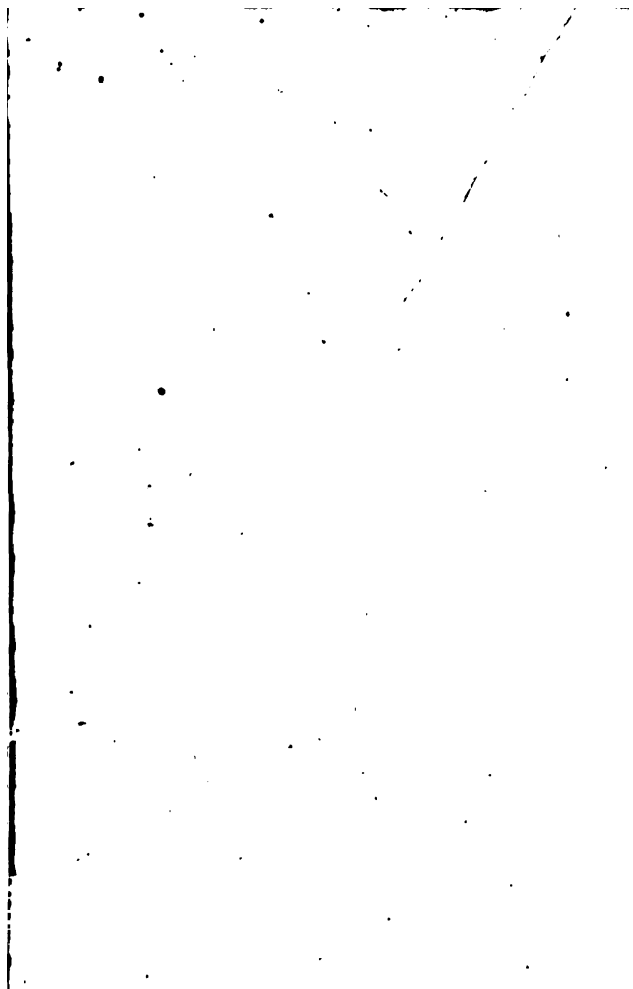
dyfod i fyny o'r anialwch, â'i phwys ar ei hânwylyd; dyma hefyd yr addolwyr, a'u haddoliad; ac fel y mae ysbryd Iesu Grist yn arweinydd iddynt, yn eu haddoliad, efe hefyd fydd i'w trefnu yn eu bywyd, a'u hymarweddiad, a'u holl achosion, gan ddyfgu iddynt garu eu gilydd, a gofalu dros eu gilydd, am fod pob aelod yn cadw ei le ei hunan, ac yn dyfgu gan ei athraw, i wneuthur y gwafanaeth, y mae efe wedi ei gymhwyso ef iddo, ac yn ei ofod ef arno; ac am y byddo pob un yn byw bywyd a buchedd lân, mewn diniw- cidrwydd, a fymrlwydd calon, a'i olwg ar ei athraw.

Nid yw lle yr un i wthio, neu yru y llall yn y blaen; ar yr un gorchwyl, o eiddo yr Arglwydd, cyn iddo ef ei gymhwyso at y gwaith, a'i ddangos iddo, a dal ei oleuni o'i flaen ef, i oleuo ei lwybrau; gan hyny, fel y mae pob gwir Gristion i gael ei drefnu, a'i dywys yn mhob peth,

peth, gan ysbryd y gwirionedd; felly nis dyly dim lywodraethu yn eglwys Crist, ond ysbryd Crist.

Ac yn gymmaint nad oes yr un dyn yn wir Grifion, nac yn eiddo Crist, ond yr hwn y mae ganddo ei ysbryd ef, nid oes yr un gynulleidfa yn wir eglwys, nac yn ddefaid iddo, ond y rhai fydd yn ei adnabod ef, yn gwranddo ar ei lais, ac yn ei ddilyn. I'r cyfryw y mae ef yn ben, ac yn fugail, yn frenin, ac yn llywydd, i'w trefnu wrth ei orchymmyn, a'u harwain i'r porfeydd breifion, a'u diodi â dwfr y bywyd, fel y byddont fyw yn dragwyddol, gyda'r Tâd a'r Oen, a rhodio yn y gwifgodd gwynion, o flaen yr orfeddfainc, i ganu Alelwia i'r hwn fydd yn byw yn dragwydd: I ba un y mae ufyddod, parch, ac anrhydedd, yn deilwng, ac yn ddyledus; i ba un y byddo yn cael ei ddychwelyd, o'r pryd hyn byth, ac yn dragwydd.

7

12

7 12 12 39

